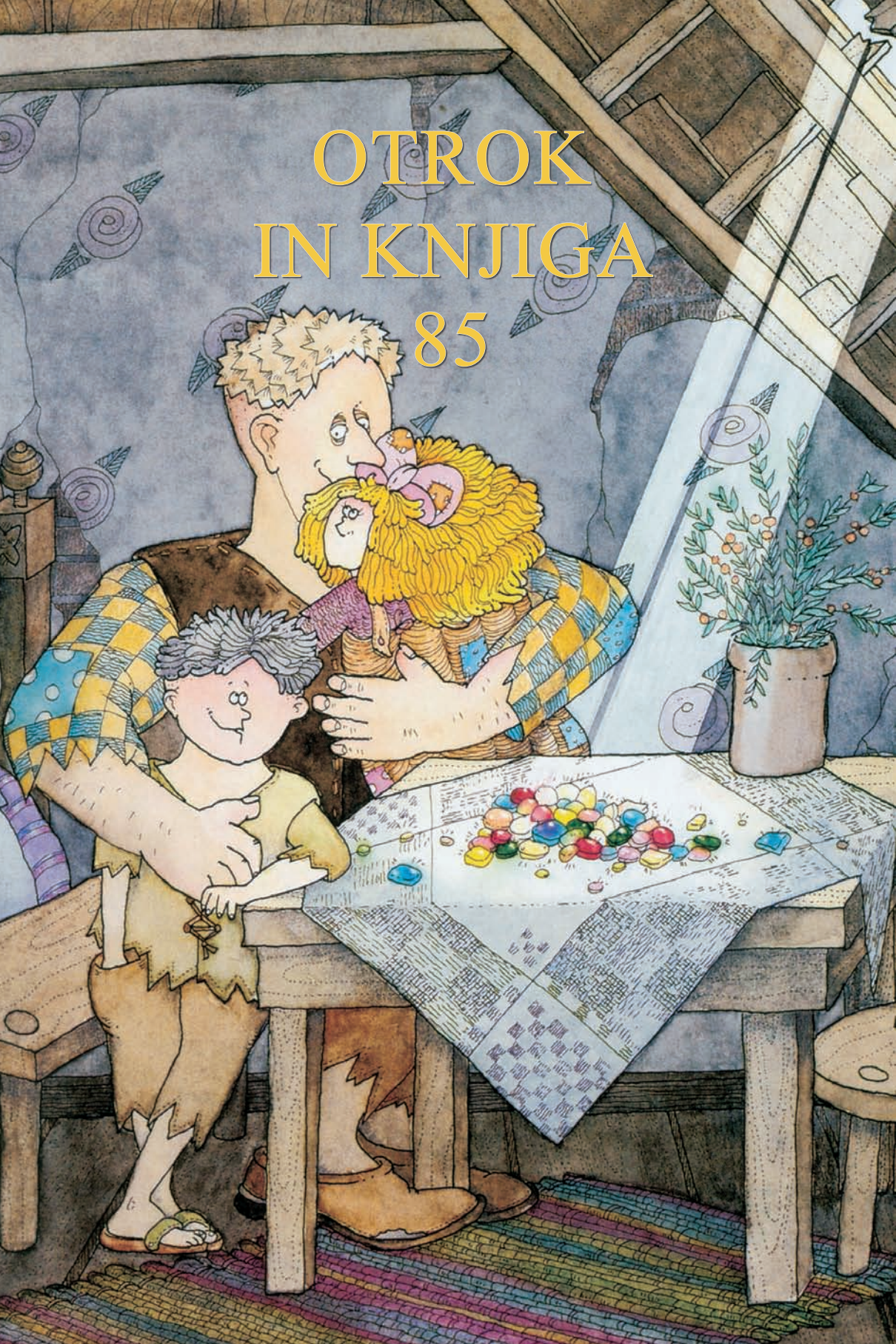

OTROK IN KNJIGA

85

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV

*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

85

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Blanka Bošnjak, dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabc, Maja Logar, dr. Tanja Mastnak, dr. Vanesa Matajč, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Meena G. Khorana, Lilia Ratcheva - Stratieva in Dubravka Zima

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana novembra 2012

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovški trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovški trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

RAZPRAVE – ČLANKI

Tomaž Zupančič

Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

KAKOVOSTNA KNJIŽEVNA ILUSTRACIJA ZA OTROKE

V prispevku so poudarjene motivacijska, kognitivna, afektivna in estetska vloga kakovostne ilustracije v otrokovem razvoju. Omenjeni sta likovno didaktični načeli ustvarjalnosti in kakovosti. Razložena je razlika med človekovim prirojenim občutkom za likovni red in privzgojenim občutkom za lepo ter nekaj napotkov za pedagoško delovanje v funkciji ohranjanja in razvijanja obeh omenjenih sposobnosti. Predstavljeni so kriteriji za določanje likovne in vsebinske kakovosti ilustracij, namenjenih otrokom. Na likovnem področju so to: poznavanje likovnega jezika in kompozicijskih pravil ter občutek za likovno gradnjo, risarske sposobnosti ilustratorja, poznavanje anatomije in pravil upodabljanja prostora. Predstavljeni so prostorski ključni, ki so prisotni v kakovostnih ilustracijah. Kakovostna ilustracija vsebuje individualno noto avtorja in se osredotoča na likovno bistveno. Opisani so primeri kršenja likovnih zakonitosti v nekakovostni ilustraciji. Na koncu je predstavljeno nekaj tipičnih likovnih in vsebinskih banalnosti, ki se pojavljajo v slabih ilustracijah. Omenjena je negativna vloga vcepljanja družbenih, spolnih in estetskih stereotipov. Podana je shema likovnih in vsebinskih kriterijev za določanje kakovostne ilustracije.

The article points out the motivational, cognitive, affective and aesthetic role of quality illustration in child's development, mentioning the visually didactic principles of creativity and quality. It explains the difference between one's inborn sense of visual order and inbred feeling for the aesthetic, giving a couple of instructions for pedagogical work in the function of preservation and development of the two abilities. Also presented are criteria for defining the visual and conceptual quality of illustrations for children. In the field of visual arts these are: familiarity with visual language and rules of composition, sense of visual construction, illustrator's talent of drawing, knowledge of anatomy and the rules of depicting space. The article further describes the spatial keys, present in quality illustrations. The latter should be marked by author's individual note and the focus on the visually essential elements. There are also descriptions of violating visual laws in illustrations of bad quality. The final part presents a few typical visual and conceptual trivialities appearing in non-quality illustration, ending with the mention of the negative role of imparting social, sexual and aesthetic stereotypes. The paper also includes a scheme of visual and conceptual criteria for defining quality illustration.

Vloga in pomen kakovostne ilustracije za otrokov razvoj

V otroški literaturi je lahko ilustracija dodaten, enakovreden ali prevladujoč del knjižne celote. V predbralnem obdobju je njena vloga še toliko večja. Pisane

ilustracije med besedilom, oziroma *packami od črnila ali mušnjimi pikami* (če si sposodimo izraz pri Kästnerjevem Malem možu) so tisto, kar pritegne otroka, ki še ne zna brati. Zaradi ilustracij otrok seže po knjigi, jo začne listati in si ogledovati slike, kar je tudi glavni namen tistega dela otroške literature, ki svojo namero izraža že z imenom – slikanica. V tem segmentu ilustracija odigra svojo prvo vlogo: je enkratno motivacijsko sredstvo za to, da otrok pokaže zanimanje za knjigo.

Otrok si ilustracije ogleduje, jih med seboj primerja; če vsebine ne pozna, poskuša iz zaporedja slik izluščiti, za kaj gre; ugotavlja, da se na nekaterih ilustracijah pojavljajo isti liki, da se tu in tam pojavlja tudi enako ali vsaj zelo podobno okolje, da se določeni elementi spreminjajo, razvijajo in tako dalje. Otrok ilustracije podrobno preučuje, se potaplja v njih in odkriva skrite, komaj opazne podrobnosti. Ob tem uživa in se uči. V tem delu ilustracija opravlja svojo kognitivno funkcijo. Otroku pomaga pri spoznavanju sveta, s čimer zadovoljuje svojo izvorno poslanstvo. Beseda ilustracija izhaja iz latinske besede *illustrare*, kar pomeni osvetliti, *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1995: 294) pa izraz razlaga kot risbo ali sliko, ki pojasnjuje, krasi tiskano besedilo in kot nekaj, kar zaradi svoje nazornosti pripomore k boljšemu razumevanju obravnavanega.

»Dobra slikanica je tista, ki ponudi oporo otrokovi prirojeni in še ne obremenjeni domišljiji« (Pregl Kobe 2011: 14), obenem pa otrok ob ogledu ilustracij srka vzdusje, ki ga premorejo dobra likovna dela. Premišljena, subtilna uporaba likovnih elementov deluje na otrokova čustva. Načini upodobitve, risba, barve, kompozicije, ritmi, ravnovesja in sorazmerja, odnosi med svetlim in temnim so tisto, zaradi česar postane svet ilustracij vesel, zabaven ali pa žalosten, mračen in grozljiv. Barve in njihovi odnosi, ki so »likovni element z največjo čustveno valenco oziroma nabojem« (Trstenjak 1978: 140–141), odigrajo najpomembnejšo vlogo. Preko svoje likovno formalne govornice odigra kakovostna ilustracija svojo tretjo – emotivno vlogo in poskrbi tudi za afektivno plat otrokovega razvoja.

Načelo kakovosti

Pomen dobre, kakovostne ilustracije za otrokov razvoj je primerljiv s pomenom kakovostnega literarnega ali glasbenega dela. Pri branju (ali poslušanju) literarnega besedila si otrok bogati besedni zaklad, razvija čut za skladnjo, za literarni slog, dramaturgijo zgodbe in ostalo, kar tvori dobro literaturo. Pri poslušanju kakovostne glasbe uživa v melodiji, morda v subtilno petem besedilu, ritmu, dinamiki, tempu, kompoziciji in ostalem, kar tvori dobro glasbo. Pri ogledovanju kakovostne ilustracije pa si ostri čut za likovno estetske vrednosti.

Specialne didaktike, ki se ukvarjajo s tako imenovanimi estetskimi oziroma umetniškimi področji, poudarjajo dvojje specifičnih načel (Zupančič 2001: 42, 48). Prvo je načelo ustvarjalnosti, ki govori o tem, da je posebno skrb potrebno posvečati razvijanju ali vsaj ohranjanju otrokovih ustvarjalnih potencialov na različnih področjih. V skladu z načelom ustvarjalnosti se spodbuja samostojnost pri razvijanju idej, sprejema se še tako »čudne« otroške izdelke, otrokovo pozornost se usmerja na posebnosti, različnosti, poudarja se svobodna igra z likovnimi materiali, v likovno delo se vpleta raznorazne ustvarjalnost spodbujajoče igre in podobno.

Drugo načelo je načelo kakovosti in izhaja iz otrokovega okolja. Načelo kakovosti govori o tem, da je le najboljše za otroka dovolj dobro. Na likovnem področju zajema skrb za uporabo kakovostnih materialov (recimo barv, risal, podlag, gnetljivih materialov), pripomočkov (čopičev, trsk za risanje, peres) ter orodij (škarij, nožkov). Načelo kakovosti skrbi tudi za urejenost otrokovega vsakdanjega okolja, recimo za barve sten v igralnici ali razredu, za vizualne aplikacije (vabila, plakate, diagrame, obvestila), krasitve ob različnih priložnostih in podobno. Največjo pozornost pa posveča stiku otroka z likovno umetnostjo. Obiski galerij, prirejanje razstav v vrtcih s pomočjo kakovostnih reprodukcij, aktivno ogledovanje likovnih katalogov in umetniških monografij so najpogostejše aktivnosti, ki jih v tem segmentu uporablja likovna didaktika. Otroška knjižna ilustracija igra tukaj posebno vlogo. Kakovostna ilustracija vsebuje vse likovno formalne parametre, ki določajo »pravo« umetnino, razlikuje se le v vsebini. Rečemo lahko: dobra ilustracija je kakovostno umetniško delo, ki se s svojo ikonografsko platjo priklanja otroku, njegovim zanimanjem, dojemljivosti in predstavljenosti.

Skrb za kakovostno otrokovo okolje, v našem primeru vizualno in likovno, ni samo zahteva stroke, ampak tudi obveza institucionalne vzgoje in izobraževanja. Načelo kakovosti govori tudi o tem, da si lahko otrok razvije čut za lepo, estetsko oziroma kakovostno likovno (ali glasbeno ali literarno) sporočilo le v neposrednem stiku s tem istim. Otrok nima razvitega občutka za likovno (ali glasbeno ali literarno) dobro, vredno in kakovostno. Žal je ravno obratno. Otroka pritegnejo osladnost, barvna prenasičenost, zunanji blišč, pretirano krašenje, nepotrebni dodatki, svetleči elementi, skratka vse, kar z bohotenjem zunanjega videza zakriva izpraznjenost vsebine. Prazna, zlagana in pretirano načičkana lupina, za katero se ne skriva nič, je klasična definicija kiča.

Za stik z likovno (ali glasbeno ali literarno) nekakovostnim poskrbi otrokovo vsakdanje okolje samo od sebe. V nakupovalnih centrih, zabaviščnih središčih, na policah z igračami, na televiziji, internetu, v precejšnjem delu otroških publikacij in drugje se otroku ponujajo banalne podobe, infantilne popevke, izpraznjene zgodbe. Obratno žal ne velja. Vsakdanje okolje ne skrbi za otrokov stik z likovno (ali glasbeno ali literarno) kakovostjo. Mnogi otroci dobijo to možnost le v vrtcu ali šoli.

Likovni red in čut za lepo

Kurikulum za vrtce v petem odstavku prvega poglavja področja umetnost poudarja, da se pri otrokovem estetskem doživljanju »odražata otrokov prirojeni občutek za likovni red in privzgojeni občutek za lepo« (Bahovec 1999: 38). Gre za dva med seboj podobna, a vseeno različna pojma (*občutek za likovni red* in *čut za lepo*).

Občutek za elementarni likovni red, ki se kaže recimo v tem, da intuitivno, brez razmisleka postavljamo vazo na sredino mize oziroma, povedano z likovnimi termini, da dosegamo osnovni likovni red med likom in ozadjem, je otroku prirojen. Nosi ga v sebi od rojstva, od življenjske poti vsakega posameznika pa je odvisno, v kolikšni meri se bo ta dodatno razvil. Dokaz za povedano je znan vsem, ki delamo z otroki. Ko se otrok znajde pred zahtevo, naj iz kosa barvnega papirja izreže majhen krog, bo vzel risalo, narisal krog na sredini lista, si s škarijami utrl pot do njega, ga izrezal, ostalo pa zavrzel. Ko bo s strani odraslega okregan, da ne ravna

varčno z materialom, bo začuden, saj je samo izpolnil zadano nalogo, ob tem pa se ravnal po svojem prirojenem občutku za likovni red. Narisati je moral majhen lik na veliki podlagi. Umestil ga je na sredino. Bolj jasnega, čistega, razumljivega in harmoničnega odnosa med podlago in likom na njem ne bi mogel ustvariti.

Občutek za lepo, za likovno (ali glasbeno ali literarno) kakovost pa nam ni prirojen, ampak je sad dolgotrajnega privzganja, ostrenja, razvijanja občutljivosti, kar je možno samo v neposrednem stiku z umetniškim delom. Tega odnosa ne more nadomestiti nič drugega. Likovna didaktika razvija specifično likovno didaktično metodo, metodo estetskega transferja (Duh, Zupančič 2011), v kateri se skozi stik otroka z umetnino in uporabo posebnih didaktičnih prijemov omogoča transfer specifičnih estetskih vrednosti v otrokovo zavest in občutljivost. Gre za to, da so v umetniškem delu zakodirana določena estetska sporočila, ki jih neumetniški pojavi ne vsebujejo. Prenašajo se skozi umetniško celoto likovno formalnega jezika, vsebine, likovne tehnike, uporabljenih materialov in tako dalje. Estetskega sporočila se ne da razumeti, spoznati, videti in razumsko dojeti, moč ga je le začutiti. Likovna umetniška dela, kamor sodijo tudi ilustracije, so pogoj za uspešen estetski transfer, svojo vlogo pa opravljajo le, če so kakovostna.

Kriteriji za določanje kakovostne ilustracije

Kakšna bi naj bila dobra ilustracija? Kaj jo odlikuje in kaj je, na drugi strani, tisto, zaradi česar lahko trdimo, da je ilustracija slaba? Tako kot pri analizi *kla-sičnega* umetniškega dela lahko tudi pri analizi ilustracij za otroke uporabimo likovno formalno in ikonografsko analizo. Ilustracije, namenjene otrokom, bomo torej poskušali ovrednotiti z likovnega in vsebinskega vidika.

Likovni kriteriji

Dobra ilustracija je v prvi vrsti likovno kakovostna. To pomeni, da je likovni jezik, kot osnovno izrazno sredstvo likovne umetnosti uporabljen s poznavanjem zakonitosti likovne teorije, likovne abecede in sintakse, obenem pa vsebuje avtorjevo likovno občutljivost. Govorica črt, oblik, barv in njihovih odnosov, svetlo temnega, tekstur in njihovih sorazmerij mora biti urejena in uravnotežena. Likovno kakovostna ilustracija spretno uporablja načela likovne gradnje. Kompozicije, likovni ritmi, ravnovesja, sorazmerja in kontrasti delujejo skladno, celostno. Barve so ubrane, barvni skladi temeljijo na kontrastih ali harmoniji (Itten 1987: 19–22), risba je jasna in razpoznavna, čeprav ne nujno tudi enostavna. Dobra ilustracija je likovno prečiščena, kar pomeni, da ne vsebuje nepotrebnih likovnih elementov. Lep primer osredotočenosti na likovno bistveno je upodobitev pismonoše Marjana Mančka (slika 1). Na likovnem delu je upoštevano tisto, kar je pomembno, značilno, tako z vsebinske kot tudi z likovne plati. Vsebinsko se je avtor osredotočil na temeljno pismonošovo oziroma poštarjevo opravilo: ljudem prinaša pisma. Tudi likovna govorica je osredotočena na bistvene elemente. Risba je prečiščena, opazen je avtorjev premislek, kaj prispeva k izrazu in kaj ne. Vse, kar ne pripomore k razumevanju narisane, postane skozi ustvarjalni proces obsoletno in slej kot prej odpade. Kolesa motocikla ostanejo brez naper, oblačila brez žepov, našitkov in

gumbov, na krmilu ni zavor in stikal. Vse naštetu je morda nujno v realnem svetu, a popolnoma nepotrebno v reduciranem svetu Mančkove likovne pripovedi. Prav zaradi likovne minimalizacije je risba razumljiva in razločno berljiva.

Anatomija in prostor

Različni literarni liki, »človeški, antropoforni, mitološki in drugi« (Haramija 2012: 13), ki nastopajo v pravljicah, se pojavljajo tudi v ilustracijah. Nasploh so ilustracije, namenjene otrokom – z redkimi izjemami – figurativne, kar pomeni, da se na njih pojavljajo ljudje, živali, rastline, lahko pa tudi sanjska bitja, raznorazni stvori, palčki, škrati in podobno. Ne glede na to, ali so bitja realna ali ne, so pri njihovi upodobitvi pomembne risarske sposobnosti ilustratorja. Živa bitja, upodobljena realistično, karikaturno ali kakorkoli drugače samosvoje, so podvržena risarskim zakonitostim, prvenstveno anatomskim in konstrukcijskim pravilom. Odnosi med deli telesa so upodobljeni v smiselnih sorazmerjih, skrajšave se podrejajo zakonitostim prostorskega upodabljanja, pregibi teles in udov so anatomsko pravilni. Cefizelj Zvonka Čoha (slika 2) je hudo karikirana spaka s preveliko glavo, predolgim vratom in ogromno spodnjo čeljustjo, vseeno pa figura deluje celostno, kompaktno in anatomsko logično. Čeprav je skelet, ki ga je čutiti v notranjosti figure, nesorazmeren, pa je vseeno anatomsko in konstrukcijsko pravilen. Dlan, s katero Cefizelj razteguje prazen žep, je sicer zelo robustna, a anatomsko popolnoma pravilna. Prav tako so anatomsko ustrezni pregibi rok v ramenih, komolcih in zapestjih.

A da ne bo napačno razumljeno. Marsikje – v umetnosti pa še posebej – velja, da so pravila tudi zato, da se kršijo. Anatomске nepravilnosti imajo lahko tudi močan izrazni naboj, ki ni moteč, ampak je lahko bistven nosilec izraza. Recimo, noge iz goreče hiše bežečih staršev z dojenčkom v naročju Petra Škerla (slika 3), so bolj podobne upognjenim kuhanim špagetom kot anatomsko zgrajenim udom, a zato ilustracija, njena risba in občutek, ki ga izraža, nista nič manj enkratna in občudovanja vredna. Seveda je ob takšnih kršitvah in odstopanjih od pravil potrebno ločiti, kdaj so odstopanja posledica nepoznavanja likovno formalnih pravil in pomanjkljivih risarskih sposobnosti, kdaj pa njihova estetska nadgradnja. Pravila je moč kršiti le po predhodnem obvladovanju le-teh, nikakor pa ne namesto njih.

Dogajanje v ilustracijah je praviloma umeščeno v tak ali drugačen prostor. Njegovo prikazovanje, pa najsi gre za realno ali izmišljeno okolje, se ravna po zakonitostih upodabljanja prostora. Klasični problem likovnega izražanja na ploskvi (risanje, slikanje), ki se vleče skozi celotno zgodovino likovne umetnosti, je vprašanje: kako na dvodimenzionalni površini upodobiti tridimenzionalni prostor? Kako na papirju pričarati občutek globine in upodobiti zakonitosti, ki veljajo v tridimenzionalnem evklidskem prostoru? Likovna umetnost pozna mnogo načinov dojetanja in upodabljanja tretje dimenzije. Imenuje jih prostorski ključi ali globinska vodila. Binokularni prostorski ključi oziroma dvoočesni vid, kamor sodijo konvergenca oči, binokularna paralaksa ali akomodacija leč (Butina 2000: 92) so uporabni pri stiku s pravim tridimenzionalnim svetom, v umetnosti pa pri kiparstvu in arhitekturi. Za dojetanje globine pri umetnosti na ploskvi pa pridejo v poštev monokularni prostorski ključi. To so: nagnjenost linij, ploskev in oblik; velikost, kjer velja, da bližje deluje večje in obratno; tekstura, ki je v prvem planu

razločna in polna podrobnosti, v oddaljenosti pa zabrisana; barvna in zračna perspektiva; ostrina prikazovanja, po kateri obrisi in detajli postajajo z oddaljenostjo nejasni; svetlost, kjer se nam svetlejši predmeti zdijo bliže in prekrivanje, kjer bližji predmeti prekrivajo bolj oddaljene (Butina 2000: 92–94).

V kakovostni ilustraciji deluje upodobljeni prostor realno, možno. Upoštevana je eno ali dvoočiščna linearna perspektiva, uporabljeni so prostorski ključni, najpogosteje zmanjševanje motivov glede na oddaljenost, prekrivanje in barvna ali zračna perspektiva. Zračna ali atmosferska perspektiva upošteva plasti zraka med bolj ali manj oddaljenimi predmeti, zato oddaljene predmete slika svetleje, z barvno *ubitimi* toni, sivkasto. Barvna perspektiva izrablja fiziološke značilnosti toplih in hladnih barv. Tople in intenzivne barve nam optično približujejo, hladne dajejo občutek oddaljenosti. Obenem so bližnje barve intenzivnejše od oddaljenih. Na ilustraciji slovenske ljudske pravljice *O dečku, ki je imel rad oblake* (slika 4) je Alenka Sottler dosegla občutek globine z zračno perspektivo, pojemanjem intenzivnosti barve v daljavi in zmanjševanjem velikosti ovc na paši. Ilustracija je krasen primer enostavnega, a zelo učinkovitega podajanja prostorske globine z niansiranjem in svetlenjem barve.

Kakovostna ilustracija vsebuje zanimive kote gledanja, recimo poudarjeno *žabjo perspektivo* oziroma pogled od spodaj, ali *ptičjo perspektivo* oziroma pogled od zgoraj. Pomembno je, da je vse, kar je upodobljeno in se nahaja na isti ilustraciji, postavljeno v enoten prostor in upošteva pogled iz istega gledišča. Vsi predmeti in osebe na ilustraciji se morajo ravnati po isti prostorski logiki. Le tako si otrok lahko razvija sposobnost za dojemanje zakonitosti prostora, v katerem živi in v katerem se odvijajo tudi zgodbe, ki mu jih pripovedujejo ilustracije. Ponesrečeno simultano upodabljanje predmetov iz različnih perspektiv otroku ne nudi zadovoljlive informacije o prostoru, v takšno ilustracijo se ne more vživeti, prostora ne začuti.

Na nadrobno opisni ilustraciji prereza skozi otroško bolnišnico Janka Testena (slika 5) se vse upodobljeno podreja točno določenemu kotu gledanja. Na vprašanje: v katerem nadstropju nasproti stoječe hiše se nahajaš, ko opazuješ dogajanje v bolnišnici, oziroma, kje je očišče te ilustracije, je odgovor enostaven in enoznačen. Očišče se nahaja na spodnji tretjini predzadnjega nadstropja. Vse, kar se nahaja pod očiščem, je upodobljeno s ptičje, vse, kar je nad njim, pa z žabje perspektive.

Odstopanja so možna tudi tukaj. Občutljiva likovna govorica se ne oklepa pravil likovne teorije, ampak le-te tudi krši. Včasih se v prostor umeščen predmet ne uklanja pravilom prostorskega upodabljanja, barvni skladi niso v predpisanih količinskih odnosih in podobno. Površina mize, za katero sedi Pepe in na kateri poseda Ostržek na ilustraciji Marlenke Stupice (slika 6), je upodobljena v nasprotju z zakonitostmi linearne perspektive, po kateri se silnice, ki tečejo v prostor, v njem slej ko prej tudi srečajo. Zaradi celotne zasnove likovnega dela deluje linearno prostorska »napaka« kot dodaten izrazni moment, ki ilustraciji prida pridih simpatične naivnosti.

Razpoloženje in slog

Kakovostnim ilustratorjem uspeva upodobiti razpoloženje besedila, ki ga ilustrirajo. Besedilo in ilustracije se zlijejo v enovito čustveno in ambientalno celoto. V tem primeru igra pomembno vlogo ustrezna izbira likovne tehnike, materialov

in izraznih načinov, kakor tudi individualna nota ilustratorja/ke oziroma njegov/njen slog. Recimo: figuralne upodobitve Marjana Mančka so humorne, njegove živali ali ljudje pa upodobljeni izredno karakterno in simpatično. Živali, ljudje in situacije, v katerih se nahajajo, so v ilustracijah Zvonka Čoha mnogokrat ne samo karikirani, ampak celo ironični. Mojco Cerjak odlikuje posebna poetičnost prostorov in Liljana Praprotnik Zupančič je razvila samosvoj, prepoznaven slog, ki temelji na estetiziranih, stiliziranih ploskovnih upodobitvah, poudarjenih z uporabo likovne tehnike slikanja s pasteli na črno podlago (Zupančič 2011: 84). Slogovno različne ilustracije lahko temeljijo na realističnih osnovah, kot recimo ilustracije Rudija Skočirja, lahko pa »ustvarjajo prasketove, stkane iz čistih sanj in nenavadne fantastike, ki se odpirajo v vse smeri neskončnega vesolja« (Premrov 2008: 10), kot na primer pri Štefanu Planincu. Ilustracije so lahko likovno reducirane ali polne nadrobnosti, kot na primer serija *Škrat Zguba* Jelke Godec Schmidt (slika 7). Slednje s svojimi nešteti podrobnostmi nudijo otroku v predbralnem obdobju še posebno zadovoljstvo ob poglobljenem *branju* podob.

Likovno neakovostna ilustracija

Za slabo ilustracijo je značilno obratno od zgoraj opisanega. Pri neakovostni ilustraciji je likovni jezik črt, barv, ritmov in ostalega uporabljen brez poznavanja zakonitosti likovne gradnje in brez avtorjevega likovnega občutka. Takšne ilustracije so mnogokrat likovno prenasičene, polne podrobnosti, ne upoštevajo odnosa med praznim in zapolnjenim prostorom na likovnem delu oziroma so brez likovnega kontrasta polno–prazno. Tako kot stene umetniških galerij in muzejev niso polepljene s pisanimi tapetami in bogatimi vzorci, ampak so enobarvne, da razobešana likovna dela pridejo do izraza, tudi znotraj samega likovnega dela velja podobno. Likovno bogato členjena površina zahteva okrog sebe prazen prostor in obratno, likovno prazen lik dovoljuje vzorčenje okrog sebe. Prazni deli likovne ploskve so nujni, na njih si oko odpočije med prebijanjem skozi likovne podrobnosti, obenem pa praznina dodatno poudarja likovno členjene površine, ki jih oklepa.

Odstopanja so tudi tukaj seveda možna. Izjema so že omenjene nadrobno opisne ilustracije, kjer je likovna pripoved zgoščena in zavestno nasičena z informacijami. V tem primeru se kontrasti, ki likovno delo naredijo likovno berljivo, pojavljajo na mikro ravni. Jelka Godec Schmidt pri *Škratu Zgubi* gradi izraz na majhnih kontrastih, ki se pojavljajo med posameznimi podrobnostmi. Včasih je to ritmiziranje toplih in hladnih barvnih tonov, včasih nizanje bolj in manj risarsko zgoščenih ploskev, včasih so to smeri in podobno (slika 7). Na drugi strani kakovostnega spektra, na primer pri tipični Barbie pobarvanki, ki je prav tako nasičena z likovnimi informacijami, pa ne gre za nadrobno opisno ilustracijo, ki bi zavestno kršila pravilo kontrasta, ampak za prenasičenost. Človeška figura (Barbie) je ponavadi postavljena v bogato okrašeno okolje, polno podrobnosti, obenem pa so tudi figura, njena oblačila, frizura in dodatki členjeni na podoben način. Obleka je polna okraskov, vzorcev, črt, krogecev. Ozadje je likovno razdrobljeno na enak način kot lik, ki se nahaja pred njim, zato lik ne izstopi, ampak se utaplja v ozadju. Zaradi umanjkanje likovnih kontrastov podoba ničesar ne pojasnjuje, ampak opazovalca bega, oči pa utruja. Nikjer ni praznine, na kateri bi si oko lahko odpočilo. V tem

primeru gre za nekritično prenatrpanost s kvazi likovnimi informacijami. Likovni izraz ni osredotočen na likovno bistveno, ampak na likovno nepotrebno.

V likovno slabi ilustraciji so barve nametane brez upoštevanja barvnih prostorskih ključev. Intenzivne tople barve se pojavljajo na predmetih v ozadju namesto v ospredju. Temnejše, manj intenzivne in kakovostno *ubite* barve (kakovost barve je količina sivine v barvi, več je sive, manj kakovosten je barvni ton) zavzemajo prve plane, čeprav dajejo občutek oddaljenosti. V slabi ilustraciji na predmete v ozadju ne vpliva zračna perspektiva, čeprav bi morala. Trava za *devetimi gorami* ne more biti enake barve kot travnik v prvem planu. Kadar drugi prostorski ključ, recimo prekrivanja, zmanjševanja, stikanja silnic pri linearni perspektivi in podobno, gledalcu sporočajo eno, kršena pravila barvne in zračne perspektive pa nekaj drugega, je posledica zbežanost. Glede na velikost in prekrivanje bi predmet moral biti v daljavi, glede na barve, s katerimi je poslikan, deluje, kot da je v ospredju. Takšna ilustracija ne oblikuje prostora, ki bi otroka posrkal vase, ampak ostaja zaprta dvodimenzionalna površina, počečkana z babilonsko mešanico likovnih pisav, ki se medsebojno izključujejo.

Risba na slabi ilustraciji je anatomsko napačna, razmerja med deli telesa so porušena. Stopala velikana so lahko prevelika in čeljust Cefizlja ogromna (slika 2), a to ne moti, kadar je celotna risba karikaturna, stopnjevana. Pretiravanje je v celotni podobi uporabljeno kot princip in ni moteče, saj gre za zavestno kršenje pravil. In obratno: premajhna (ali prevelika) stopala glede na ostale dele telesa pri ilustraciji, ki želi biti narisana v realistični maniri, je težko videti drugače kot napako. Spet gre za dvoje različnih načinov sporočanja, na eni strani za poskus realnega upodabljanja in na drugi za izkrivljanje realnosti na podlagi neznanja.

Prostor v ilustraciji je vedno definiran, četudi ni vedno podrobno narisan. Figure se lahko nahajajo celo na prazni podlagi, v tem primeru je prostor definiran le z njihovo upodobitvijo. Ne glede na to, ali je prostor podan ali ne, prisoten je vedno (razen morda na izrazito ploskovnih ilustracijah, recimo Lile Prap ali Urške Stropnik, pa še takrat so prisotni določeni prostorski ključ). Mnogokrat je prostor zelo učinkovito in precizno nakazan z minimalnimi sredstvi, kot na primer na ilustraciji enega od Emilovih detektivov, malega Dienstag, na ilustraciji Walterja Trierja (slika 8). Prostorska risba fotelja že sama po sebi določa prostor, dodane tri vzporedne črte, ki nakazujejo kos pohištva, predalnik, polico ali nizko omaro, pa prostor definirajo v celoti. Začutimo sobo meščanskega stanovanja in vzdušje, ki vlada v njej, naša domišljija pa zapolni praznino precej bolje, kot bi jo dodatne ilustratorjeve intervencije. Še en primer pravila *manj je več*.

Ena od značilnosti slabe ilustracije je, da je prostor nedefiniran, praznine okrog narisanih motivov pa zapolnjene s površnimi čačkami ali barvnimi packami. Takšno nasilno polnjenje praznine ne nudi nobene prostorske informacije niti ne izpolnjuje krasilne, dekorativne vloge. Podobno prostorsko nedorečeno deluje tako imenovano vinjetiranje, kjer se upodabljanje prostora okrog osnovnega motiva sicer širi, a se nelogično konča v maniri okroglih ali ovalnih vinjet, recimo v maniri starinskih fotografij. Risba prostora kot likovne informacije se pri kakovostni ilustraciji konča šele takrat, ko trči ob prepreko. To je lahko konec prostora, ki ga orisuje (zaokrožena risba notranjega prostora), lahko se izgubi v daljavi (kot železniški tiri pri linearni perspektivi) ali pa pride do roba formata (pregiba knjige ali konca lista papirja).

Problem umanjkanja individualne note ima za posledico ilustracijo, ki je ni moč doživeti. To je še posebej vidno v ilustracijah (in drugih izdelkih) korporacije Disney. Risarske sposobnosti risarjev, ki v Disneyevih studiih masovno ustvarjajo značilne *diznijske* podobe, so na zadovoljivem nivoju, obenem pa so te ilustracije zaradi izgube (oziroma zavestnega negiranja) avtorskih pristopov izrazno prazne in neživljenjske. Podobno brezizrazno delujejo ilustracije, ki uporabljajo zbirke računalniško pred-ustvarjenih podob za vsakdanjo rabo (in so seveda nekaj drugega kot bogato izrazno področje, ki ga tudi na področju ilustracije ponuja računalnik kot orodje).

Banalni elementi in družbeni stereotipi

Na nekakovostnih ilustracijah se pojavljajo mnogi banalni elementi, tako likovni kot vsebinski. Med likovne, povezane z barvo, štejemo pretirano svetlikajoče se barve, preko določenih delov prilepljen svetleč prah in uporabo posebnih barvnih učinkov. Sicer precej popularna *Mavrična ribica* avtorja Marcusa Pfisterja se v svojem likovnem delu ne izkaže najbolje. Njene ilustracije ob navadnih barvah vsebujejo tudi srebrni pretisk, na aluminijasto folijo spominjajočo, svetlikajočo se barvo. Le-ta na ilustracijah deluje slogovno neenotno, kot tujek. Razliko med pisanim in nepisanim motivom bi bilo ustrezneje poudariti znotraj likovnega jezika samega. Barvna sistematika ponuja v ta namen več kot primeren fenomen pestrih in nepestrih barv. Negativni vpliv omenjenih ilustracij se je žal razširil tudi na praktične likovne dejavnosti v vrtcih in šolah. Kar nekaj časa so se na likovnih delih otrok pojavljali nalepljeni koščki srebrnih folij, s čimer so se uničevala sicer čisto solidna in pošteno naslikana otroška likovna dela.

Pri figuralnih upodobitvah so banalni elementi tudi obvezne (tri) trepalnice na očeh, nepotrebni šopki (treh) las na sredini glav živali, ki so drugače brez griv, nepotrebne pentlje na repih, pretirano zardela lica, kadar tega ne narekuje pripoved, ki jo ilustracija spremlja, po prostoru lebdeči srčki, pretirano velike oči (bambi efekt), risarsko nabuhla personificirana sonca in podobno.

Med vsebinsko spornimi elementi omenimo še negativno poudarjanje družbenih stereotipov. Po vsebinski plati smo analizirali eno izmed odlično prodajanih pobarvank Barbie. Zanimalo nas je, kaj takšna zbirka podob, ob katerih med barvanjem nešteti podrobnosti preživi otrok precej časa, le-temu sporoča tudi ikonografsko. Analizirali smo vsebino, početje figur, prostorske situacije, objekte zanimanja in podobno. Ugotovili smo naslednje: Pobarvanka je vsebovala 64 risb. Na vseh je bila glavna oseba Barbie. Na 16 risbah se je nahajala v stiku z živalmi, na primer ob akvariju, pestovala je mačke in (v glavnem majhne) pse. Na naslednjih 16 risbah se je ukvarjala s športom, igrala tenis, jadrala, plesala, smučala na snegu in vodi, telovadila na različnih orodjih in podobno. V 5 primerih se je lepotičila, po enkrat pa telefonirala, izstopala iz kabrioleta, vozila skuter in nakupovala (v butiku). V nobenem primeru pa ni, na primer, brala knjig, ni sedela za računalnikom, ni bila v stiku z umetnostjo (ogled razstave, igranje inštrumenta, poslušanje koncerta) ali počela karkoli, kar zahteva bolj kompleksno miselno aktivnost. Kar v 21 primerih ni počela ničesar, le stala ali sedela je v takšnem ali drugačnem (bogatem) okolju. Oblečena je bila v svečana oblačila in pozirala. Sporočilo deklicam o njihovi bodoči pričakovani vlogi v družbi bi težko bilo drugačno. Korporacija

Mattel preko Barbie sveta ženskemu spolu nedvoumno sporoča: vaše osnovno življenjsko poslanstvo je, da ste lepe in neumne.

Ker se Barbie na večini podob ukvarja z dragimi športi (jadranje, vožnja v športnem avtomobilu), poseduje drage stvari (konja, jadralsko desko, popolno smučarsko opremo) in se nahaja v bogatem okolju (razkošna stopnišča, balkoni z idiličnimi razgledi), življenjski vsakdan večine med nami pa je precej drugačen, je pretirano ponikanje v Barbie svet lahko tudi vzrok za duševna neugodja, pogojena z nasprotji med željami in možnostmi, ki jih nudi okolje, oziroma na kratko za frustracije. Pretirano suhljato, v pasu preščipnjeno, dolgonogo in ozkoudno upodabljanje ženskih (v glavnem dekleških) figur v tovrstnih ilustracijah lahko prida svoje k estetskemu diktatu podhranjenosti z zahodnjaških modnih pist in reklamnih kampanj ter vodi v anoreksijo. Manj zdravju škodljivo, a še vedno prisotno, je tudi poudarjanje barvnih spolnih stereotipov, ki se kaže v tipični fantovski barvi, ki je sinje modra, in tipični barvi za deklice, ki je roza.

Tabela 1: Kriteriji za določanje kakovostne ilustracije

Dobra ilustracija		Slaba ilustracija
jasno, likovno urejeno	Likovni kriteriji	prenasičeno, likovno neurejeno
poudarjeno likovno bistvo, odsotnost nepotrebne		likovni klišeji, šablone, stereotipi, prisotno nebistveno
anatomsko pravilna risba, upoštevani prostorski ključji, enovito upodobljen prostor		anatomsko zgrešena risba, neupoštevanje ali nekompatibilnost prostorskih ključev, nelogično upodobljen prostor,
prisotna individualna nota		neosebna upodobitev
namenu ustrezna upodobitev (humorna, karikaturna, tragična, zlovešča, žalobna ...), brez vsebinskih nepotrebnosti	Vsebinski kriteriji	kičasta, osladna upodobitev (solzavo, patetično, idealizirano ...), banalni vsebinski dodatki
ustrezna vsebina: didaktično premišljena, poučna, razumljiva		sporna vsebina: poudarjeni družbeni, spolni, estetski stereotipi, žaljiva vsebina

Zaključek

V članku smo razmišljali o pomenu kakovostne ilustracije za otrokov razvoj, in sicer o njeni motivacijski, spoznavni, čustveni in estetski vlogi. Poudarili smo tudi uporabo ilustracije v skladu s sodobnim kurikulumom in učnimi načrti za likovne šolske predmete. Predstavili smo nekatere kriterije za določanje kakovostnih in zavračanje nekakovostnih ilustracij. Na to, kakšne vsebinske pasti tičijo v površni, potrošniško usmerjeni ilustraciji in drugih kakovostno spornih likovnih podobah za otroke, smo, vsaj delno, opozorili. A vpliv kakovostne ilustracije, namenjena otrokom, je lahko tudi širši. Tudi ilustracija lahko vpliva in sooblikuje sodobno umetnost. Na ta vidik je v spremnem besedilu k 5. Slovenskemu bienalu ilustracije opozorila Judita Krivec Dragan. Tako pravi:

V slovenski umetnosti, kjer še zmeraj prevladujejo resnobne, eksistencialistične in reševanju vsakdanjih problemov posvečene rešitve, je očitno ilustracija tisti realni in imaginativni prostor, v katerem se lahko današnji, z globalizmom zaznamovani, a v duhu, domišljiji in davnim spominom lastnega *genius loci* predani umetnik včasih še najlažje znajde. Raznoliki svet pravljič, zgodb in poezije bo nedvomno spet veselje za dušo in oči prenekaterega obiskovalca, lahko pa bi bil tudi drobno opozorilo vsem tistim, ki odločajo o podobi slovenske knjige (Krivec Dragan 2002: 3–4).

Naj bo torej kakovostna ilustracija prisotna v otrokovem okolju ne samo zaradi njih, ampak tudi zaradi nas samih. Odrasli si jih ne ogledujemo le zaradi otrok, ampak skupaj z njimi. Tudi nam odraslim lahko kakovostna ilustracija pove in odkrije marsikaj, česar ne poznamo, ali pa smo to že zdavnaj pozabili.

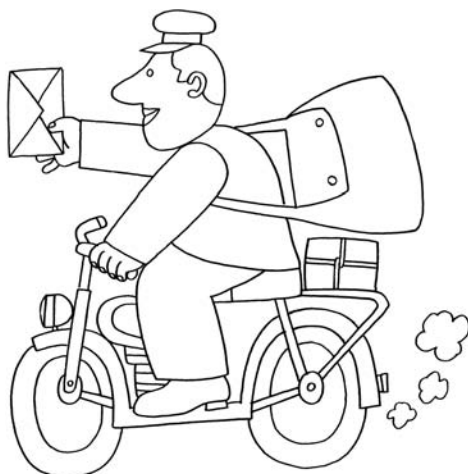
Literatura

- Anton Bajec (idr.) (ur.), 1995: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Eva D. Bahovec (idr.) (ur.), 1999. *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Milan Butina, 2000: *Mala likovna teorija*. Ljubljana: Debora.
- Judita Krivec Dragan, 2002: *5. Slovenski Bienale Ilustracije*. Ljubljana: Zveza društev likovnih umetnikov v sodelovanju s Cankarjevim domom.
- Matjaž Duh, Tomaž Zupančič, 2011: The method of aesthetic transfer an outline of a specific method of visual arts didactics. *Croatian journal of education* 13, 1, 42–75.
- Dragica Haramija, 2012: Tipologija pravljič na Slovenskem. *Otrok in knjiga* 83, 12–23.
- Johannes Itten, 1987: *Kunst der Farbe*. Ravensburger Buchverlag Otto Maier GmbH.
- Tatjana Pregl Kobe, 2011: Umetnost Lile Prap. V: *Lila Prap, Pravljičarka, ki misli v podobah in zapisuje v znakih*. Celje: Zavod Celeia, Center sodobnih umetnosti, Galerija sodobne umetnosti, 13–80.
- Iztok Premrov, 2008: Štefan Planinc. V: Nina Pirnat Spahič, 2008: *Podoba podob / 8. Slovenski bienale ilustracije*. Ljubljana: Cankarjev dom.
- Anton Trstenjak, 1978: *Človek in barve*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza – Univerzum.
- Tomaž Zupančič, 2001: *Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predšolskem obdobju*. Ljubljana: Debora.

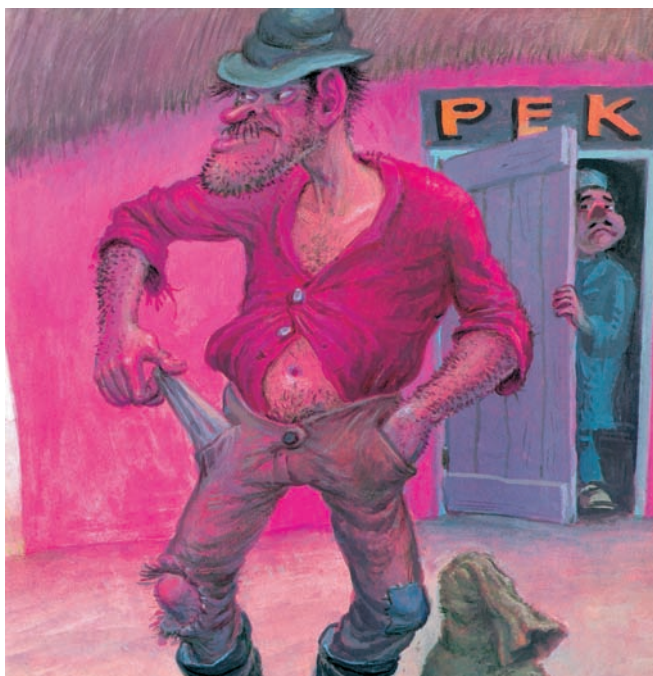
Tomaž Zupančič, 2003: Dobra ilustracija – pot k lepemu. *Za starše, priloga revij Ciciban in Cicido*. Februar, 8–9.

Tomaž Zupančič, 2011: Likovni svet Liljane Praprotnik Zupančič. V: *Lila Prap, Pravljičarka, ki misli v podobah in zapisuje v znakih*. Celje: Zavod Celeia, Center sodobnih umetnosti, Galerija sodobne umetnosti, 81–94.

PISMONOŠA

Slika 1: Marjan Manček: Pismonoša (vir: Marjan Manček, 1995: *Kaj boš, ko boš velik*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 15)

Slika 2: Zvonko Čoh: Pa se je zgodilo in je razbojniku Cefizlju pošel denar (vir: Fran Milčinski, 2000. *Razbojnik Cefizelj in občinska blagajna*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 5)

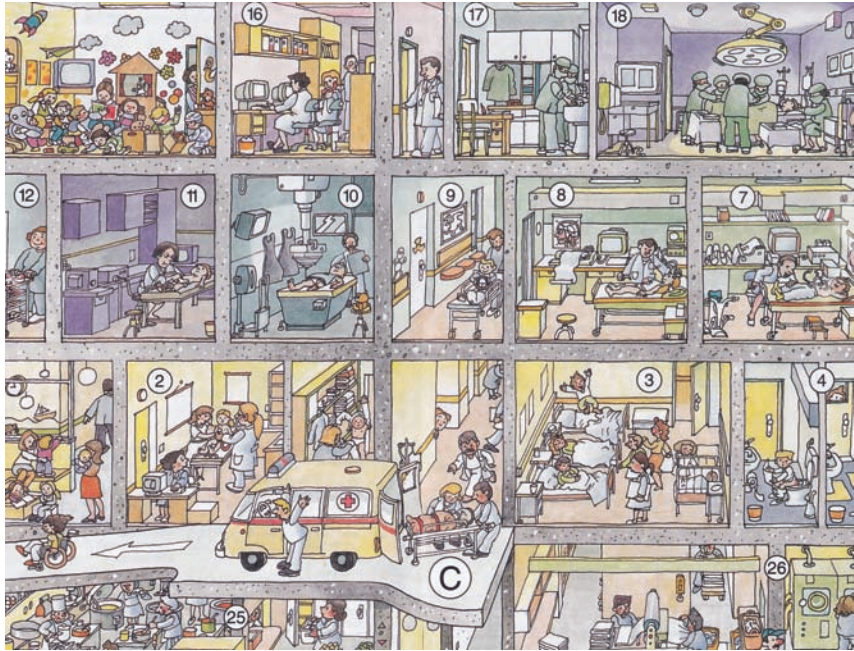

Slika 3: Peter Škerl: Ježek Snežek in požar (vir: Tanja Novak, 2006: *Ježek Snežek in požar*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 7)

Slika 4: Alenka Sottler: O dečku, ki je imel rad oblake (vir: *Cicido*, september 2012, str. 18)

Slika 5: Janko Testen: Bolnišnica (detajl)
 (vir: CVŠ – Cici vesela šola – v prilogi revije *Ciciban*)

Slika 6: Marlenka Stupica: Ostržek (vir: Carlo Collodi, 2012:
Ostržek. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 23)

Slika 7: Jelka Godec Schmidt: Škrat Zguba in kameleon na snemanju (vir: *Ciciban*, marec, 2011, str. 58–59)

Slika 8: Walter Trier: Mali Dienstag (vir: Erich Kästner, 1972: *Emil in detektivi*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 85)

Alenka Čuš
Šmarje

BRALNE NAVADE SLOVENCEV V ARGENTINI

Slovinci v Argentini imajo dobro organiziran slovenski šolski sistem: osnovne dopolnilne šole in Srednješolski tečaj. Predstavljamo najnovejše izsledke visokošolskega študija slovenskega jezika znotraj argentinskega sistema. Velik vpliv na ohranjanje slovenskega jezika in kulture ima cerkev s svojo izrazito povezovalno vlogo med posameznimi društvi. Podano je stanje izseljenskih knjižnic v Buenos Airesu. Podrobneje so predstavljeni rezultati anketnega vprašalnika na temo bralnih navad otrok Slovencev v Argentini in opazovanje književnega pouka.

The Slovenes in Argentina have a well organized Slovenian school system, elementary supplementary schools and secondary school course. The article brings the most recent results of university studies of Slovene language within Argentinian system. The highly influential church plays a distinctly integrative role in all the activities within individual societies. The article describes the state of emigrant libraries in Buenos Aires, giving a detailed presentation of a questionnaire dealing with reading habits of Slovene children in Argentina and their classes of literature.

Uvod

V svojem diplomskem delu sem se posvetila Slovincem po svetu. Raziskovala sem Slovence v Buenos Airesu (Argentina), saj so dober primer ohranjanja in poučevanja slovenskega jezika kot maternega jezika. S Slovenci po svetu se večinoma ukvarjajo raziskovalci antropološke stroke, geografi, zgodovinarji in sociologi ter etnografi, slovenistično naravnanih raziskav je malo.

V svojem delu sem predstavila zgodovino preseljevanja Slovencev v Argentino in društva v Buenos Airesu, ki svojim potomcem v dobro organiziranih slovenskih sobotnih šolah in Srednješolskem tečaju podajajo znanje v maternem jeziku. Osredotočila sem se na šolstvo in izseljenske knjižnice, interdisciplinarno pa sem izpostavila arhaičnost jezika, cerkev (ki skrbi za ohranjanje slovenstva) in družbo (z upoštevanjem motivacijskih dejavnikov, vloge staršev in šole).

Po obravnavi razpoložljivih virov in literature na temo Slovencev v Argentini, ki je dosegljiva v Sloveniji, sem za emperični del diplomskega dela podatke pridobila s kvalitativno (opazovanje književnega pouka) in kvantitativno (anketni vprašalnik) metodo. Zbrane podatke sem analizirala in predstavila v diplomskem delu. Spremljala sem pouk tudi na Lektoratu slovenskega jezika na Filozofski fakulteti v Buenos Airesu (metoda opazovanja z udeležbo).

Menim, da brez terenskega dela in proučevanja ciljne skupine ne bi prišla do zelenih podatkov. Študijski obisk v Buenos Airesu je delno omogočil Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije.

Cerkev kot povezovalac Slovencev v tujini

Cerkev oz. krščanstvo ima v slovenski skupnosti v Argentini veliko organizacijsko pa tudi povezovalno (morda celo politično) funkcijo. Različni avtorji (glej npr. Kermauner 1992; Žigon 2001; Sjekloča 2004, Repič 2006) ugotavljajo, da ima SPE¹ bogato kulturno, gospodarsko, politično, društveno življenje.

A vse to življenje se giblje okrog KC², konkretno okrog cerkev, župnišč, duhovnikov: okrog posvečenih jeder. Hiše, v katerih se dogaja družbeno življenje argentinske skupnosti, imajo skoraj zmerom središče v kapeli. Tudi šolanje otrok SPE poteka v šolah, ki so pod nadzorom ali kako drugače v zvezi s KC; tako se odvija tudi siceršnja vzgoja (Kermauner 1992: 82).

Verouk je eden izmed petih predmetov osnovnošolskih sobotnih šol ter prvih štirih letnikov 5-letnega Srednješolskega tečaja, zato so *Božje stezice*, mladinska priloga *Duhovnega življenja*, dobro poznana in brana (s katolištvom povezana) besedila. Tudi ob dviganju slovenske zastave pred pričetkom pouka otroci skupaj z duhovnikom molijo, v vsakem razredu na steni visi križ. Eden izmed predmetov je petje z versko, domobransko in narodnozavedno tematiko. Vsi prisotni na mašah so opravili obveznosti tamkajšnjega slovenskega šolskega sistema, zato lahko brez pesmaric prepevajo mašne pesmi, prav tako se vsaka šola lahko pohvali s kvalitetnim pevskim zborom, ki s svojim programom popestri maše ob večjih praznikih ipd. Otroci so ob izpolnjevanju anketnega vprašalnika kot svojo najljubšo knjigo v slovenščini pogosto navajali dela ali revije s krščansko tematiko. Vse to govori o močni vpetosti cerkve kot institucije v vse plasti društvenega in zasebnega življenja Slovencev v Argentini.

Slovensko šolstvo v Buenos Airesu

Šola je ena najpomembnejših skupinskih dejavnosti, saj spodbuja povezave v skupnosti tudi med mlajšimi generacijami ter predstavlja pomembno dejavnost v procesu oblikovanja pripadnosti slovenski skupnosti v Argentini (Repič 2006: 155).

Slovenske sobotne šole po posameznih društvih v Buenos Airesu letno obiskuje približno 500 otrok (Žigon, 2001), poučuje pa jih 90 učiteljev. Srednješolski tečaj obiskuje na eni lokaciji v središču mesta (v Slovenski hiši) približno 150 dijakov letno (SSTMB, 2010: 48).

V preteklosti sta delovali dve ustanovi, ki sta tamkajšnjim Slovincem nudili še nadaljnje izobraževanje (Rant, 1998): ljubljanska teološka fakulteta v begunstvu in kasneje Slovenski odsek na buenosaireški podružnici Fakultete za filozofijo in humanistične vede Ukrajinske katoliške univerze sv. Klementa v Rimu, ki ga je vodil

---

¹ SPE – slovenska politična emigracija.

² KC – Katoliška cerkev.

dr. Tine Debeljak. Ob študijskem obisku Buenos Airesa sem odkrila, da je možno študirati slovenski jezik znotraj argentinskega sistema visokega šolstva, in sicer kot prevodoslovje. Prevajalski študij slovenščine izvaja Pravna fakulteta Univerze v Buenos Airesu. Študij poteka štiri leta tako, da v vsakem letniku poleg enajstih pravnih predmetov v španskem jeziku študent vpiše tudi dva predmeta izbranega jezika (npr. v prvem letniku sta to Prevajanje in tolmačenje ter Jezik), kjer se pod profesorjevim mentorstvom študent pripravlja sam. Zaradi pravnega kurikuluma na fakulteti diplomantom kasneje ni potrebno opravljati izpita za sodno tolmačenje, ampak jim že sama diploma omogoča vpis v sodni register.

Izseljske knjižnice

Z raziskovanjem izseljenskih knjižnic se je ukvarjala Rozina Švent (2007). Slovenske izseljenske knjižnice v Buenos Airesu so v glavnem šolske ali društvene knjižnice po domovih, osrednja knjižnica pa se nahaja na sedežu krovne organizacije, na Zedinjeni Sloveniji v Slovenski hiši. Te knjižnice niso vključene v slovenski knjižnični sistem COBISS/OPAC, kot so na primer zamejske knjižnice v Avstriji in Italiji (razen knjižnice Slovenskega planinskega društva v San Carlosu v Barilochah, v notranjosti Argentine); izposoja knjig se zapisuje v zvezek. Ob obletnicah in drugih jubilejih posamezni domovi pogosto izdajo zbornike in almanaha. Ker pa ti običajno izidejo v nizkih nakladah, v Sloveniji le redko slišimo zanje (razen nekaterih izjem, npr. tednika *Svobodna Slovenija*), čeprav so vir zanimivih in pomembnih informacij.

Bralna kultura izseljencev v Buenos Airesu ni tako dobro razvita kot pri nas, kar je posledica argentinskega izobraževalnega sistema, ki ne pozna domačega branja. Knjižnice niso dobro obiskane. Več obiskovalcev bi najbrž pridobile z daljšim delovnim časom (običajno so odprte ob sobotah oz. v času pouka) ter uvajanjem dodatnih aktivnosti, npr. pravljicnih ur, knjižnih predstavitev, igralnih ur s knjigo ipd.

Izseljske knjižnice v Argentini niso slabo založene, vendar jim manjka aktualnejšega oz. novejšega gradiva v slovenščini, še posebej za mladino. Na primer, osmošolcem priljubljene knjige o Harryju Potterju ali dela iz vampirske zbirke Somrak niso dosegljive v slovenščini. Če jim jih po pošti ne pošljejo sorodniki iz Slovenije, jih berejo v španščini. Če želijo izseljenske knjižnice naročiti gradivo iz Slovenije, se soočajo s problemom drage poštnine in carinskih dajatev.

Pouk v slovenskih sobotnih šolah v Buenos Airesu

Slovenske sobotne šole v Argentini imajo na razpolago približno 20 delovnih sobot, od tega kar nekaj časa zavzamejo priprave na prireditve in praznike, ki jih otroci opravljajo (tudi) v času pouka. Šolski dan se prične z dviganjem slovenske zastave na dvorišču ali v telovadnici, in sicer ob pesmi in molitvi (skupaj z učiteljicami, ravnateljico, duhovnikom in nekaterimi starši). Učiteljico se v razredu imenuje gospodična, vzgojiteljico v vrtcu pa vrtarica. Ko sem ravnateljico Slomškove šole spremljala po razredih in v knjižnico, me je presenetilo, da je vstopila z besedami »Z dovoljenjem!« Slednje lahko razumemo kot arhaično tradicijo

slovenske družbe, lahko pa tudi kot direkten prevod iz španščine, »Con permiso!« – fraza je v španščini zelo pogosta.

Razredi so majhni, ponavadi obsegajo okrog 11 učencev, ponekod sta po dva razreda združena. Precej bolj polni razredi so na Srednješolskem tečaju, kjer so zbrani dijaki iz vseh okrajnih domov na eni lokaciji (30 dijakov na razred). Poudarjam, da delo učiteljic (in drugih kulturnih delavcev v društvih) poteka prostovoljno, učiteljski kader v Buenos Airesu šteje približno 90 oseb. Veliko materiala učiteljice prispevajo tudi same. Berila, ki so v uporabi, so stara več kot 40 let, zato so dodatna gradiva še kako potrebna in dobrodošla.

Anketni vprašalnik na temo bralnih navad

Na anketni vprašalnik o bralnih navadah Slovencev v Argentini je odgovarjalo 132 otrok. Sodelovali so učenci 6., 7. in 8. razreda sobotne šole Antona Martina Slomška Slomškovega doma v Ramos Mejii, učenci 5., 6., 7. in 8. razreda Šole dr. Gregorija Rožmana Doma San Martin, učenci 5., 6., 7. in 8. razreda Balantičeve šole Doma San Justo ter dijaki 1., 2. in 3. letnika Slovenskega srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka v Slovenski hiši. Anketa kombiniranega tipa je bila izvedena anonimno, sodelovalo je 55 odstotkov fantov ter 45 odstotkov deklet, starih od 6 do 15 let. Slovenski jezik se je 64 % anketiranih naučilo doma, preko staršev, 12 % s pomočjo starih staršev in kar 21 % šele v slovenski sobotni šoli; 3 % anketiranih so pod drugo odgovorili: pri teti (2-krat); v Sloveniji; s pomočjo slovarja.

Kot pričakovano, se je največ (61 %) anketiranih pisati in brati v slovenskem jeziku naučilo v slovenski sobotni šoli, iz česar sta razvidna vloga in pomen slovenskih sobotnih šol v Argentini; 33 % se je pisati in brati naučilo že doma. Glede na dejstvo, da so otroci, ki so zajeti v raziskavo, že 4. generacija Slovencev v Argentini, me je zanimalo, kakšno je njihovo znanje slovenščine danes (kar je hkrati povezano s količino prebranega v slovenskem jeziku). Po prvih ocenah v razredu sem opazila, da otroci razumejo in govorijo slovensko, vendar imajo zelo šibek besedni zaklad. 72 % anketiranih meni, da slovenski jezik govori dobro, 20 % anketiranih jih meni, da je njihovo znanje slovenskega jezika zelo dobro oziroma tekoče in le 8 % otrok je svoje znanje označilo kot osnovno. Ponavadi so to otroci iz mešanih zakonov, kjer doma govorijo slovensko zelo malo ali sploh ne. Dejstvo, na katerega (problemsko) opozarjajo tudi posamezne učiteljice, je, da so v razredih otroci z zelo različnimi nivoji znanja jezika; tako se najdejo tudi takšni, ki komaj kaj znajo, a so vključeni v slovenske sobotne šole na željo staršev, čeprav obstajajo tečaji slovenskega jezika kot tujega jezika (ABC po slovensko).

Bralna kultura med Slovenci v Argentini je slabo razvita. 42 % anketiranih odgovarja, da v slovenskem jeziku berejo srednje veliko, 36 % anketiranih le redko kdaj, 20 % pa velikokrat. Zanimarljiva 2 % anketiranih v slovenskem jeziku ne bereta nikoli.

Na vprašanje, ali anketirani raje berejo v slovenskem ali španskem jeziku, je kar 70 % anketiranih odgovorilo, da raje v španskem jeziku, in le 30 odstotkov v slovenskem jeziku. Glede na opazovanja v razredu in rezultate anketnega vprašalnika mlajši raje in več berejo v slovenščini; starejši, ki so dalj časa pod vplivom asimilacijskih dejavnikov in ki radi berejo mladinske knjige in romane, pa v

španščini. Tovrstna ponudba je v slovenskem jeziku težko dosegljiva. Najbrž bi bili rezultati ankete v nasprotnem primeru veliko boljši.

In kaj tamkajšnji slovenski otroci najraje berejo? 22 % anketiranih najraje bere revije, najbolj brana je tamkajšnja revija *Božje stezice*. 21 % anketiranih rado bere pravljice, 16 % napete zgodbe (čeprav so me po vseh razredih veliko spraševali, kaj napete zgodbe sploh so; podobno so me spraševali za slikanice). 16 % anketiranih je izbralo tudi pesmi, vendar je na tej točki potrebno opozoriti, da anketirani tega razdelka ne razumejo kot brati ali poslušati poezijo, ampak pete pesmi, ki jih obravnavajo pri predmetu petje. 11 % so anketiranci namenili ljubezenskim romanom, s 6 % sledijo slikanice in s 5 % živalske zgodbe ter drugo (5 %), kjer so navedli: dolge knjige, športni časopis, misteriozne zgodbe, poezije, *Božje stezice*, dogodivščine; stripi, časopis.

Na vprašanje, s kom berejo, je 40 % anketiranih odgovorilo, da berejo sami, 29 % anketirancev bere le v šoli, 19 % anketiranih bere skupaj s starši, 9 % otrok bere skupaj z babico ali dedkom, le 2 % vprašanih bere skupaj s prijateljico ali prijateljem, 4 % anketiranih pa so pod možnost drugo zapisali še: skupaj s teto; preden grem spat, kadar nimam nič za delat; kadar delam domačo nalogo; kadar sem v postelji z lučjo.

Obisk tamkajšnih šolskih/društvenih knjižnic je s strani anketiranih nizek: 29 % anketiranih obišče slovensko knjižnico nekajkrat letno, 24 % vprašanih pa nikoli ali enkrat mesečno (24 %). Hkrati obstaja visok odstotek anketiranih, ki slovensko knjižnico obiskujejo enkrat tedensko (21 %) in le slaba 2 % tistih, ki slovensko knjižnico obiščejo le enkrat letno. Ponovno poudarjam, da so knjižnice odprte in na voljo le ob sobotah, ko imajo anketirani pouk.

Načeloma so tamkajšnje slovenske knjižnice majhne in slabo založene, toda 62 % anketiranih meni, da slovenska knjižnica znotraj doma ali pri dijakih Srednješolskega tečaja v Slovenski hiši ponuja dovolj veliko izbiro knjig, le 11 % jih meni, da izbira ni dovolj velika. 27 % anketiranih je odgovorilo, da ne vedo, če jim slovenska knjižnica ponuja dovolj veliko izbiro. Na zadnje vprašanje, ali bi želeli v knjižnici dobiti tudi moderne/sodobne slovenske avtorje, so večinoma (98 %) odgovorili z da.

Opazovanje književnega pouka

Kljub trudu posameznih učiteljic, da bi bil otrokom pouk prijeten in zanimiv in da bi jim čim bolj približale slovenski jezik, je opaziti, da jih učni program omejuje. V 8. razredu Slomškovega doma so iz berila brali *Mačka Murija*, kar je za 12-letne osmorazrednike po njihovem mnenju »otročje«. Toda učiteljica je snov dolžna obravnavati, saj je pogoj za sprejemni izpit na Srednješolski tečaj. Ko so brali omenjeni odlomek (vsak učenec eno poved), sem dobila vtis, da učenci znajo berila že na pamet. V istem razredu je učiteljica na zelo zanimiv način pripravila pouk druge polovice šolske ure. Z delovnimi listi so se lotili Jurčičeve *Pripovedke o beli kači*, ki so jo brali že prejšnji teden. Učiteljica je obnovila zgodbo in jim postavljala vprašanja. Delovni list je vseboval tri (praktične) naloge – pri prvi nalogi je bilo potrebno odgovoriti na zastavljena vprašanja z da ali ne (bralno razumevanje), pri drugi nalogi so osmim stavkom morali določiti vrsti red glede na potek dogajanja v pripovedki, pri zadnji nalogi pa so morali napisati poved za

uvod, jedro in zaključek. Učiteljica mi je razložila, da je za opravljanje sprejemnega izpita potrebno poznavanje in ločevanje trojice uvod – jedro – zaključek (s španskimi sinonimi v oklepaju). S takšnim modernim pristopom so učenci Jurčičevo pripovedko in posredovano znanje zelo dobro sprejeli. V drugi učilnici (5. razred Slomškovega doma, pouk zgodovine) je učiteljica snov v glavnem razlagala s španskimi sinonimi. Ugotavljam, da je zanimivost pouka odvisna od prakse posameznih učiteljic. Nekatere v slovenskih šolah učijo brez pedagoškega predznanja, ali pa so profesorice za matematiko, biologijo in druge predmete na argentinskih šolah.

Sklep

Slovenski domovi v Argentini imajo znotraj krovne organizacije zelo dobro organiziran slovenski šolski sistem, ki otrokom omogoča šolanje od vrtca do konca srednje šole (abiturienti zaključijo šolanje z enomesečnim obiskom Slovenije, kar je pomemben motivacijski dejavnik). Tako otroci četrte generacije argentinskih Slovencev še vedno ohranjajo svojo narodno in jezikovno identiteto. Izrazita vpetost cerkve v celotni društveni sistem pomeni tudi temelj za ohranjanje slovenstva.

Slovenski učenci v Argentini imajo šibek besedni zaklad, saj zaradi asimilacije izgubljajo (poglobljeno) znanje slovenščine. Pogosto imajo velike težave s sklanjanjem, kar sem opazila celo še v petem letniku Srednješolskega tečaja. Oblikoslovnih in pravopisnih napak je bilo veliko tudi v izpolnjenih anketnih vprašalnikih. Najšibkejša točka pa je seveda slaba bralna kultura, s katero bi se morale resno ukvarjati tudi šolske knjižnice. V mladih bi bilo potrebno z različnimi motivacijskimi pripomočki zbuditi željo po branju in v sklopu ohranjanja slovenstva vzgajati argentinske Slovence tudi v bralce.

OKO BESEDE 2012

SLOVENSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST, ELEKTRONSKI MEDIJI IN SODOBNE IK-TEHNOLOGIJE

Med 20. in 22. septembrom 2012 je v Murski Soboti potekalo 17. Oko besede, osrednje strokovno in družabno srečanje ustvarjalcev slovenske mladinske književnosti, torej pisateljev, izdajateljev, premišljevalcev, razlagalcev, promotorjev in posredovalcev mladinske književnosti.

Srečanje, ki ga je Feri Lainšček poimenoval Oko besede, na pobudo založbe Franc-Franc obstaja že od leta 1995, leto kasneje sem mu je kot sooblikovalka strokovnih vsebin pridružila revija *Otrok in knjiga*, leta 1997 pa se je obema kot pokrovitelj nad večernico, nagrado za najboljše izvirno slovensko mladinsko literarno delo minulega leta, pridružilo še Časopisno-založniško podjetje VEČER. Podelitev večernice je tako postala stalnica srečanj, druge stalne vsebine so še obiski pisateljev na pomurskih osnovnih in srednjih šolah, **simpozij**, ki ga vsako leto organizira uredništvo revije *Otrok in knjiga*, razstave v minulem letu izdanih slovenskih mladinskih literarnih del, ki jih pripravlja Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, ter literarno-kulturna popotovanja, ki nudijo priložnost za spoznavanje kulturnih in naravnih znamenitosti Pomurja.

Vsako srečanje postreže tudi s kakšno novo vsebino, umeščeno v spremljevalni program. Letošnje je ponudilo kar tri novosti: kot posebna produkcija Očesa besede 2012 je v okviru Maribora 2012 – Evropske prestolnice kulture izšla knjiga Dragice Haramija *Nagrajene pisave. Opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov*; v navezavi na to knjigo je bil izveden recital Boža me boža tvoja beseda, v katerem so bili predstavljeni odlomki iz literarnih del nagrajenih slovenskih mladinskih pisateljev; Lela B. Njatin pa je predstavila likovno-literarni projekt *Življenjski krog*, v katerem preizkuša možnosti, kako lahko pravljičica 'ilustrira' kiparsko stvaritev.

Na razpis za **16. večernico** je prispelo 44 literarnih del, vendar je žirija – tako kot zmeraj – obravnavala vsa izvirna slovenska literarna dela za otroke in mladino, ki so izšla v preteklem letu, to je 296 knjig.

Žirija v sestavi: dr. Aleš Debeljak, predstavnik Društva slovenskih pisateljev, Kristina Picco, predstavnica Zveze bibliotekarskih društev in IBBY, dr. Dragica Haramija, strokovnjakinja za mladinsko književnost in predsednica žirije, Melita Forstnerič Hajnšek, predstavnica ČZP Večer, in Manca Perko, predstavnica revije *Otrok in knjiga*, je najprej izbrala pet finalistov.

Nominirana dela navajamo po abecednem redu avtorjev:

- **Jana Bauer:** *Groznovilca v hudi hosti*. Ilustrir. Caroline Thaw. Ljubljana: Sodobnost International
- **Cvetka Bevc:** *Desetka*. Ljubljana: Arsem
- **Neli Kodrič:** *Ali te lahko objamem močno?* Ilustr. Damijan Stepančič. Ljubljana: Mladinska knjiga
- **Slavko Pregl:** *Radovedne pravljice*. Ilustr. Kostja Gatnik. Dob pri Domžalah: Miš
- **Dim Zupan:** *Hektor in zrela hruška*. Ilustr. Andreja Gregorič. Ljubljana: Mladika.

Večernico je prejel **Dim Zupan**, o čemer smo podrobneje poročali v prejšnji številki revije *Otrok in knjiga*, v kateri so bili objavljeni tudi Večerovi intervjuji z vsemi finalistami in utemeljitev žirije za nagrado.

Simpozijsko pozornost so udeleženci tokrat posvetili slovenski mladinski književnosti, elektronskim medijem in sodobni IK-tehnologiji. Simpozij »je bil dobro obiskan, in to na obeh straneh, veliko je bilo govorcev in veliko poslušalcev. In bil je, kot se rado reče, interdisciplinaren. Kajpak je ta oznaka lahko tudi dober alibi za srečanja, na katerih ljudje ne najdejo skupnega jezika in govorijo drug mimo drugega, ampak je treba hitro dodati, da lahko najbrž samo na ta način dobimo dobro celostno sliko vesoljskih razdalj med disciplinami in tudi kak dragocen sinergetični detajlček.« (Petra Vidali, *Večer*, 24. 9., str. 11)

SIMPOZIJSKA IZHODIŠČA

Že pred tremi leti so založniki na knjižnem sejmu v Frankfurtu napovedali, da naj bi leta 2018 z digitaliziranimi vsebinami zaslužili več kot s tiskanimi knjigami.

Pričakovanja takega razvoja ne postavljajo pod vprašaj samo obstoja klasične knjige na papirnem nosilcu, marveč sprožajo tudi vprašanje o oblikah ustvarjanja in branja, ki so potrebne za »klasične« knjige in za elektronsko oblikovana besedila.

Branje raznih žanrov elektronske književnosti bralce nagovarja drugače kot linearna pripoved.

Bralci teh besedil morajo poleg doslej tradicionalnih linearnih oblik branja razviti tudi nelinearne načine branja oz. procesiranja besedil. Elektronska besedila so že z vključevanjem besednih, slikovnih in slušnih gradiv dvo- ali večkodna.

Uporaba digitalnih oblik besedila je za mlade že marsikje vsakodnevna realnost, kako pa je s preučevanjem in poučevanjem tovrstnega branja?

Elektronsko književno delo ima vse značilnosti nadbesedil.

Nadbessedilo že v osnovi spreminja dosedanje pojmovanje besedila kot avtorsko določenega vrstnega reda razbiranja ponujenih vsebin oz. besedilnih podatkov,

s tem da bralca vabi k poljubnemu izboru in zaporedju iz ponujenih vsebin. Za nadbesedila so značilni nestabilnost, široka fleksibilnost in temeljni poziv k interaktivnemu sodelovanju.

Kakšne globinske družbene in kulturne spremembe bo prineslo širjenje digitalne kulture?

Ali se bomo kmalu soočali z novo obliko generacijskega prepada med bralci?

Prepada med bralci, ki jih bo zanimalo samo branje digitalnih besedil in elektronske možnosti knjižnega sporazumevanja, ter (starejšimi) bralci, ki se bodo z nostalgijo spominjali oblik linearne branja umetnostnih besedil? Ali bo slednja besedila za mlajše bralce treba digitalizirati, se pravi »prevesti« v elektronske oblike?

Bo/je računalnik tisti medij, ki bo prevzel prenašanje vseh vrst umetnosti, ker bo to nalogo opravljal najbolje?

Kakšen je/bo dolgoročni vpliv E-medijev?

Kako bodo elektronski mediji, zlasti internetna literatura in tudi internet sploh, vplivali na percepcijo in sposobnost koncentracije (fragmentarizacija predstav- nih vsebin zavesti) v smeri od otroškega bralca k odraslemu bralcu?

Podobno kot svetovni splet se tudi elektronska književnost hitro širi, čeprav je največ besedil še vedno v angleščini. Kakšno je stanje v Sloveniji?

Narašča tudi število t. i. hibridnih knjig (*vook*).

Te knjige združujejo besedno pripoved z video pripovedjo oz. prikazom delov pripovedi ali demonstracijo raznih postopkov. Zanje se odloča vse več pisateljev in založnikov. Te knjige je mogoče brati tako na elektronskih bralnikih kot tudi na nekaterih vrstah mobilnih telefonov.

Z novimi možnostmi elektronske književnosti se odpirajo tudi vprašanja o njeni naravi.

V čem je podobna tradicionalni književnosti in v čem se od nje razlikuje, katere oblike tvorjenja pomena so zanjo značilne in kako jih razumejo in uporabljajo bralci elektronske književnosti?

Demokratičnost in fleksibilnost spletnega pisanja

Splet omogoča pisanje, ki se ravna po piscu in bralcu ter ne sili k neki vnaprej določeni obliki in avtoriteti. V tem smislu je bolj demokratičen kot tisk in bolj odprt za novosti. Postmoderne kulture vedno bolj cenijo raznolikost, spontanost in menjajoče se položaje.

Ali je/bo široka možnost objavljavanja na svetovnem spletu povzročila poplavo manjvrednega pisanja?

Ali elektronski mediji sploh omogočajo literarnost kot kvaliteto ali je kakovost digitalnih oblik že sama po sebi manjša od tradicionalne književnosti?

In kako je/bo z bralnimi zmožnostmi?

Medtem ko so številni kritiki prepričani, da književnost v digitalizirani obliki lahko pritegne več bralcev kot tradicionalne oblike pripovedi brez vizualne podpore, drugi opozarjajo, da taka besedila povzročajo nazadovanje bralne zmožnosti (raziskave PISA).

Kako je/bo s »prevajanjem« natisnjenih klasičnih besedil v digitalno obliko?

Internetne oblike komunikacije v vsebinah mladinskega leposlovja

V kolikšni meri leposlovje za otroke in mladino (že) vsebuje internetne načine komunikacije, npr. E-pošto, SMS-sporočila ... v dialoških odlomkih besedil? Koliko so E-mediji tematsko navzoči v sodobni svetovni in slovenski mladinski književnosti?

Koliko so novih medijev in IKT večji ustvarjalci mladinske književnosti, učitelji, vzgojitelji, knjižničarji?

Empirično o vplivu elektronskih medijev na bralne navade mladih

Kakšni so aktualni statistični podatki o obisku in izposoji v knjižnicah za mlade? Kako elektronski mediji vplivajo na bralne navade mladih? Res ti berejo veliko manj, hlastajo po enostavnih, hitro berljivih in napetih zgodbah?

Pripovedovanje

Pripovedovanje prežema vse razsežnosti družbene izkušnje. Pripovedovanje je tista temeljna človekova dejavnost, s katero si ljudje od nekdaj razlagajo svet okoli sebe in svoj položaj v njem ter si tako osmišljajo življenje.

Ali je razlika med knjigo, gledališčem, radiom, filmom, televizijo in računalnikom res samo tehnične narave, saj gre v vseh primerih za »pripovedovanje zgodbe«?

Še linearno branje

Čeprav zanimanje mladih za digitalne možnosti sporazumevanja in književnosti raste, bo po mnenju mnogih strokovnjakov v 21. stoletju tudi njim potrebna bralna zmožnost, kot jo spodbuja predvsem linearno branje tradicionalnih umetnostnih besedil.

Ali in kako spodbujati linearno branje?

Kako bi pri mladih, ki se s sestavinami digitalne pismenosti srečujejo že pred vključitvijo v šolo kot »digitalni domorodci«, spodbudili zanimanje in potrebo po poglobljenem linearnem branju, kot ga terjajo npr. natisnjena umetnostna besedila?

Simpozijaska izhodišča je pripravila **Darka Tancer-Kajnih**, urednica revije *Otrok in knjiga*, ki je simpozij tudi povezovala. S krajšimi referati so svoje izkušnje, spoznanja in stališča predstavili: dr. **Meta Grosman**, strokovnjakinja za področje branja in recepcijo književnosti, psihiater in antropolog **Miran Pustoslemšek**,

psihoanalitik **Roman Vodeb**, pisatelj **Cvetka Bevc**, **Majda Koren** in **Feri Lainšček**, ustvarjalec interaktivnih slikanic **Matjaž Kotnik**, bibliopedagoginja mag. **Tilka Jamnik**, bibliotekar in pravljicar **Igor Černe** ter **Zvone Štor**, vodja digitalnega razvoja pri časopisni hiši *Večer*. Objavljamo vse v pisni obliki oddane referate, tudi prispevek na simpoziju manjkajoče Gaje Kos ter posimpozijsko razmišljanje Slavka Pregla, ki je bil sicer med udeleženci srečanja.

SLOVENE CHILDREN'S LITERATURE, ELECTRONIC MEDIA AND CONTEMPORARY IL TECHNOLOGIES The symposium starting points

The traditional, already 17th expert symposium of the Slovene children's literature authors, focused on the Slovene children's literature, electronic media and contemporary IL technology. The participants' reflections revolved around the following starting points: the inclusion of textual, visual and auditive materials makes electronic texts bi- or even multi-coding, so the readers of these texts are forced to develop also non-linear modes of reading or text processing. The use of digital texts is becoming an everyday reality for the young. How about the study and instruction of such reading?
Are we about to face a new form of the generation gap between readers?

Will the classic literary texts for young readers need to be digitalized, i.e. "translated" into electronic forms?

Will/are computers the medium which will assume the transmission of all kinds of art, being best qualified to perform this role?

What in-depth social and cultural changes will result from the spreading of digital culture?

How will electronic media, especially internet literature and internet in general, affect perception and ability to concentrate (fragmentarization of imaginative contents of consciousness) in direction from child reader to adult reader?

New options of electronic literature raise the questions about its nature. In what way is it similar to traditional literature, how does it differ from it, which forms of creating meaning are typical of electronic literature, and how are they understood and applied by its readers? Is/will the wide possibility of publishing on the world wide web lead to an inflation of inferior writing?

Do electronic media even provide for literature making as quality, or is the quality of digital forms in itself lesser as compared to traditional literature?

While there are critics who are certain that literature in digitalized form is able to attract more readers than traditional forms of narrative without visual support, others believe that such texts lead to regression of reading ability. Are there any relevant research studies in this field?

To what degree does contemporary fiction for children contain internet modes of communication, i.e. e-mail, SMS messages, and how are E-media conceptually present in contemporary world and Slovene children's literature?

What is the degree to which creators of children's literature – teachers, educators, librarians – are familiar with new media and ILT?

What are the current statistical data about library loan and attendance in libraries for the young?

Is the difference between book, theatre, radio, film, television and computer really only technical, all these cases being only about "storytelling"?

According to experts reading ability, which is mostly enhanced by linear reading of traditional artistic texts, will also be necessary in the 21st century. How to stimulate interest

and need for in-depth linear reading with the young, who are “indigenously digital” as far as digital literacy is concerned, even before they actually start attending school?

These brief papers bring the experience, findings and viewpoints of an expert for reading and reception of literature, children’s literature editor, translator, psychiatrist, anthropologist, psychoanalyst, writer, interactive picture books artist, bibliopedagogue, librarian, storyteller and head of digital development department with a newspaper company, the organizer of Večernica, award for the best children’s literature work of the year.

IZZIVI NOVIH TEHNOLOGIJ

Odkar tehnološki razvoj omogoča nove oblike elektronskih besedil in besedilnosti, se strokovnjaki za pismenost ubadajo z iskanjem odgovorov o razmerju med novimi elektronskimi in tradicionalnimi (linearnimi) oblikami pismenosti in možnih učinkih digitalne pismenosti na dosedanje sporazumevalne in bralne prakse. Nekateri strokovnjaki (Landow 1992 in Bolter 2000) so sprva prepoznali v novi e-pismenosti udejanjanje prejšnjih kritičskih pričakovanj Rolanda Barthesa in Derridaja o večperspektivnem sporazumevanju. Spet drugi so pričakovali, da bo ta novost imela tako radikalne učinke na tradicionalno branje, da jih bo mogoče primerjati le z učinki iznajbe tiska. Potrebo po digitalni pismenosti kot eni izmed ključnih kompetenc je najprej objavil Evropski dokument *Key Literacies* (2002), nato pa so digitalno pismenost kot četrto obvezno kompetenco uvrstila Priporočila evropskega parlamenta in sveta o ključnih kompetencah za vseživljensko učenje, 18. decembra 2006, ki so naslovljena na vse članice EU. Na seznamu teh Priporočil so ključne kompetence opisane »kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov, ustrežajočih okoliščinam« za »osebno izpolnitev in razvoj, državno in socialno vključenost in zaposlitev«, digitalna pismenost pa je umeščena na četrto mesto, za sporazumevanjem v maternem jeziku in sporazumevanjem v tujih jezikih ter matematično kompetenco z osnovno kompetenco v znanosti in tehnologiji. Opomba pojasnjuje, da vse kompetence štejejo za enako pomembne, medtem ko kompetenca na področju temeljnih osnovnih znanj jezika, kompetence branja, pisanja, računanja in informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) tvorijo bistveno podlago za »učenje, učenje učenja, kritično razmišljanje in ustvarjalnost, dajanje pobud, reševanje problemov, oceno tveganj, sprejemanje odločitev ter konstruktivno obvladovanje čustev pri vseh osmih ključnih kompetencah«. Sporazumevanje v maternem jeziku in tujih jezikih je opisano z vidika vseh štirih dejavnosti: poslušanja, govora, branja in pisanja, medtem ko opis digitalne pismenosti vključuje predvsem »varno in kritično uporabo tehnologije informacijske družbe pri delu, v prostem času in pri sporazumevanju«. Niti tiskana oblika ključnih kompetenc iz leta 2002, niti poznejša Priporočila evropskega parlamenta iz leta 2006 v *Uradnem listu Evropske unije* (30. 12. 2006) se ne dotaknejo spremenjene oblike branja in pisanja, kot jo terja bralčeva interakcija z elektronskim besedilom. Zato nas ne čudi odsotnost primernih opisov v učnih načrtih članic EU, saj celo v Veliki Britaniji, ki je znana po naprednem pouku pismenosti, šele preizkušajo, kaj in kako bi poučevali v imenu digitalne kompetence.

Čeprav se učitelji in prosvetne oblasti strinjajo, da bi poleg osnovne (tj. linearne) pismenosti morali sistematično poučevati tudi digitalno pismenost, ki bo potrebna prebivalcem 21. stoletja, doslej takih vsebin še ni v učnih načrtih nobene od članic EU niti v ZDA. Še vedno so po svetu najbolj glasni odzivi tistih, ki se sprašujejo, ali bo potreba po digitalni pismenosti za elektronska besedila povzročila uničenje tradicionalne knjige na paprnatem nosilcu, in druge študije negativnih vplivov digitalnih besedil, še zlasti spleta. Nekdanji zasvojenec z internetom Nicholas Carr

je v svoji študiji *The Shallows, How the internet is changing the way we think, read and remember* (2010) zbral rezultate številnih raziskav FMR slikanja delovanja nevronskih povezav v možganih z magnetno resonanco. Ti kažejo na zmanjšan obseg pozornosti in miselnih dejavnosti pri elektronskem branju, prepričljivo pa opozarja tudi na dejstvo, da pri elektronskem branju, ki ne spodbuja poglobljene bralčeve interakcije z besedilom, bralec tudi ne občuti empatije s pripovednimi osebami (*The Shallows*, 2010: 220–221). Slovenski prevod Carrove knjige *Plitvine* je leta 2011 natisnila Mladinska knjiga. Posledice prehoda od beročih možganov k digitalnim možganom skrbijo tudi slavno ameriško nevrolingvistko Marianne Wolf. V svoji študiji *Proust and the Squid, the story and the science of the reading brain* (2008) opisuje pomen novih nevronskih povezav, ki jih mora na novo razviti vsakdo, ko se uči branja, ter o vlogi branja za kognitivni in miselni razvoj. Čeprav s svojo študijo ne želi zmanjšati pomena digitalnega branja ali elektronskih besedil, hkrati zagovarja prednosti tradicionalnega, osnovnega (linearnega) branja in pomen le-tega za človekov miselni razvoj.

Podobno skrb zaradi širjenja digitalnega branja srečamo tudi v Sloveniji. Ko so *Pogledi* 14. septembra 2011 objavili sporočilo, da Osnovna šola Prule v prvem razredu prehaja na uporabo tabličnih računalnikov, so v isti številki prinesli tudi intervju z norveško medijsko strokovnjakinjo Anne Mangen z naslovom »Branje z ekrana je plitkejšo, kot branje s papirja«. V njem Mangenova svari pred hitrim prehodom na uporabo elektronskih učbenikov, saj so na Norveškem ob tem prehodu starši in učenci začeli panično nabavljati tiskane učbenike. V *Pogledih* 27. junija 2012 (str. 17) je Evald Flisar zapisal, da bo pisateljski poklic izumrl »zaradi novih tehnologij, usihajočega zanimanja za branje, prezasičenosti trga, informacijskih cunamijev, blogerstva, facebooka, splošnega zatona pismenosti, napak šolskega sistema, porasta umske in psihične otopelosti, vzporedno s posplošenim razpadanjem t. i. zahodne civilizacije.« Pogosto srečujemo razmišljanja o tem, ali bosta elektronska knjiga in računalnik nadomestila papirnate knjige in književnost, seveda pa tudi strokovnjake, ki energično zagovarjajo prav takšen prehod (prim. Janez Strehovec) in se zavzemajo za nove oblike elektronske književnosti. V ZDA poskuša spodbuditi nastajanje elektronske književnosti posebno društvo za elektronsko književnost, v Evropi pa v okviru humanističnega evropskega raziskovanja deluje ELMCIP, ki obravnava elektronsko literaturo kot vzor ustvarjalnosti in inovacije.

Branje vseh vrst besedil predpostavlja določena znanja: za osnovno (linearano) branje mora bralec obvladati branje do avtomatizirane stopnje, pri kateri ga ne zavira več dekodiranje posameznih besed, poznati pa mora tudi predmet, o katerem teče beseda v danem besedilu, saj bi brez takšnega predznanja o predmetu obravnave srečeval preveč neznanih besed, ki bi njegovo branje upočasnile in otežile. Elektronsko branje predpostavlja isti obliki predznanja, poleg tega pa bi moral bralec vsaj v osnovni meri obvladati tudi uporabo računalnikov, e-bralnikov in mobilne telefonije, ki omogočajo shranjevanje in posredovanje e-sporočil. Za obe obliki branja je močno priporočljiva uporaba prve bralne strategije, se pravi razmisleka o vprašanju: zakaj beremo oz. o cilju branja, ki usmerja proces branja. Pri linearanem branju bralec navadno bere zato, da bi si ustvaril miselne predstave o besedilu, dogajalnem ozadju, poteku dogodkov in posebnostih pripovednih oseb, ki so nato predmet vseh pogovorov o besedilu. Pri elektronskem branju mora bralec namenjati več pozornosti samemu procesu branja, zaradi izbiranja posameznih sestavin e-besedil, ki jih nato na osnovi svojega posebnega izbora in »poti skozi

besedilo« povezuje v poljubno celoto. Branje kot proces postane dejanje izbiranja in odločanja med različnim trajanjem in intenzivnostjo pozornosti, ki jo bralec namenja posameznim sestavinam, in še urejanja teh sestavin v celoto. Glede na to, da so elektronska besedila pogosto večkodna in poleg besednih blokov (ki jih v slovenščini imenujemo vozlišča) vsebujejo razne vrste slikovnega gradiva, vse do gibljivih slik filma in videa, glasbene spremljave, ropotov in šumov, mora bralec sam odločati tudi o tem, kateri vrsti sestavin bo namenjal več pozornosti, ko bere in ustvarja svojo posebno pot skozi besedilo. Pri linearnem branju bralec praviloma sledi zaporedju besedilnih sestavin, ki ga je določil avtor besedila, in avtorjevo zaporedje in iz le-tega izvirajoče vzročne povezave uporablja za tvorjenje svojega besedilnega sveta (ali 'mentalne predstave o besedilu', kot rezultatu branja pravijo psihologi). Pri e-branju ima bralec na razpolago besedilne sestavine v raznih kodih in iz njih izbira glede na svoje posebno zanimanje. Zato številni strokovnjaki za elektronska besedila trdijo, da so elektronska besedila bolj demokratična do bralca, saj ga ne omejujejo z vnaprej določenim razporedom besedilnih sestavin (kot linearna besedila). Ker pa se bralec pri e-branju ravna in izbira po lastnih zanimanjih, ko ubira svojo lastno pot skozi besedilo, mora za to prevzeti tudi določen del odgovornosti. Zato bralca e-besedil navadno štejejo kar za soavtorja ali sekundarnega avtorja besedila. Bolter (2001: 125) tako npr. meni, da e-besedila sploh nimajo zgodbe, zgodba (vsebina) nastane šele v postopku bralčevega izbiranja in razporejanja/sestavljanja izbranih sestavin besedila, s čimer bralec sam določa potek zgodbe. E-besedila zato omogočajo praktično neomejeno število konfiguracij oz. bralnih aktualizacij. To so dokazali za slavno e-besedilo Michaela Joycea, *afternoon, a story*, ki sestoji iz 539 besednih blokov z možnostjo 930 povezav s povezovalniki (tj. linki). Razbiranje strokovnjakinje za elektronsko književnost N. Katherine Hayles (Hayles, 2008: 31) in Bolterjevo (Bolter 2000: 137) razumevanja istega besedila praktično nimata nobenih skupnih točk. To dejstvo pa pomeni velik problem s stališča književnega pouka, ki je pomemben za ohranjanje koncepta književnosti in spodbude za njeno branje, saj šele pogovor o besedilu pomeni končno obravnavo književnega besedila. Odpira se vprašanje, kako bi se lahko 30 bralcev/učencev pogovarjalo o e-besedilu, če bo vsak imel povsem drugačno zgodbo in predstave o besedilu. Brez šolske obravnave pa ni verjetno, da bi se koncept e-književnih del polno uveljavil, še zlasti glede na zahtevnost branja in samostojnega sestavljanja pomenov različnih učencev. Zato se mi kljub dejstvu, da nekatere univerze v ZDA že uvajajo seminarje iz e-književnosti, zdi bolj verjetno, da se bodo z elektronskim književnim žanrom ukvarjali v omejenejših krogih zagovornikov in navdušencev za e-književnost, ki jih je vse več. Skrbi glede prihodnosti knjig na papirnatih nosilcih se mi pa zdijo pretirane, saj smo vsakodnevno priča vse večji proizvodnji takih besedil. V kolikor pa bodo inovativni avtorji elektronske književnosti uspeli iznajti nove oblike, ki bodo imele enako ali podobno neposredno zanimivost in privlačnost za bralce, kot so jo imela velika besedila 19. stoletja, pa lahko pričakujemo novo zlato dobo branja brez šolske prisile. Nekateri ameriški avtorji upajo, da je tako obliko mogoče uresničiti z *vooki* (z elektronsko kombinacijo videa in knjige), saj menijo, da si bralci želijo takih novosti.

Svetlejša prihodnost se obeta drugi zvrsti elektronskih besedil, se pravi informativnim e-besedilom. Čeprav se poskusi uvajanja digitalnih učbenikov doslej niso izkazali za uspešne, imajo taki učbeniki oprijemljive prednosti pred učbeniki na papirnatih nosilcih. Digitalni učbeniki ne bi samo osvobodili učencev pretežkih

šolskih torb, marveč bi omogočali tudi sprotno in ceneno posodabljanje vsebin, kar bi bilo glede na izjemno hiter razvoj in spreminjanje znanj zelo funkcionalno. Smiselno načrtovanje takih učbenikov pa se zdi precej težje od pisanja elektronske literature, še zlasti od raznih krajših besedil za branje na mobilnih telefonih. Avtorji morajo natančno poznati bralčevo trenutno predznanje o svetu, brez take podpore bralec ne more opomeniti besedila, saj je usvajanje novega znanja vedno vezano na bralčevo že obstoječe znanje. Bralec se srečuje z različnimi viri podatkov, ki so drug brez drugega pogosto nerazumljivi. Ko se srečuje z digitalnim učbenikom, se bralec znajde v zapleteni situaciji: sestavo besed in slik mora predelati v svojo miselno predstavo. Po dvokodni teoriji ima kratkotrajni spomin dve omejeni zmožnosti spravljanja podatkov: slušno in vizualno skadiščenje. Vizualno posredovani podatek procesira delovni spomin, slušni podatek pa slušni delovni spomin. Podatki so v vsakem delovnem spominu organizirani neodvisno in se šele nato povežejo. Po prvem izboru sledi proces organizacije za koherentnejšo predstavitev podatkov. Besede iz besedila in podobe iz vizualnega spomina situacije, ki jo predstavlja besedilo, postanejo dva ločena miselna modela. Po konstrukciji obeh modelov je zadnji korak njuno medsebojno povezovanje in povezava z bralčevo predhodno strukturo znanja, ki je vedno predpogoj uporabe na novo pridobljenega znanja. Zapletena večkodna sestava podatkov pa prinaša tudi možnost/ nevarnost podatkovne preobremenitve. Zato je pomembno priporočilo, naj se elektronska informativna besedila (in še zlasti učbeniki) dosledno omejujejo samo na nepogrešljive podatke, ker povezovalniki z drugimi prisotnimi besedili lahko bralca sicer zavedejo stran od iskanega podatka ali koncepta. V svoji študiji Oostendorp *Cognition in Digital World* (2003) Herre van Oostendorp izrecno opozarja, da bo možnost elektronskih informativnih besedil imela usodne posledice za šolstvo. Prepričan je namreč, da kognitivne zmožnosti, ki so potrebne za delovanje v digitalnem svetu, močno presegajo zmožnosti zgolj branja in pisanja. Opravljanje nalog z računalniki na področju učenja od posameznika terja visoko kognitivno delovanje. Potrebno je razviti učinkovito zmožnost za opredeljevanje problema, iskanje podatkov in razviti sodelovalnost za učinkovito delo v izobraževanju (Oostendorp 2003: 172).

Večkodnost elektronskega sporazumevanja, ki omogoča predstavitev besednih blokov, podob, gibajočih se podob in tudi glasbe, ustvarja nove pogoje tvorjenja pomena in njegovega razbiranja. Vendar prav večkodnost ostaja še naprej osrednji problem tako tvorcev digitalnih sporočil kot tudi njihovih bralcev in razlagalcev. Tvorci informativnih e-besedil morajo dobro poznati in upoštevati predznanje bralcev – naslovnikov in hkrati upoštevati omejitve večkodnega sporočanja glede na njihove posebne kognitivne zmožnosti. Bralci/razumevalci pa naj bi se ne glede na zaznavne preference, npr. boljše zaznave vizualnih ali besednih sporočil, uspešno spoprijeli z obema kodoma (oz. vsemi kodi), tudi z možnostjo uporabe glasbe in ropota v različnih oblikah. Posebnosti skupne rabe jezikovnega in slikovnega koda je doslej najbolj nadrobno razložil Gunther Kress v svojem delu *Literacy in the New Media Age* (2003). Kress opozarja, da skupna raba besednih in slikovnih sestavin odpira nova vprašanja o njihovih razmerjih in vlogah. Spraševati se moramo, kakšne so potencialne možnosti podob za tvorjenje pomena. Ali imajo podobe lahko iste funkcije kot besede, ali sta oba načina preprosto alternativna ali vzporedna načina tvorjenja pomena in ali s podobami lahko tvorimo pomene in delamo stvari, ki jih z besedami ne moremo? Kaj zmore pisanje, česar ne zmora podoba? Ali so zmožnosti predstavljanja besed in podob zgolj delne, če besede in podobe ponujajo različne

možnosti sporočanja? Premislek o teh in podobnih vprašanih Kressa pripelje do spoznanja o spremenjeni vlogi jezika, ki ima ob hkratni uporabi podob le delno ali celo podrejeno vlogo. Kress opozarja tudi, da mora bralec besedil, ki sopostavljajo slikovna in besedna sporočila, slediti tudi različnima temeljnima logikama teh sporočil. Besedni bloki, podobno kot tradicionalna linerna besedila, temeljijo na časovni logiki. Časovna logika je naravna posledica povezanosti jezika s časovnostjo. Ko rabimo glas/črko za glasom/črko in besedo za besedo ..., zaporedje posameznih besedilnih sestavin pri bralcu ustvarja tudi vtis vzročnosti. Pri razbiranju slikovnega gradiva pa mora bralec uporabljati zanj temeljno prostorsko logiko. Če je predmet umeščen v sredino prostora, to pomeni njegov osrednji pomen, s čimer drugi predmeti postanejo obstranski. Kadar je neki predmet postavljen na vrh prostora, drugi pa pod njim, ima tudi to hierarhične pomene. Prostorska logika terja tudi od bralca/gledalca drugačno interakcijo z besedilom kot časovna logika in seveda sprotno prilagajanje uporabljenemu kodu. Prav združevanje več kodov v skupno sporočilo pa je tista značilnost elektronskih besedil, o kateri še nimamo eksperimentalnih raziskav in ostaja torej velika neznanka.

Informativna elektronska besedila imajo v primerjavi z elektronsko književnostjo precej realnejše možnosti širitve in uporabe. Pričakujemo lahko, da se bodo zanje zavzeli bralci, ki bodo od malih nog imeli bogate izkušnje z uporabo spleta in znanje, kako lahko elektronska besedila s kopiranjem in lepljenjem uporabljajo za lastno pisanje. Nekateri bolj razviti šolski sistemi omogočajo tudi uporabo večkodnega sporočanja v osnovni šoli. Taki bralci bodo verjetno bolj občutljivi za omejitve pri uporabi knjig na papirnatih nosilcih. Številne institucije ponujajo tudi že priporočila za smiselno branje/uporabo elektronskih besedil – npr. stalno vračanje iz skokov (v s povezovalniki dosegljiva besedila) v osnovno spletno stran – ki naj bi preprečevala izgubo rdeče niti, in seveda zdravo mero skeptičnosti s skrbnim preveljanjem statusa besedila na spletu in avtorja, ki ga je na splet naložil.

Ne nazadnje je osrednja raziskovalna revija mednarodnega bralnega društva *Reading Research Quarterly* leta 2007 objavila tudi prvo eksperimentalno raziskavo digitalnega iskanja podatkov in njihovega ocenjevanja. Zaradi izredno omejenega števila poskusnih bralcev (7 deklet in 4 dečkov iz populacije 150 učencev šestega razreda OŠ v ZDA) in cilja preizkušanja, veljavnosti te raziskave ni mogoče posploševati. S tehniko glasnega poročanja o razmislekih med procesi branja so ugotovili, da so vsi poskusni bralci (ki so bili tudi sicer nadpovprečni bralci: z odličnimi ocenami v linearnem branju in z bogatimi izkušnjami brskanja na spletu!) razmišljali in sklepali pretežno kritično, še zlasti pri izbiranju povezovalnikov v druga informativna besedila. Raziskovalka Julie Coiro je tako prišla do sklepa, da je branje elektronskih besedil načelno zahtevnejše od lineranega branja, saj terja veliko mero bralčevega samonadzora med procesom branja in kritičnih premislekov pri izbiri povezovalnikov. Tako bi lahko celo povečalo kritičnost pri linearnem branju. Ko bodo stekla druga eksperimentalna proučevanja elektronskega branja, nam vsaj za začetek ni potrebno skrbeti, da bi elektronsko branje samo po sebi kvarno vplivalo na bralne navade. Odprta pa ostajajo vprašanja o jezikovnih spremembah, ki jih ni mogoče načrtovati. Uveljavljen angleški jezikoslovec David Crystal nas je maja 2012 na predavanju v Ljubljani opozoril, da se spreminja razmejitev med pogovornimi in pisnimi rabami jezika, ker se posebnosti medsebojno selijo. Glede na pričakovanja, da naj bi svetovni splet do leta 2015 razvil

50% govorno-slušne rabe jezika (svetovni splet pa ne bo več grafično omejen) s pomočjo mobilne telefonije, lahko pričakujemo še večje jezikovne spremembe v smeri nesinhronega sporazumevanja.

Viri

Ja David Bolter, 2001: *Writing Space. Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Nicholas Carr, 2010: *The Shallows. How the internet is changing the way we think, read and remember*. London: Atlantic Books.

Julie Coiro in Elizabeth Dobler, 2007: Exploring online reading comprehension strategies used by sixth-grade skilled readers to search for and locate information on the Internet.

Reading Research Quarterly 40:2, 214–258.

Eurydice, 2002: *Key Competencies*. Brussels: Enschede/ van Muysewinkel.

Tudi na <http://www.eurydice.org>.

N. Katherine Hayles, 2008: *Electronic Literature. New horizons for the Literary*. Notre Dame, Indiana: Notre Dame UP.

Gunther Kress, 2003: *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.

George P. Landow, 1992: *Hypertext. The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore, London: Johns Hopkins UP.

Anne Mangen, 2011: Branje z ekrana je plitkejšo kot branje s papirja. (Intervju: Plahuta Simčič) *Pogledi* 14. septembra 2011.

Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. 12. 2006 o ključnih kompetencah za vseživljensko učenje. *Uradni list Evropske unije* 30. 12. 2006. 394/10.

Eva Vrbnjak in Jože Suhadolnik: Evald Flisar, pisatelj in dramatik. *Pogledi* 27. junija 2012: 16–18.

Marynne Wolf, 2008: *Proust and the Squid. The Story and Science of the Reading Brain*. New York in London: Harper Perennial.

Gaja Kos

PRODOR SODOBNIH SPLETNIH KOMUNIKACIJSKIH OBLIK V MLADINSKO KNJIŽEVNOST

Sodobne komunikacijske oblike, kakršne so se razvile predvsem na spletu, v zadnjih letih vstopajo tudi v mladinsko književnost. Razprava bo poskušala s pomočjo nekaj primerov domačih in tujih mladinskih knjig odgovoriti na vprašanje zakaj in na kakšne načine.

Uvod ali Razvoj in prehod jezika in sloga sodobne spletne komunikacije v mladinsko književnost

Simpozijaska tema Očesa besede iz leta 1997, Mladinska književnost v času elektronskih medijev, je po petnajstih letih vsekakor upravičena do povratka v središče pozornosti – tehnologija napreduje, na prvi pogled, vržen po avtobusu ali ulici, se zdi, da imajo sodobni mladostniki v rokah vedno«gedžete» in nikoli knjig. Seveda je možno, da na takšni ali drugačni napravici berejo knjige, a na tem mestu me ne bodo zanimale knjige, ki so se preselile na bralnike itd., torej digitalne oz. e-knjige, pač pa vprašanje, kako, na kakšen način in v kolikšni meri se je e-komunikacija preselila v knjige.

Ko govorim o e-komunikaciji, imam v mislih elektronsko pošto, Facebook, razne klepetalnice in druga družabna omrežja, pa tudi komuniciranje v obliki telefonskih sporočil, torej sms-ov. Vse naštetu bolj ali manj zahteva hitro, kratko, odločno in učinkovito komuniciranje, udarno izmenjavo informacij, pogosto hitrostno zabijanje žeblice na glavico. V ta namen sta se za omenjene kanale razvila poseben slog in jezik. Strehovec, ki se sicer ukvarja predvsem z digitalnimi literaturami, dobro opiše razvoj oz. spremembe, ki zadevajo besedo v novih visoko tehnoloških časih:

../ vendar pa v obdobju novomedijskih komunikacij tudi verbalno ne izpade kot nekaj staromodnega in neuporabnega. Tudi sama beseda se je prilagodila zahtevam svetlobne hitrosti, digitalnega morfa in virtualne resničnosti; spremenila se je v besedo-podobo-teloganje in začela svoje novo življenje na računalniških zaslonih in zaslonih mobilnikov in dlančnikov. (Strehovec 2007: 321)

»Novi« jezik je deloma, v svoji vizualni različici, torej v delu, ki ga tvorijo različno sestavljeni (nečrkovni) znaki z računalniške tipkovnice, celo internacionalen. Nadalje gre, če se omejim na spletno komunikacijo, pogosto za pogovoren, slengovsko obarvan jezik s krajšavami ali kraticami, za kratke, odsekane stavke, ki skoraj praviloma ne upoštevajo niti najosnovnejših slovničnih pravil. Za jezik in slog torej, ki se podrejata enemu samemu vodilu – praktičnosti. Utegne naštetu prispevati k zmanjšani pismenosti? Morda, a ne nujno (sploh pa ne kar pri vseh po vrsti). Po drugi strani takšen način komuniciranja znižuje reakcijski čas in utegne krepiti agilnost misli; tako seveda lahko deluje v realnem življenju (in ne v literaturi), pri čemer je treba resno premisliti, če ne bi kazalo besede realen postaviti med navednice, saj gre včasih bolj kot za komuniciranje med dvema realnima osebamama, za komuniciranje poljubno fiktivnega profila/uporabnika/virtualne identitete z drugim profilom/uporabnikom/virtualno identiteto. Kako pa takšna komunikacija deluje v knjigi, ujeta na klasični papirnati strani?

Zakaj vnašati elemente spletne komunikacije v mladinska besedila?

V literarnih besedilih gre seveda za *posnetek* takšne komunikacije, ki v svoji natisnjeni statičnosti (hkrati je običajno linearna in na papirju nikoli simultana, npr. odprta in potekajoča v več oknih hkrati oz. z več udeleženci) po eni strani izgubi svoje bistvo, torej hitro izmenjavo informacij tukaj in zdaj, pred našimi očmi in pod našimi prsti, neposrednost in nepredvidljivost, a po drugi strani daje

besedilu pridih svežine, predvsem v smislu aktualnosti, sodobnosti, deloma tudi hitrosti (pogosto gre za nize kratkih replik) in posledično berljivosti in domačnosti. Eden od možnih odgovorov na vprašanje, zakaj avtorji v svoja literarna besedila integrirajo kvazi internetne profile, sms sporočila, odlomke pogovorov s klepetalnic ipd. in ob vsem tem navsezadnje tudi jezik omenjenih kanalov, je nemara želja, da bi »/.../ ujeli globalizirano, hitro, komunikacijsko nasičeno izkušnjo odraščanja v enaindvajsetem stoletju« (Reynolds 2007: 155) in se tako približali mladim, pokazali, da tudi oni poznajo sodobno tehnologijo in njene možnosti, da so v koraku s časom, da vedo, kaj je mladim všeč in da so dovolj fleksibilni, da zmorejo tudi zadnje dosežke informacijske tehnologije organsko integrirati v nekaj tako tradicionalnega, kot je knjiga. Nenazadnje je moč že samo rabo pogovornega jezika in/ali slenga razumeti kot »/.../ polemično držo do slovenskega literarnega kanona in do kulta enotnega, estetiziranega knjižnega jezika.« (Juvan 2006: 204), torej kot neke vrste upor proti ustaljenim normam, kar je mladim gotovo všeč, saj je takšno ali drugačno upiranje tako rekoč tvorni element kulture mladostnikov in odraščanja. Če je avtor še malo bolj radikalen, toliko bolje. Drugi možen odgovor, nedvomno vezan na prvega, je nemara upanje, da bodo knjige, v katerih bodo bralci prepoznali znane (komunikacijske) oblike in torej odkrili nekaj, kar jim je blizu in jih vsakdanje spremlja ter v njihova življenja vnaša dinamiko, napetosti, skrivnosti in zabavo, mladi raje brali; kdo ve, morda pa so prav te knjige takšne: dinamične, napete, skrivnostne in zabavne, skratka, rečeno v pogovorni maniri, nezatežene.

Knjige, ki se spogledujejo s sodobnimi spletnimi komunikacijskimi kanali oz. oblikami

V letu 2011 je pri založbi Goga izšel prevod italijanskega mladinskega romana mlade avtorice Luane Modini *Novo srce (30 dni pri 18-ih)*. Urednik Lenart Zajc v spremni besedi zapiše naslednje: »Luanin slog vrtoglavo niha med slengovsko vulgarnostjo, okrajšavami in simboli, ki jih nekateri uporabljajo pri pisanju SMS, in knjižnim jezikom. /.../ Tako avtorica Luana Modini v Italiji kot prevajalka Veronika Simoniti v Sloveniji sta na tem področju drzno orali ledino.« (Zajc 2011: 226) Kako to izgleda in kako je z drznim oranjem ledine? Takole: »Naj gre Carlo v (I), prasec je in 0 drugega.« (Modini 2011: 60) ali: »Z>er sem dobila sms od s5 istega anonimneža /.../« (Modini 2011: 42) itd. Uveljavljanje pogovornega jezika in raznih kombinacij v mladinski književnosti ni več nič novega, vsekakor pa se v primeru omenjene knjige, ki zna po vsebinski plati z dokaj banalnimi in že večkrat branimi najstniškimi problemi in »problemi« tudi nekoliko podolgočasiti, v slovenskem prevodu bere prepričljivo. Različni simboli (na začetku terjajo s strani v tem oziru ne najbolj veččega bralca nekaj napora, a so dozirani v znosni meri) so sicer novejša vpeljava, a je recimo istega leta kot prevod *Novega srca* izšel tudi izvirni slovenski mladinski roman Cvetke Bevc *Desetka*, v katerem bomo na koncu knjige našli skoraj tristranski slovarček takšnih simbolov oz. grafičnih znakov, ki so bili uporabljeni v besedilu, na primer takole: »Najbrž me je zato doletelo, kar me je doletelo. :-*:- Poljub! Ali pa je bil tak: :-)*(-:«. (Bevc 2011: 36)

Za razliko od *Novega srca* so simboli v *Desetki* vsakokrat označeni s temnim poljem, kar ima za posledico občutek, da so v besedilo vtakani nekoliko manj organsko. Kako je v *Desetki* sicer z jezikom in ubeseditvijo zgodb desetih posameznikov

oz. ene klape? Cvetka Bevc v roman vpelje deset glasov (na začetku vsakega poglavja najdemo tudi kvazi računalniški profil protagonista) in ustvari roman o sodobnih mladostnikih, o FB generaciji, ki del življenja preživi v virtualnih svetovih sodobnih komunikacijskih sredstev. V takšnih časih je klapa, ki se občasno še odtegne od ekranov in poda v »akcijo«, še kako pomembna in s tem v mislih lahko *Desetko* beremo tudi kot roman, ki promovira druženje, predvsem druženje v živo, z vsem, kar prinaša, zahteva in odteguje. Roman je v veliki meri izpisan v pogovornem jeziku in slengu sodobne mladine, ki sta tu in tam pospremljena tudi z neologizmi (npr. zajupsniti, helijaš, zapujsiti, petkati, odobrovljiti). V besedilu so, kot že omenjeno, prisotni tudi simboli, ki bi jih morda še primerneje imenovala kar grafični sleng, vezan na sodobno računalniško in sms-komunikacijo, ki ga bralec, čigar kompetence se začnejo pri smajliju in končajo pri kontra-smajliju, lahko torej dešifrira s pomočjo omenjenega slovarčka. Z opisanim načinom ubeseditve avtorica nedvomno navezuje stik z bralcem, kar počne na dovolj prepričljiv in nekoketen način in je torej pozitiven tudi v tem, da utegne med vrstice zmamiti koga, ki se sicer drži stran od knjig. Kako je sicer s tem, pa vemo – prosto po *Desetki*: dokler ni game over, eni trzajo, drugim pa dol visi.

Ne tako izrazito po grafično slengovski plati, pač pa predvsem na formalni ravni, modele sodobne računalniške komunikacije v svoja besedila vnaša Majda Koren, kar nikakor ni presenetljivo, glede na to, da je avtorica urednica in soavtorica spletne strani Župca o slovenski mladinski književnosti (www.zupca.net). »Nastala je, ker je Majda kot prva na slovenskem literarnem prizorišču dojela pomen novih načinov komuniciranja mladih in razumevanja njihove izmuzljive identitete.« (Zupan Arsov 2008: 108) V predstavitvi avtorice na koncu romana *Julija je zaljubljena LOL* preberemo tudi sledeče: »Z inventivno likovno opremo akademske slikarke Milanke Fabjančič /.../ odpirata ustvarjalki nove strani v razumevanju knjige kot zaveznice novih tehnologij in odraščajočih generacij.« (Zupan Arsov 2008: 108), kar nedvomno velja tudi za njen roman *Maj za vedno* :). Protagonist slednjega je fant, ki mu diagnosticirajo chronovo bolezen, del dogajanja pa je umeščen v klepetalnico Čvekač. Tako v internetnem dopisovanju kot v dialogih avtorica zvečine uporablja pogovorni jezik s prvinami najstniškega slenga, vključno z LOL-i, WTF-ji in drugimi izmisleki generacije virtualnega sveta in hitrih prstov, ki služijo pospeševanju zapisovanja in hitrost dopisovanja približujejo hitrosti pogovora. Zanimivo je, da bomo v knjigi našli tudi nekaj dejansko obstoječih internetnih povezav, ki jih bralec lahko razišče, kar pomeni, da v klasično besedilo vnašajo celo sled »interaktivnosti« in ga hkrati širijo! Tudi v primeru Majde Koren lahko torej zaključim, da je njeno pisanje mladim zavoljo aktualne oblike, v katero poleg omenjenega vdira tudi vizualno, zaradi zračnosti, dinamičnosti, ravno pravšnje informativnosti in poznavanja komunikacijskih in siceršnjih navad mladostnikov gotovo všeč. *Julija je zaljubljena LOL*, za katero velja podobno kot za roman *Maj za vedno* :, se deloma dogaja na netSPACEBOOKU, v besedilo pa so vključena tudi elektronska pisma in nekaj sms-ov.

Nekaj malega spletnih klepetov (na MSN-ju) bomo našli tudi v romanu *Od RTM do WTF* Asje Hrvatin (v katerem je sicer vsebinski poudarek povsem drugje) in v romanu Neli Kodrič *TITA@boginja.smole.in.težav.si*, kjer so klepeti umeščni na IRC, torej v knjigah, ki želita bržkone že z »modernima« naslovoma pritegniti pozornost mladih. Še kakšen primer bi seveda lahko našli, a naj bo dovolj za ilustracijo, na kakšen način in v kolikšni meri v (domačo) mladinsko književnost

prodirajo oblike sodobne internetne komunikacije in njeno besedišče. Splet z različnimi možnostmi komuniciranja pa v mladinske knjige ne prodira samo na ravni forme, pač pa tudi na ravni vsebine, torej kot tema sodobne mladinske književnosti (tako deloma tudi v romanu *TITA@boginja.smole.in.težav.si*).

Knjige, ki svarijo pred sodobnimi spletnimi komunikacijski kanali

Pravzaprav bi knjigo *Julija je zaljubljena LOL* prav lahko uvrstila tudi v to poglavje, saj Majda Koren v njej opozarja na pasti internetnih zmenkarij in vzporednih oz. lažnih identitet, a to v primerjavi z avtorico knjige *Dragi Zaza* počne precej bolj milo in manj dramatično: »Ob vsem tem se avtorica brez moraliziranja zaveda pasti, ki prežijo na nadobudneže. Nanje tudi opozarja, a nikoli z dvignjenim kazalcem, vedno ji uspe izvesti neki dobrodušni pomežik, ki se obrne v nasmeh. Varno gibanje v svetu medmrežja postaja skrb vedno več odraslih, nevarnosti in pasti se zavedajo tudi mladi. Iz sveta že slišimo, da so se zaradi vzpostavljanja lažnih identitet zgodile hude stvari.« (Zupan Arsov 2008: 109)

Prav o hudih stvareh pa spregovori Christina Kilbourne v romanu *Dragi Zaza*, ki mu je na zadnjih straneh celo dodana rubrika »Nekaj nasvetov za varnost na spletu«. Gre za dnevniški roman, skozi katerega avtorica opozarja na morebitne usodne posledice na videz brezskrbnih in neškodljivih spletnih klepetov, flirtanja in podobnega. Maxine, zapisovalka dnevnika, namreč prav zaradi spleta izgubi najboljšo prijateljico Leah; njeni zapisi so način, kako preboleti tragično izgubo in se izvleči iz depresije, kar ji na koncu tudi uspe. Hkrati pred bralcem razkrije, kako so prav z njeno pomočjo – torej s pomočjo lažnih sporočil, ki jih je pod nadzorom detektiva Lucasa in staršev pošiljala osumljencu – prišli na sled sprevrženemu DuhOvitežu, na videz neškodljivemu članu skupnosti, in ga spravili za zapahe, kjer ne bo nikoli več predstavljal grožnje nobenemu dekletu. »Človeka ne moreš oceniti po videzu ali po tem, kakšna spletna sporočila ti pošilja.« (Kilbourne 2008: 166)

Sklep

Razprava ugotavlja, da različne oblike spletnega komuniciranja v mladinsko književnost vstopajo na dva načina oz. na dveh ravneh: bodisi na ravni forme bodisi vsebine. V prvem primeru gre za »posnetke« pogovorov s spletnih klepetalnic, za podajanje informacij v obliki sms-ov in mejlov ipd., k čemur spada tudi na novo razvito besedišče. Slovenska pisateljica, ki ji je omenjeno izrazito blizu, je Majda Koren, ki je, tako kot tudi nekateri drugi avtorji in prevajalci, v posnemanju komunikacijskih navad sodobnih mladostnikov avtentična in prepričljiva. V drugem primeru gre za knjige, ki tematizirajo splet in možnosti, ki jih ponuja v komunikacijskem oziru, večkrat s poudarkom na njegovih pasteh. Na vprašanje, zakaj je v zadnjih letih prišlo do prodora spletnih načinov oz. oblik komuniciranja v mladinsko književnost, pa se ponuja predvsem en odgovor, ki je v razpravi tudi natančneje obdelan – pospešeno navezovanje stika z mladimi bralci, želja po vsečnosti in branosti.

Viri in literatura

- Asja Hrvatina, 2008: *Od RTM do WTF*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Odisej).
- Christina Kilbourne, 2008: *Dragi Zaza*. Prevod Alenka Perger. Dob: Miš (Zbirka Z(o)renja).
- Cvetka Bevc, 2011: *Desetka*. Ljubljana: Arsem.
- Janez Strehovec, 2007: *Besedilo in novi mediji: od tiskanih besedil k digitalni besedilnosti in digitalnim literaturam*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Zbirka Novi pristopi).
- Kimberley Reynolds, 2007: *Radical Children's Literature: Future Visions and Aesthetic Transformations in Juvenile Fiction*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Lenart Zajc, 2011: *Novo srce – mlado srce*. V: Luana Modini: *Novo srce (30 dni pri 18-ih)*. Prevod Veronika Simoniti. Novo mesto: Goga (Zbirka Lunapark).
- Luana Modini, 2011: *Novo srce (30 dni pri 18-ih)*. Prevod Veronika Simoniti. Spremnna beseda Lenart Zajc. Novo mesto: Goga (Zbirka Lunapark).
- Majda Koren, 2008: *Julija je zaljubljena LOL*. Ilustracije Milanka Fabjančič. Ljubljana: Karantanija (Knjižna zbirka Generacije).
- Majda Koren, 2009: *Maj za vedno :)*. Ilustracije Milanka Fabjančič. Spremnna beseda Rok Orel. Ljubljana: Karantanija (Knjižna zbirka Generacije).
- Marko Juvan, 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: uvod v sodobni študij literature*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Zbirka Novi pristopi).
- Neli Kodrič, 2002: *TITA@boginja.smole.in.težav.si*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Knjižnica Sinjega galeba; 308).
- Tadeja Zupan Arsov, 2008: O avtorici. V: Majda Koren: *Julija je zaljubljena LOL*. Ilustracije Milanka Fabjančič. Ljubljana: Karantanija (Knjižna zbirka Generacije).

Tilka Jamnik

MLADI IN MEDIJI V SODOBNI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Prispevek nadgrajuje anlizo, ki je nastala za potrebe otroških parlamentov v šolskem letu 2010/2011 na temo *Vpliv medijev in družbe na oblikovanje mladostnika*. Šolski otroški parlamenti so se tedaj po dobrih desetih letih (Mladi in mediji, 1999) ponovno lotili medijev in njihovega vpliva na oblikovanje mladostnika, saj se medijska situacija zelo hitro spreminja.

Živimo v svetu, ki so ga zavzeli mediji, ti pa stvarnosti več ne odslikavajo, temveč jo oblikujejo, poudarja Jernej Šček.¹ Od medijskih vsebin so odvisni vsi, tudi mladi, saj nas te obkrožajo vsepovsod – po televiziji, radiu, v tisku, filmih,

---

¹ Jernej Šček, *Mladi in mediji – poskus uspeva*. http://www.noviglas.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=1324&Itemid=30

glasbi, glasbenih videih, reklamah (tudi tistih na javnih straniščih), videoigrah, na plakatih, prospektih, v spletnih vsebinah in mobilni komunikaciji. Mediji s kodiranim načinom komunikacije oblikujejo ideološke, vrednostne, socialne in politične standarde.

Današnja mladina je tehnološko »bogata« in prepletena s svetovnim omrežjem²: v ZDA 83 % vseh mladih pravi, da »večina« ljudi, ki jih poznajo, uporablja internet; 84 % mladih poseduje najmanj eno osebno medijsko napravo (namizni ali prenosni računalnik, mobilni telefon ali dlančnik), 44 % jih pravi, da posedujejo dve ali več takih naprav, 34 % mladih ima prenosni računalnik, 48 % mladih ima mp3 predvajalnik. Okoli 60 % vseh mladostnikov, ki uporabljajo internet, je ustvarilo kakšno vsebino za internet. Tudi šola se spreminja – delo z računalnikom, interaktivne table, e-učenje ... Avtorji raziskav menijo, da se šolstvo mora soočiti in znati spoprijeti z naglimi spremembami, ki jih povzročajo digitalni mediji, da bi v 21. stoletju ostalo relevantno.

Z razvojem IKT se je razvijal tudi način komuniciranja. Uporabljamo e-pošto ter druge spletne strani. Preko njih komuniciramo poslovno ali pa zgolj klepetamo s prijatelji. Na te strani lahko nalagamo svoje fotografije, pišemo bloge, svoje misli, pozdravljamo ljudi. Tak način komuniciranja nam omogoča, da kontaktiramo z ljudmi, ki jih v živo sploh ne poznamo. Takšni način komuniciranja bi lahko pripeljal tudi do tega, da se ljudje med sabo »klasično« več ne bodo znali pogovarjati.³

Spletna stran Facebook je zaokrožila svet, v to bloganje je včlanjeno že na milijone ljudi. Podobne strani so tudi Netlog ter klepetalnica Badoo, za katero pa še posebej velja opozorilo, da se na njenih straneh zbirajo tudi ljudje, ki nimajo poštenih namenov. Telefonija se je tako zelo razvila, da lahko sestankujemo kar preko videokonferenc. Namesto telefona lahko za pogovor uporabljamo »Instant Messenger« ali Skype.

Najnovejša raziskava podjetij Niesen in Yahoo je pokazala, da »računalničarji« postajajo vse bolj odvisni od elektronskih naprav in spletnih storitev. Pri gledanju televizije nujno potrebujejo tudi napravo na neposredno sporočanje. V Veliki Britaniji je bilo ugotovljeno, da do 10 % oseb ob gledanju televizije uporablja najmanj eno orodje za socialno mreženje. Američani prav tako vse bolj uporabljajo osebne in prenosne računalnike kot tudi pametne mobilne telefone in tablične računalnike, saj je kar 34 % anketirancev priznalo, da je takojšnje sporočanje ob gledanju televizije celo zabavno. Raziskovalci obeh podjetij so prepričani, da se bo v prihodnje še povečalo število računalničarjev, ki bodo uporabljali še naprave za neposredno sporočanje ob spremljanju televizijskih programov.⁴

Pregled se omejuje le na prozna besedila, čeprav seveda tudi v poeziji najdemo vplive sodobnih medijev in sodobnega komuniciranja (Npr. v besedilih Toneta Pavčka: *Juri Muri drugič v Afriki* in *Majnice: fulaste pesmi* ali Ervina Fritza iz

---

² Samo Belavič Pučnik, *Sodobni načini komuniciranja: mladi in internet*. http://www.zzv-lj.si/nimages/static/zzv_static/449/files/Mladi%20in%20elektronski%20mediji%202021_5_2010.pdf

³ <http://sodobniklasinaininikomuniciranja.blogspot.com/>

⁴ Samo Belavič Pučnik, *Sodobni načini komuniciranja: mladi in internet*. http://www.zzv-lj.si/nimages/static/zzv_static/449/files/Mladi%20in%20elektronski%20mediji%202021_5_2010.pdf

nagrajene zbirke *Vrane: Pravnukov ljubezenski sms* (Na hruški pri Loki, 20. 8. 2006), *Pradedovo ljubezensko pismo* (Na hruški pri Loki, 20. 8. 1906).

Namen prispevka je pregledati, kako mladinska prozna književna besedila – tako slovenska kot prevedena – prikazujejo medije. Zanimalo nas bo, ali mladim bralcem pomagajo razumeti vpliv medijev; ali mlade osveščajo, opozarjajo na morebitno škodljivost medijskih vsebin oziroma jih spodbujajo k njihovi kritični uporabi.

Navajamo le kakovostnejša ali kako drugače zanimiva književna besedila do leta 2011. Pri izboru smo uporabili spletno orodje Mala knjižnica oz. *Priporočilne sezname mladinskih knjig*, ki jih vsako leto pripravlja MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo; dostopni so tudi na domači strani: <http://www.mklj.si/index.php/digitalna-knjiznica/priporocilni-seznami/120-pregledni-in-priporocilni-seznami-za-mlade>.

Otroška književnost

Leposlovne knjige (slikanice, zgodbe) za otroke v predšolskem in zgodnjem bralnem obdobju vključujejo televizijo, mobilne telefone in računalnike tudi kot književne osebe ali predmete, ki imajo vidno vlogo na dogajalni ravni. Mlademu bralcu lahko pomagajo pri razumevanju vloge medijev v sodobnem času, so vir informacij, lahko pa so tudi osnova za humorno ali grozljivo vzdušje pripovedi. Npr. Paulette Bourgeois: *Franček in računalnik* (Tehniška založba Slovenije, 2009), Christine Nöstlinger: *Franceve televizijske zgodbe* (Mohorjeva založba, 2000), Ursel Scheffler: *Dedkov superračunalnik* (Kres, 2002), Ursel Scheffler: *Črniko – računalniška pošast* (Hiša knjig, Založba KMSŽ, 2010), Ulli Schubert: *Zgodbe o mobilcih* (Grlica, 2004) idr.

Ker gre v glavnem za pravljčna besedila, objavljena v slikanicah, ki so namenjene bralcem začetnikom, sodobnih medijev ne prikazujejo kritično. Obstoje pravljice, pripovedovanja in čarobne domišljije kljub računalnikom ni vprašljiv, meni avtorica Ida Mlakar v svoji *Zafuclani prejici* (Ajda, IBO Gomboc, 2009), saj pravljice prihajajo iz računalnika s pomočjo pisateljeve ustvarjalne domišljije, sporoča tudi Slavko Pregl v *Radovednih pravljicah* (Miš, 2011).

Mladinska književnost

Sodobne medije in njihov vpliv na književne osebe oz. potek dogajanja zasledimo v različnih zvrsteh in žanrih mladinske književnosti, tako v fantastični kot realistični literaturi. Mobilni telefoni, računalniki in internet omogočajo komunikacijo in so vir informacij, nudijo zabavo in slavo, uhajanje v vzporedne ali pa v čisto konkretne zgodovinske svetove (npr. Bina Štampe Žmavc: *Tri zvezde za celjske kneze*. Celje: Pokrajinski muzej, 2000).

Omeniti velja žanrsko mešano fantastično pripoved Eoin Colfer *Artemis Fowl, Neskočna šifra* (Mladinska knjiga, 2004) in poučno znanstveno-fantastično pripoved *Jure in skrivnost vesolja* Stephena in Lucy Hawking (Mladinska knjiga, 2008). V znanstveno-fantastičnem delu *Projekt Herkules* Marcusa Hammerschmitta (Cankarjeva založba, 2008) je dogajanje postavljeno v leto 2030, ko se povezanost

s sodobnimi multimedijskimi napravami razvije do te mere, da je mogoče informacije nalagati neposredno v človeško telo. Drugo delo istega avtorja, ki smo ga dobili v prevodu *Yardang* (Cankarjeva založba, 2011), se v obliki pustolovščine že stopnjuje v upor proti temu. Na zlorabo računalniške tehnologije in znanosti opozarjajo tudi trilogija Rhiannona Lassiterja *Čarodeji, Duhovi, Senca* (Karantanija, 2002) in slovensko delo *Poskus* Danile Žorž (Karantanija, 2000).

Različni sodobni mediji so prisotni tudi v sodobnih mladinskih romanih, kjer so osrednje teme odraščanje, ljubezen, medsebojni odnosi, npr. v naslednjih knjigah: Joachim Friedrich *Internet in pomfrit* (DZS, 1998), Joachim Friedrich: *Krokodil z interneta* (Mladinska knjiga, 2005), Thomas Jeiers: *Fant z interneta* (DZS, 2000), Anja Kömmerling in Thomas Brinx: *E-mail s poljubom* (DZS, 2007), Andreas Wilhelm: *Dobimo se na internetu* (Didakta, 1998), Jacqueline Wilson: *Problemi na netu* (Učila International, 2003) idr.

Sodobni mediji nastopajo tudi v pustolovskih, vohunskih in kriminalnih mladinskih romanih, kot so: Thomas Brezina: *Računalniški demon* iz zbirke Novohlačniki (Mohorjeva založba, 2004), Anthony Horowitz: *Operacija Strela* (Učila International, 2006), Gerit Kopietz in Jörg Sommer: *Skrivnost na internetu* (Didakta, 2000), Ben Nevis: *Trije??? in strup po e-pošti* (Mohorjeva založba, 2006) idr.

V problemskih mladinskih romanih so obravnavane tudi različne nevarnosti interneta in celo možnost zlorabe. Slovenski mladinski roman Majde Koren *Julija je zaljubljena LOL* (Karantanija, 2008) na nevarnost opozarja s humorjem in se tudi srečno konča. Med prevedenimi deli sta sporočilno najmočnejši knjigi z nesrečnim koncem: v delu Christine Kilbourne *Dragi Zaza* (Miš, 2008) mlajši dekleti komunicirata preko spleta s »simpatičnim« neznancem, kar pripelje do ugrabitve in tragedije, v delu Kate McCaffrey *Uničimo jo!* (Miš, 2011) pa vrstniki preko spleta z obrekovanjem ustrahujejo dekle do te mere, da si iz stiske ne zna več pomagati.

Televizija in film sta v mladinskih romanih lahko predstavljena kot del mladostnikovega vsakdana in sanjarjenja o zvezdništvu, npr. Isabel Abedi: *Aplavz za Lolo* (Učila International, 2007), Beatrix Mannel: *Televizijska zvezda* (Grlica, 2002) in Bianka Minte-König: *Ljubezen in film* (DZS, 2005). Zgodba je lahko celo kriminalno obarvana, npr. Joachim Friedrich: *Kriminalka pod žarometi* (Mladinska knjiga, 2006). Na humoren, a hkrati kritičen način zvezdništvu obravnava knjiga Kelly McKain *Zvezda sem* (Karantanija, 2010). Zloraba televizije in interaktivnih orodij je opisana v delu Monike Pelz *Zvezdnik* (Mladinska knjiga, 1998). Do neke mere na podoben problem opozarja tudi Desa Muck v delu *Blazno resno slavni* (Mladinska knjiga, 1998).

V zadnjem času so v mladinskih romanih kritično predstavljeni že tudi resničnosti šovi in različna televizijska tekmovanja, npr. *Arena smrti* in *Kruto maščevanje* (Koleda, 2011) Suzanne Collins ter *Isola* Isabel Abedi (Mladinska knjiga, 2011).

V romanu Gorana Gluvića *Celovečerni film* (Franc-Franc, 2011) ekipa mladih filmarjev pride med počitnicami na podeželje, da bi posnela film, toda v realnem svetu kmečkega dela in pristnega čustvovanja se jim pokaže, da življenje nudi zanimivejše snovi kot njihov prvotni scenarij.

Presenetljiva je vloga telefona v problemskem romanu Rowland Molony *Po smrti Alice Bennett* (Grlica, 2008), kjer žalujoči deček preko telefona ohranja stik z mrtvo materjo.

Pretresljiva je zgodba Christine Nöstlinger *TV Karel* (Mladinska knjiga, 1996), v kateri se osamljeni deček spoprijatelji s Karlom iz televizije; ta se mu prikaže,

če na daljincu pritisne na modri gumb. Sedemnajstletni Derek v knjigi Robina Hjordisa Stevensona *Ne brez boja* (Miš, 2009) s fantom Ethanom, v katerega je noro zaljubljen, komunicira samo prek e-pošte.

Sodobni način življenja zaradi hitrega tempa, izrazitega potrošništva, površnih medsebojnih odnosov brez čustvene topline, ki porajajo osamljenost, pogosto povzročajo medijsko zasvojenost, prinaša pa tudi nevarnost medijske zlorabe. Vitan Mal je že v svoji knjigi *Poletje v školjki* (1986) ustvaril literarnega junaka, ki se je v osamljenosti zatekal po nasvete in tolažbo k očetovemu računalniku. V romanu *Samotna hiša* Bogdana Novaka (Karantanija, 2003) pa računalniške igre prerastejo v zastrašujoče domišljajske vojne in prestopijo v realnost.

O odsotnosti »klasičnega« pogovora na štiri oči opozarja roman Alice Kuipers *Življenje na vratih hladilnika* (Grlica, 2008), v katerem mati in odraščajoča hči komunicirati le s kratkimi sporočili na vratih hladilnika, ki bi bila po obliki lahko prav tako e-mejli ali sms-i v mobilnem telefonu.

Tudi na jezikovni ravni zasledimo uporabo sodobnih oblik komuniciranja: neposredno vključevanje e-mejlov in sms sporočil v besedilo, nadalje drobcev Facebooka, emotikonov in podobno. Nahajajo se tudi v naslovih mladinskih knjig, da bi že na prvi pogled pritegnili mlade bralce. Omenjene značilnosti lahko najdemo tudi v naslednjih delih: Ana Porenta: *Virtualni svet.com* (Zavod za razvijanje ustvarjalnosti, 2004), Neli Kodrič: TITA@boginja.smole.in.težav.si (Mladinska knjiga, 2002), že omenjeno besedilo Majde Koren: *Julija je zaljubljena LOL* (Karantanija, 2008) in Cvetka Bevc: *Desetka* (Arsem, 2011).

Vizualna komunikacija je ena najstarejših oblik sporočanja v zgodovini človeštva, kar dokazujejo že s stenske risbe v pradavnini. Danes so primeri vizualne komunikacije prisotni povsod. Podoba pove več kot pisana beseda, zmore celo pripoved brez besedila, kot npr. nagrajena slikanica *Zgodba o sidru* Damijana Štepančiča (Mladinska knjiga, 2010). V zadnjem času je tudi v mladinskih knjigah zaslediti sestavljena besedila, različne kombinacije besedilnih in slikovnih elementov, porast stripovskih izdaj (ponatisov, predelav klasičnih besedil v strip idr.), kar lahko razumemo tudi kot vpliv elektronskih hiperbesedil. Prav posebni pa sta v tem pogledu knjigi Briana Selznicka *Hugo Cabret: roman Briana Selznicka v besedi in sliki* (Mladinska knjiga, 2009) in *Dežela čudes* (Mladinska knjiga, 2012). Predvsem v prvi, ki govori o nastanku filma, je odločitev za izvirno kombinacijo slike in besedila še toliko bolj razumljiva.

Odličen primer »hiperbesedila« v tiskani obliki, ki zahteva dokajšnjo mero sodobne večrazsežnostne pismenosti, je mladinski roman Johana Unenge *Moje vzporedno življenje* (Miš, 2011). V kombinaciji besedila in slikovnega, deloma stripa, obravnava zelo resne sodobne probleme, kot so: begunci, ilegalci diskriminacija, drugačnost, ksenofobija, rasizem idr.

Večrazsežnostna pismenost

Učitelji književnosti in mentorji branja že desetletje in več uporabljamo različne internetne načine komuniciranja kot motivacijo, da bi mlade pritegnili k linearnemu branju klasičnih književnih besedil. Pogovor o prebranem pogosto prenesemo na domače strani, bloge, elektronske knjižne police idr., spodbujamo mlade bralce, da izdelajo prispevek za You Tube in podobno. V zadnjem času – vsaj v mednarodnem

prostoru – strokovnjaki s področja branja in praktiki vse pogosteje opozarjajo, da moramo biti pri tovrstni uporabi previdni, da nas ne bi zavedlo navdušenje nad samo uporabo orodij, medtem ko v resnici ne bi več preverjali, ali mladi bralci res berejo poglobljeno in kritično. Rokovanje z orodji in nadzorovanje sistema velja prepustiti mladim, ker so praviloma spretnejši pri uporabi vseh novosti, medtem ko naj bi mentorji skrbno bdeli nad razumevanjem in občutenjem vsebin pa tudi nad izražanjem mnenj o prebranem. Mentorji branja naj bi bili predvsem poznavalci književnosti in ne digitalnih orodij.

V mednarodnem prostoru je vse več opozoril različnih strokovnjakov, pri nas pa predvsem s strani Bralnega društva Slovenije, kako nujno potrebno je – prav zaradi naraščajočega internetnega načina komunikacije – poglobljeno in kritično branje ter razumevanje tako umetnostnih kot neumetnostnih besedil. Pravzaprav ponekod celo že opuščajo razne e-načine motiviranja za branje klasičnih besedil, ampak si prizadevajo, da bi mladi čim bolj razvili sodobno t. i. večrazsežno pismenost, da bi mlade naučili poglobljenega in kritičnega branja tako tiskanih kot e-besedil. V vseh primerih je namreč nujno, da je bralec aktiven. (vir: <http://news.stanford.edu/news/2012/september/austen-reading-fmri-090712.html>)

Cvetka Bevc

ZNAKOVNI SISTEM MOBILNIKOV IN FACEBOOKA TER VPRAŠANJE IDENTITETE V MLADINSKEM ROMANU *DESETKA*

Ko sem prvič na displayu na avtobusu med množico obvestil opazila znak »je večje od 3«, sem mislila, da gre za pomoto; ko sem kasneje ob njem zagledala še nekaj zvezdic in vijug, me je prešinilo, da je to mogoče skrivnostno sporočilo iz vzporednega sveta, ki ga je potrebno dešifrirati. Ko sem nato slučajno poškilila na mobilnik svoje mlade sopotnice, mi je njen ekran odkril nenavadno zaporedje vprašajev, klicajev, pomišljajev, številc in še česa. In čisto po naključju so bili nekateri podobni znamenjem, ki sem jih kot pubertetnica vključila v svojo izmišljeno pisavo, katero sem uporabljala v dopisovanjih z bližnjimi prijatelji. Ta dopisovanja so zame v tistem času predstavljala enega od načinov vzpostavljanja drugačnih stikov s prijatelji, saj smo lahko zapisali marsikaj, kar nas je vznemirjalo, za morebitne nezaželene bralce pa je naše sporočilo ostalo nerazumljivo.

Verjamem, da vsaka generacija v obdobju odraščanja izoblikuje nekatere nove elemente sporazumevanja. Najpogosteje gre seveda za ustvarjanje posebnega besednjaka. Moja nekdanje »blaznica, pismo rosno, kao in koja finta« so že zdavnaj preplavili debestovski fuli in kuli, konec koncev so se še v sporočilih in elektronski pošti odraslih naselili smeškoti in jeznoglavci. Če pustimo ob strani vprašanje o osiromašenosti jezika in poplavi anglizmov na vsakem koraku, pa zagotovo drži, da je vse to v zadnjem desetletju ali dveh postalo del naše realnosti, tako kot računalniki, internet, sms-sporazumevanje in klepetalnice, v katerih se seveda mladež

giblje s spretnostjo vrvovodca, odrasli pa pogosto nerodno krevsamo pod napeto vrvjo. Od takrat, ko sem pred leti odkrila prvo sms oznako za srce, in trenutka, ko sem začela pisati roman, se je znakovni sistem mobilcev in facebooka zelo razširil. Pametni telefoni naj bi postajali pametnejši od človeka, facebook je dobil še nekaj pobratimov od twiterja in še kakšnega komunikacijskega omrežja, klepetalnice postajajo nekakšni ekspeditivni pododdelki e-mailov, nekdanje skupinsko poslušanje zgoščenk/cedejk (da – v nostalgичnem spominu na stare čas – ne rečem vinilk) je nadomestilo prepošiljanje in hitro izmenjavanje glasbenih posnetkov.

In ko sem začela razmišljati o romanu za današnjega mladostnika, sem se njegovemu svetu začela približevati z veliko radovednostjo. Pa daleč od tega, da ga ne bi tudi malo bolj od blizu poznala. Toda potrebno je bilo odstreti marsikatero tančico. Pri tem so me zanimale tako podobnosti kot medgeneracijske razlike. Slednje so kazale na to, da gre zdaj za generacijo, ki je po eni strani zrasla z elektronskimi mediji, po drugi strani pa se mora soočati z zaostrenim sistemom točkovanja in večjimi pritiski glede nadaljnega šolanja, obsežnejšimi učnimi programi, raznovrstno ponudbo opojnih substanc in zgodnejšim dozorevanjem. Svoje izbore mladostnik išče v turbokapitalističnem loncu, kjer med popkulturo, glasbeno industrijo, množico filmov in knjig kot predelani mesni izdelki plavajo ideje o bogatih in slavnih. Generacija torej, ki se vse prepogosto brez vrednostne uravnalovke izgublja v številnih možnostih. A je v svojem odraščanju tako kot vsaka generacija postavljena pred temeljna vprašanja identitete.

Prav to je postalo zame vodilo pri ustvarjanju junakov romana *Desetka*. Spleten je iz desetih zgodb, ki so jih zapisali člani klape iz drugega letnika gimnazije. Že bežen pogled pokaže pester nabor pubertetnikov: od piflarja in velikega frajerja, lepe bejbe in možače, zapušenca in geja, do resnobnice in zmedenke, tračarke in računalniškega zasvojenca. Njihove izpovedi govorijo o prvih ljubezenskih izkušnjah, sporih z okolico, prijateljstvu, problemih zaradi droge in alkohola, težavah v šoli, razumevajočih in nerazumevajočih starših, kaosu v svetu in njih samih. Ni naključje, da ena izmed desetkarjev, simpatično zmedena Petja, svojo zgodbo naslovi Jaz nisem nič posebnega, hkrati pa je tista, ki v zapis svoje zgodbe vključi največje število znakov, sms-okrajšav in elementov slikovnega sporočanja. Neredko je v zadregi, kako izraziti svoja čustva, biti opažena, kako se postaviti pred desetkarji in se spopasti s prvo ljubezensko izkušnjo. Še zlasti, ker je njen izbranec nekdanji zapušenec Fiksi. Njene okrajšave ji postanejo neke vrsta orientacijska točka, ob njih je zapisana beseda, ki v nadaljevanju pripovedi postane izhodišče za obrazložitev določenega čustvenega stanja. Kar pravzaprav napeljuje k temu, da lahko znakovne sisteme razumemo tudi kot opozorilne signale. Ali drugače. Preproste enozložnice, s katerimi mladostniki odgovarjajo na vprašanja svojih staršev ali vrstnikov, so lahko iztočnica za pogovor. Pubertetnik lahko na primer odgovori, da je bilo v šoli bedno ali kulsko. Kar ne pomeni, da si ne želi, da bi spraševalec videl dlje in vrtal dalje, po ovinkih ali naravnost poskušal razširiti vedenje o »kulski informaciji.« Podobno se odvijajo zgodbe v *Desetki*. Sms-oznake ali krajši opisi dogodkov služijo za to, da poženejo v tek razmislek ali razgradijo čustveno stanje, ki ga znak mestoma upodablja, ga včasih podčrtajo, poudarijo posebnost ali negirajo in iz nasprotja ustvarijo ironičen odtенок v izpovedi. S tem se mlademu bralcu ponudi priložnost, da vstopi v zaodreje svojega širšega razmišljanja, čustvovanja in delovanja, ujeto v zgodbo o problemu, ki ga najbolj muči.

Desetkarja Joja teži odsotnost očeta. Že zelo zgodaj (tudi zaradi nerazumevajoče mame) najde zatočišče v računalniški obsedenosti in svetu igrice. Ali kot pravi sam:

Ni ga čez mir. In ni ga čez to, da lahko v miru brkljam po računalniku. Kajti prave računalniške igrice so zakon. Še zlasti, če se v špil vključi več igralcev. Ali pa je ta stroj igralniško klepetalo, ki vedno znova zahteva ŠE ENKRAT. Nikoli mu ni dovolj, meni pa tudi ne. Saj, včasih si rečem, samo še pol ure, potem pa se spravim vsaj na ogled nogometne tekme ali čase podobnega. Včasih mi uspe, včasih ne. Pa kaj. Ker glavno je, da so moji možgančki aktivno zaposleni, hehe. Pa tudi drugače me računalniki zanimajo. To je moje kraljestvo. Jojo, The King. Ampak do svojih podanikov sem prijazen. Hočem reči, ne samo do računalnikov, ki jih mimogrede poservisiram. Svoje in tuje. Vsaj Desetkarjem. In kako sem bando nateral, da so si na FB postavili enotne profile. Garajte, ljubčki, sem jih vzpodbujal. Izberite vsaj naj knjigo, film, muziko. Napišite vsak svojo naj zgodbo! Pa še slik sem jim namalal na njihove facebookovske zidove, da se ve, kdo je Desetka. In kdo je Jojo.

Tako zgodba vsakega člana desetke dobi svojo malo predzgodbo v obliki uvodnega profila. S tem so le navržene njegove osnovne lastnosti, zanimanja in izgled, a ravno zato, ker profilu potem sledi zgodba, bralcu nehote navrže razmislek o tem, da tudi facebook lahko postane več kot knjiga obrazov. Črno-bela optika v ocenjevanju škodljivosti ali neškodljivosti računalnikov in svetovnega spleta v tem primeru (in najbrž še kakšnem drugem) pač ne more delovati. Uporaba znakovnega sistema mobilnikov in facebooka mi je tako skupaj z najstniškim žargonom predstavljala način, kako se v osebnih izpovedih doraščajnikov dotakniti njihove avtentične realnosti.

Mladostnikova govorica in pisava z enosmerno uporabo znakovnih sistemov, popačenk, anglizmov, slenga in še česa lahko ožita njegov prostor izražanja. Tako kot lahko odkrijeta tudi novo besedno povezavo ali izraz. Nenazadnje gre le za igranje z eno od možnih oblik sporazumevanja. Dosti pomembnejše je najbrž vprašanje, za označevanje kakšnega sveta mladostniki uporabljajo svoje izume. In roman *Desetka* išče odgovore predvsem v tej smeri. In bolj kot to, ali jim preveč odtipkanih smeškov v enem dnevu škodi, me skrbi, čemu se bodo ti smeškoti lahko smejali.

Majda Koren

SVETOVNI SPLET, ŽUPCA IN BRANJE LEPOSLOVJA

Kdo je Župca?

Res, da je Župca najprej ime otroške spletne strani, a je tudi oseba, večni trinajstletnik, ki prebiva v navidezni (virtualni) hišici na spletu. Kdorkoli bo v spletni brskalnik vtikal naslov www.zupca.net, bo prišel do te hišice. Če bo to otrok, bo z miško naključno klikal po prostorih v hiši in brskal po kopalnici, kleti, dnevni sobi ali kje drugje v hiši. Sama spletna stran že predstavlja zgodbo o družini, kjer živita Župca, trinajstletnik, in njegova sestra Eva, stara devet let. Staršev v hiši ne bomo srečali, ker so večino dneva odsotni, verjetno so v službi. Če bo otrok

brskal bolj natančno, bo odkril Evino sobo in v njej cel kup zgodbic. Če bo brskal po Župcini sobi, bo odkril skrivni dnevnik, ki ga je Župca dnevno pisal od konca leta 1999 do leta 2001.

Če se bo brskanja po Župci lotil odrasli obiskovalec, si bo najverjetneje pomagal s kazalom, ki ga bo našel levo od hišice. V kazalu so zbrane najpomembnejše rubrike spletne strani.

Župca, to smo tudi njeni avtorji: Bojan Jurc, akademski slikar, ilustrator in oblikovalec spletne strani, Bogdan Renko, oblikovalec, ki skrbi, da vsebine pridejo na splet, in Majda Koren, mladinska pisateljica, ki piše večino besedil.

Zakaj Župca?

Avtorji strani smo na spletu pogrešali vsebine za otroke, hkrati pa smo se zavedali, da mora taka spletna stran zagotavljati varen vstop najmlajših na splet. Stran sama je bila zasnovana zelo široko in naj bi pokrivala kar največ otroških zanimanj. A to bi zahtevalo cel kup stalnih sodelavcev, ki pa si jih kot *neprofitna spletna stran* nismo mogli privoščiti.

Zato smo se v največji meri posvetili prvim korakom v branje in razumevanje besedil, spodbujanju branja preko novega medija in seznanjanju z novostmi slovenske mladinske književnosti. Preko spletne strani vabimo otroke nazaj v svet tiskane besede.

Župca je bila izziv: dokazati, da lahko obstaja kvalitetna spletna stran za najmlajše. Tega smo se lotili po kriterijih, ki veljajo za spletne strani:

- estetsko oblikovana stran (brez odvečnih kričečih barv in utripajočih napisov),
- besedila, prilagojena najmlajšim uporabnikom,
- humorne ilustracije, ki podpirajo besedila,
- preproste tehnične rešitve, vidne na vseh brskalnikih brez dodatnih zahtev (imenitno se obnese tudi na tabličnih računalnikih),
- prijazna do uporabnika (na vsaki strani je znak hišice, s klikom nanjo se uporabnik lahko kadarkoli vrne na izhodišče, na osnovno stran),
- prosto dostopna vsem, ki uporabljajo splet.

Vsebine, ki spodbujajo branje in ki seznanjajo najmlajše, starše in učitelje z avtorji slovenske mladinske književnosti

Medved in miška

http://www.zupca.net/evina_soba/izlet/medo_miska/medved_mis.htm

Enajst interaktivnih zgodbic o *Medvedu in miški*, ki živita v hiši na robu gozda. Sta nekakšna mož in žena, dogajajo pa se jima čisto običajne reči: hodita v trgovino, vozita se z avtobusom, obiskujeta prijatelje... Zgodbe so zasnovane tako, da mora otrok iz prebranega besedila poiskati logično nadaljevanje zgodbe. Z vsakim klikom na pravilno rešitev se zgodba nadaljuje: prikažeta se nov delček zgodbe in nova ilustracija, ki temeljito ponazarja besedilo in je v pomoč pri razumevanju prebranega. Če se otrok vendarle zmoti, ga na to opozori novo okno, v katerem mu medved prijazno odkimava. Ko otrok pride do zaključka zgodbe, si lahko natisne diplomo. Na izbiro ima dve: eno s podobo medveda in drugo s podobo miške. Ko jo natisne, nanjo lastnoročno napiše svoje ime.

Dan za pravljico

http://www.zupca.net/dnevna_soba/pravljice/danza_pravljico_index.htm

V projektu je zbranih trideset besedil slovenske mladinske književnosti, ki so navedene kot primer za branje v času podaljšanega bivanja ali doma – ne kot učna snov in obravnava besedil, temveč kot možnost za uživanje v estetskem besedilu – na enak način, kot bi uživali ob poslušanju glasbe. Primerom so dodani učni listi, ki jih lahko učitelji oziroma starši natisnejo.

Poseben pomen ima uvodna motivacija: predmet, ki je skrit v škatli in je povezan z besedilom, ki ga bo učitelj prebral. Namesto da bi otroke klical k sebi, da bi jim prebral zgodbo ali pesem, pokaže škatlo in otroci se takoj zberejo ter ugibajo, kaj neki se skriva v njej. To motivacijsko sredstvo lahko uporablja še dolgo potem, ko je prebral že vsa besedila, predlagana na spletnih straneh. Ob projektu so zapisana tudi podrobna navodila za učitelje.

Slovenski ilustratorji

http://www.zupca.net/dnevna_soba/ilustratorji/ilustratorji.htm

Zbranih je dvajset kratkih predstavitev slovenskih ilustratorjev. Intervjuji so prilagojeni najmlajšim, ob tem smo razvili še program, s katerim lahko otroci pošiljajo elektronske razglednice s podobami, ki so jih ustvarili predstavljeni ilustratorji. Tako na preprost in učinkovit način seznanjajo svoje prijatelje z deli naših ustvarjalcev za mladino.

Knjiga ali novi mediji?

To sploh ni vprašanje! Knjigi že dolgo napovedujejo zaton. Tako je bilo že ob pojavu radia in še bolj ob pojavu televizije. Knjiga ob vseh teh medijih še živi, sobiva z njimi. Ali še bolje: vse smeti, ki se dandanes pojavljajo v knjižni obliki (na primer slikanice in besedila dvomljive kvalitete) se bodo slej ko prej preselile na splet, v tiskani obliki pa bodo ostala le najkvalitetnejša dela – in knjiga bo (p)ostala nekaj žlahtnega, nekaj, kar vzameš v roko z vsem spoštovanjem.

Igor Černe

VPLIV MODERNIH MEDIJEV NA DELOVANJE KNJIŽNICE

Kakšen je vpliv modernih medijev na delovanje knjižnice, njeno moč pri spodbujanju bralnih navad, na mladinsko knjižničarstvo ter nasploh na prepoznavnost knjižnice kot kulturne ustanove? Vprašanje, ki si ga je ob tem potrebno na začetku postaviti, ni, koliko in na kakšen način zmanjšujejo nove tehnologije moč knjige in same knjižnice v družbi. Zanimati nas mora, kaj lahko stori knjižnica, da ne bo stopicljala za razvojem različnih medijev, katerih nosilka bi navsezadnje morala biti, ter da se ne bi s prevelikim zaostankom odzivala na spremembe v družbi.

Računalniške igre, virtualna socialna omrežja, dostopnost do širnega sveta skozi internet. Tega ne smemo opazovati v prizmi nečesa, kar bi naj bilo vzrok, da otrok ne bere, navsezadnje, da ne bere odrasla oseba, temveč kot nadgradnjo ali še boljše naslednjo razvojno stopnjo socialnega druženja, ki prevzema forme modernega časa, v katerem živimo. Nekoč listki pod mizami, ljubezenska pisma ali drugačne vrste pozornosti, danes sms sporočila. Včasih frnikole, danes online igre z več povezanimi igralci. Nikakor ne moremo reči, da so kakovostne računalniške igre, ki od uporabnika zahtevajo dobro poznavanje modernih tehnologij, nemalokrat tudi zelo dobro poznavanje vsaj enega tujega jezika, ki je pomemben za komunikacijo z ostalimi igralci širom sveta in za prepoznavanje diskurza ter pravil igre, glavni razlog za morda navidezno manjšo bralno kulturo. Enako bi namreč lahko rekli za vse igre in dejavnosti, ki so se jim mladi posvečali v preteklosti. Gre za zdravo mero njihove uporabe. Na nek način za zlato sredino, o kateri lahko beremo že pri Aristotelu.

Ker imam z raznovrstno mladinsko literaturo največ stika v knjižnici, se bom na celotno problematiko oziral iz njene perspektive. Hkrati pa bom skušal odgovoriti na vprašanje, kakšna je vloga sodobne knjižnice oz. kakšna bi morda morala biti.

Zatiskali bi si oči, če bi še zmeraj živeli v prepričanju, da so knjižnice ustanove, katerih glavna naloga je samo izposoja knjig. Knjižnica kot kulturna ustanova mora prevzeti primat kulturne umeščenosti v svojem okolju. Do neke mere to svoje poslanstvo z različnimi dejavnostmi že izpolnjuje. Hkrati pa ima potencial, ki ji ga lahko zavidajo vse ostale kulturne ustanove. V splošni knjižnici, tako na mladinskih oddelkih kakor tudi na oddelkih za odrasle, se še vedno premalo zavedamo, da bi knjižnica dejansko morala biti središče kulturnega dogajanja v prostoru, kjer deluje. Kaj nam pomaga, če imamo kakovostno literaturo, najnovejše prevode, slikanice z odličnimi ilustracijami, v knjižnici pa ne privabimo novih članov. Knjižnica naj ne bi bila namenjena samo tistim, ki že imajo razvite bralne navade. S svojimi dejavnostmi bi morala vedno znova privabiti tudi segment prebivalstva, ki v knjižnico še ne zahaja.

Ne govorim o tem, da bi naj izposoja knjig postavili v drugi plan, temveč o tem, da bi kulturne dejavnosti, s katerimi se v knjižnicah že ukvarjamo, postavili ob bok izposoji. Najverjetneje je to tudi pot, ki bi knjižnicam omogočala preživetje. Morda bi pri tistih, ki skrbijo za finančne prilive, knjižnice lažje upravičile svoj obstoj. Financirali nas ne bodo, ker knjige le izposojamo in skrbimo samo za bralno kulturo. To se lepo vidi v velikih rezih, ki jih v zadnjem času knjižnice doživljajo s strani občin. Seveda splošnih knjižnic ne bodo zaprli, bodo pa občine dopustile, da životarijo nekje na obrobju. Kadar pa ustanova s takšnim potencialnom životari, ne more skrbeti za kulturni razvoj mladih ter odraslih. Vse preradi pozabljamo, da bralna kultura ni ločen segment, ki bi bil neodvisen od splošnega kulturnega razvoja mlade osebe. Branje je samo en del v procesu kulturnega izoblikovanja posameznika. Ne moremo pričakovati, da bo posameznik samoiniciativno razvijal bralno kulturo, hkrati pa ostal na vseh drugih področjih kulturni analfabet. Imeti čut za kulturo, pomeni imeti čut za nekaj več. Za občutenje sveta na drugačen, ne samo materialen način. Knjižnica bi lahko bila ustanova, ki bi ob dviganju nivoja bralne kulture negovala tudi čut za kulturo na različnih drugih področjih.

Kot enega od segmentov v izvajanju dejavnosti, ki ga v Mariborski knjižnici gojimo in ki je lep pokazatelj, kako lahko delujemo tudi na drugih kulturnih

področjih, bi izpostavil tradicijo pripovedovanja. Ta ima svoje korenine v Mariborski knjižnici v izteku šestdesetih let prejšnjega stoletja. Podal bom nekaj misli o tem, kaj zame, ki se ukvarjam s pripovedovanjem, pripovedovanje je in kaj v današnjem svetu pomeni, ter hkrati poskušal prikazati, kako pomembne so tudi druge ravni kulturnega udejstvovanja, ki se dotikajo posameznikov različne starosti.

Če lahko parafraziram Platona, ki nas uči o svetu večnih idej, potem lahko rečem, da smo s pripovedovanjem priča svetu večnih zgodb. Za trenutek se v našem svetu izza oblakov tosvetnosti prikažejo vršaci hrepenenja, nenavadnih dogodkov, bajnih bitij ter skritih želja. Zgodbe nam v temačni svet skrbi prinesejo žarek upanja na boljši jutri.

Lyotard je zapisal, da je naše stoletje obdobje, v katerem so se končale velike zgodbe. Pa naj bodo to zgodbe velikih odkritij, globokoumnih misli ali razvoja tehnike. Morda pa se velike zgodbe niso končale, ampak so se le povrnile tja, kjer so nekoč že bivale: v zavetja domačih ognjišč, tihih šepetov in vedoželjnih umov. Prebivajo v tankočutnih dušah posameznikov, ki jih kakor pšenico sejejo po poljih in upajo, da bo vzkliko to, kar je nekoč že živel, a je potonilo v pozabo.

Kako človeku približati nekaj tako sublimnega in hkrati resničnega, kot so pravljice? To je vprašanje, ki se mi neprestano zastavlja. Pa se odgovor ponuja kot na dlani, ker človek v osnovi še zmeraj hrepeni po nečem globljem, zakritem. Po tem, kar se ne poda kot že razumljeno, temveč kot nekaj, kar je potrebno šele predelati. Morda gre za ponovno spominjanje na pozabljene vidike človekovega bivanja. Bivanja, ki je bilo nekoč tako tesno povezano z naravo, neznanim. Življenje je bilo velika zgodba in se je razpiralo, kakor se pregibajo strani knjige.

V knjižnici negujemo ob pisani besedi, knjigi, tudi govorjeno besedo. Z njo ohranjamo dediščino človeštva, to, kar nas dela humane. Tisti vidik človeškega bivanja, ki je pred pisano besedo, ki je pred izračuni astronomov in poseganjem v neizmerljive prostranosti vesolja. Imamo možnost, da v ljudi zasadimo željo za prihodnost, ki nas bo popeljala iz malodušnosti, v katero smo zapadli ne samo mi, ampak ves svet. Ta univerzalni metajezik, v katerem smo vsi eno. Pripovedovanje zgodb na nek metafizičen način povezuje pripovedovalca in poslušalca v celoto, ki se ji drugače težko približamo. V sočloveku vidiš sebe in ne le nekoga drugega. To in še mnogo več so zgodbe, pravljice, pripovedovanje. V besedah se srečamo s preteklostjo, ki se skozi sedanjí trenutek pripovedovanja izlije v prihodnost.

Skozi pripovedovanje mladega poslušalca pripeljemo do knjige. S pripovedovanjem mu izostrimo čut za umetniško besedo, za branje, posledično pa s tem dvigamo tudi izposajo v knjižnici. Povečano povpraševanje daje knjižnici argumente za bogatenje knjižničnega gradiva; posledično se poveča tudi moč njenega delovanje v določenem okolju.

Nikakor ne moremo reči, da se je potrebno novih tehnologij bati ali se proti njim boriti, saj bi navsezadnje to bil boj z mlino na veter. Bralca lahko pripeljemo do pisane besede z različnimi pristopi. Uspeh pa bo zagotovljen le, če bomo lahko to, kar je sedaj novo, uporabili pri našem delu in s tem pokazali, da se ne moremo in ne želimo izogniti toku napredka.

Čeprav se je v zadnjih desetih letih na področju modernih tehnologij zgodil ogromen preskok in so androidi, tablični računalniki, bralniki in računalniki naši vsakdanji spremljevalci, v Mariborski knjižnici to ni vplivalo na zmanjšanje statističnih podatkov, ki se nanašajo na izposajo. Vpis in obisk sta sicer rahlo

padla (morda bi lahko govorili tudi o vplivu zmanjšane natalitete), a izposoja se neprestano dviguje. Če so si mladi bralci do 15. leta starosti leta 1995 izposodili 390.973 enot knjižničnega gradiva, se je ta številka leta 2011 dvignila na 525.419.

Roman Vodeb

PSIHOANALIZA, BRANJE IN (TISKANA) KNJIGA

»Padalci« iz drugega vica

Prepoznati, kaj iz sedanje družbene »mode« je bolj ali manj prehodna »modna muha«, je težko. Še težje je transparentno in javno izpostaviti norosti in jih kritično misliti ter ob tem sprejeti določen revolt aktualne uradne »stroke«.

Določena stroka, ujeta v lastno ide(ologi)jo oz. doktrino, ne vidi svojih zdrsov, kaj šele slepih peg. Če pride v neko zgodbo z dotično stroko neobremenjen »padalec iz drugega vica«, bo precej lažje zaznal zdrse, zmote in slepe pege stroke, v kateri se je znašel. Da bi se določene stroke izvile iz primeža lastne neumnosti, morajo torej poklicati na pomoč ljudi iz drugi strok, ki bi jim karikirano lahko rekli »padalci iz drugih vicev«. Prav ti so navadno sposobni neobremenjeno in nesimptomatsko kritično misliti razvojne in strokovne idejne in/oz. ideološke probleme. »Padalec iz drugega vica« namreč ni fiksiran na strokovne zablode. Zato ne preseneča dejstvo, da so celo Nobelove nagrade nemalokrat dobivali ljudje, ki se niso šolali znotraj posameznih strok oz. znanosti. Metodološki napotek pri zaznavanju lastne slepote, v našem primeru na področju tiskanja knjig in bralnih navad, bi se v tem primeru glasil: ljubitelji knjig in branja ne morejo neobremenjeno videti, v čem je problem zatona tiskanih medijev in bralnih navad. Če se o tem razgovori ljubitelj digitalnih medijev in »sovražnik« tiskani knjig, se mu splača vsaj z enim ušesom prisluhniti. Všečno zagotovo ne bo zvenelo, lahko pa bi dalo misliti tistim, ki so sicer prepričani, da je njihov pogled – v tem primeru na tiskane knjige in bralne navade – zveličaven in edino pravilen. »Padalci iz drugih vicev« nimajo fiksnih idej, niso strokovno zaslepljeni – imajo sicer lahko določene druge zablode in simptome – imajo pa morda sveže ideje in drugačne poglede na neko tematiko, v našem primeru primeru na tiskanje in branje knjig.

Ideologija ali strokovna doktrina?

Stvari se samodejno premikajo, vselej tudi v neko nepredvidljivo smer. In če smo malce filozofski, moramo reči, da ni dobro pridigati, kaj je prav in kaj narobe. Filozofija naj ne bi dajala pametnih odgovorov, ampak naj bi zastavljala pametna vprašanja. To, da knjige izumirajo in da na sceno stopajo novi, digitalni mediji, je dejstvo – atribut »neljubega« (dejstva) se vzpostavi šele z vpeljavo subjektivnega vidika. Torej, če se vprašamo, ali je to prav ali ne, vstopamo v

poseben, pridigarški oz. ideološki diskurz. Pravo filozofsko vprašanje bi se v tem kontekstu moralo glasiti: *Zakaj se nekateri dandanes, ko tiskane knjige, časopisi in revije tako rekoč zamirajo, borijo proti temu njim neljubemu dejstvu?* In: *Zakaj je tako zelo narobe, če se bralne navade otrok in mladine spreminjajo ali celo zamirajo?* Dikcije, kot so »treba je« in »morali bi«, so subjektivne, na neki način ideološke. Ide(ologi)ja o nujnem branju klasično tiskanih edicij – časopisov, revij in knjig – je začasna, trenutno »modna«. Stvari se spreminjajo, družba se spreminja, časi se spreminjajo in mi (ljudje) z njimi – eni bolj, drugi manj. To, da komu trend spreminjanja ni všeč, je stvar subjektivne presoje oz. gledišča – v določenih kontekstih tudi politike oz. določene ideologije, doktrine dotične stroke – Althusser bi rekel »spontane ideologije znanstvenikov«. V tem primeru mislimo na »stroko«, ki se ukvarja z branjem in bralnimi navadami, predvsem otrok in mladine.

V konkretnem primeru je problematičen ravno interes oz. želja tistih, ki si gradijo identiteto in kujejo dobičke, povezane z izdajanjem tiskanih medijev (knjig, časopisov in revij). Ampak v aktualni zagati so na sceno že stopili ljudje z interesom in željo v povezavi z digitalnimi mediji. Digitalni mediji so za trenutno populacijo mladih konzumentov bolj vabljeni, bolj všečni, zahtevajo manj časa, so bolj priročni. Psihoanalitično rečeno: so bolj v sinergiji z imperativnim načelom ugodja.

Se nam pa ob tem pojavlja neko drugo vprašanje: kako bo to – zamiranje bralnih navad in izumiranje klasičnih knjig (revij in časopisov) – zaznamovalo človeštvo, družbo oz. kulturo (t. i. »civilizacijsko napredovanje«). In ne nazadnje: kako bo to vplivalo na t. i. »aritmetično sredino družbene sreče« oz. uživanje, torej doživljanje vsesplošnega ugodja v samem človeškem življenju oz. družbenem bivanju?

Naprej s psihoanalizo (najprej s sadizmom)

»Smrt« oz. zaton tiskanih medijev (knjig, časopisov in revij) in prevlada digitalnih medijev ima zagotovo nekaj nepredvidljivih pasti oz. posledic, ki gravitirajo v register »aritmetične sredine družbene sreče«. Ena je denimo ta, da so digitalni mediji v dobršni meri brezplačni. Zaslužijo predvsem proizvajalci računalniške opreme, ki izdelujejo digitalne posrednike, ne pa avtorji (digitalnega) gradiva – vsaj trenutno (še) ne. Njih nekako nihče noče honorirati – digitalno publiciranje je bolj avtopromocijsko in identitetni balzam za dušo. Denar pa je vendarle ekvivalent načela ugodja, če že ne pogoj eksistence in socialne varnosti. Za imidž, za svoj ego – beri za svoj narcistični »jaz sem«, »imam prav«, »moja beseda je zadnja, in (ob)velja« – in identiteto (pozitivno samopodobo) pa publicisti oz. pisatelji praviloma ne morejo in nočejo delati. Če pisatelj, esejist, novinar, kritični mislec za objavo ne bo nagrajen s honorarjem, bo slej ko prej nehal pisati. Od zraka se ne da živeti, samo za hobi pa je tudi težko »kakovostno« pisati.

Naj ponovimo: načeloma nihče ne objavlja zgolj za svojo dušo – izjema so le patološki narcisi ali pa družbeni (patološki) »nergači«, ki silijo v javnost za vsako ceno, honorar pa jih niti ne zanima.

Koncept digitalnega (internetnega) bloga se je dandanes tako razvil, da najboljši blogerji – blogar pa je lahko vsak – postajajo konkurenčni tradicionalnim piscem (esejistom in kolumnistom, celo klasičnim pisateljem), ki so doslej blesteli

v tiskanih medijih. Pravi »carji« danes postajajo nekateri (digitalni) blogerji in ne več klasični pisatelji. Bloganje je načeloma brezplačno, za nameček pa še mamljivo za anonimne bralce, ki radi nergavo, celo »patološko« replicirajo v to ali ono smer in se na ta način identitetno krepijo, da ne rečemo (dekompencijsko) sadistično izživljajo. Ravno sadistični užitek, s katerim so domala zasvojeni anonimni replikanti na raznih blogih (»postih«) in forumih, predstavlja pomemben faktor prosperiranja digitalnih medijev. Ravno zaradi latentnega sadizma, ki ga je mogoče malodane odkrito manifestirati v digitalnih (internetnih) medijih, kjer je v konceptu mogoče replicirati na prebrano, je digitalni (internetni) medij zasvojil mase ljudi. Medtem ko so se v Sloveniji uveljavili nekateri replikanti, ki vseskozi »težijo« v pismih bralcev tega ali onega časopisa ali revije, so tudi blogi in forumi (pre)polni nergačev in prepirljivcev. Ljudje si lahko z užitkom dajejo sadističnega duška, pri klasično prebrani knjigi (in tudi časopisu ali reviji) pa jim to ni omogočeno. S prebranim se – hočeš nočeš nekako sprijaznijo – in potem vzamejo v roke drugo knjigo (oz. preberejo nekaj drugega v časopisu ali reviji). Vsaj pri klasičnih bralcih tiskanih knjig (časopisov in revij) je bilo doslej tako. S knjigo so v znamenitem (psihoanalitičnem) **transfernem razmerju**, in to pozitivnem. V digitalnih medijih pa so se bralci »gor postavili«; če se s čim ne strinjajo, se lahko razjezijo. Celo na internetne videoposnetke se lahko v replikah (»postih«) »pritožijo« ali pa videno pohvalijo. Vendar je graja, ki je vselej sadistično koncipirana, »slajša«, replikantom je v večji (sadistični) užitek. Tega užitka pri klasično prebranih knjigah (časopisih in revijah) ni. Tam ni negativnega transferja, ampak je izključno pozitivni transfer.

Knjiga in »prvi drugi« (mama)

Zamiranje klasičnih (»linearnih«) bralnih navad, gledano skozi psihoanalizo, ne bo imelo fatalnih učinkov na človeško družbo, določene spremembe v družbi pa zagotovo bodo posledica spremenjenih bralnih navad otrok, mladine in posledično tudi odraslih.

Psihoanalitična oz. freudov(sk)a logika gledanja (interpretiranja) na številna področja človekovega vsakdanjega delovanja je zelo specifična – laika popolnoma zmede, celo znervira. Če rečemo, da »knjiga ni knjiga«, je po svoje legitimna laična replika: »*Ja kaj pa je drugega?!*«

Psihoanalitična – zopet legitimna – replika se glasi: »*(Ja,) MAMA!*« Včasih tudi oče – skratka, tisti »prvi drugi«, ki dojenčku (prvi) govori, ga ljubkuje in boža z besedo – ki ga uči govoriti. Tega »prvega drugega«, torej mamo, bo taisti otrok nekoč nezavedno oz. »transferno« simbolno »prebral« in (nezavedno) zaznal v prebrani besedi – če že ne prebral, pa vsaj iskal oz. imel z njo dialog (z branjem pisane besede), ki ga je kot otrok morda pogrešal. Torej, ko otrok sam prebere besedo, le-to sčasoma – ko branje oz. knjigo vzljubi – poveže z nezavedno in asociativno (simbolno) besedo, ki mu jo je nekoč izgovarjala – ali pa mu je ni izgovorila (pa bi mu jo morala) – mama. Torej: tisti, ki z užitkom prebirajo oz. »požirajo« knjige, so s knjigo – bolje rečeno z besedilom, zapisanim v knjigi – vzpostavili znameniti transferni odnos, vendar na simbolni ravni. Knjiga – torej besedilo, prebrano v knjigi – jim je dejansko nekakšna simbolna mama, torej nadomestna mama – tista govoreča mama, ki je otroka nekoč »božala z besedo«, ali pa ga ni (več) božala

(pa bi ga morala še naprej, saj si je otrok to želel) –, ga učila govoriti in s tem tudi misliti. Ko mladi bralec »začuti« branje, torej, ko ga branje (knjig) omreži, začara, se v njegovem nezavednem zgodi asociativni premik (v simbolnem smislu oz. v registru Simbolnega). Knjiga – bolje rečeno besedilo, (pre)brano v knjigi – mu prevzame močno investirano simbolno zastopstvo »prvega drugega«, torej mame. Ta »prvi drugi« je lahko dovolj, premalo ali pa preveč prisoten. Prebrana beseda otroka nezavedno asociira na nekoč (v dobi dojenčka) slišane mamine besede. Intrapsihični (miselni) glas prebrane besede je v bistvu mamin glas, le da na simbolno-nezavedni ravni. Edino, kar strastni bralec – bodisi mlad ali pa star – začuti, je ugodje – ugodje, ki od nekod izhaja, se od nekod napaja. Zasvojenost s knjigami je zagotovo povezana z infantilno oz. predojdipalno, deloma tudi ojdipalno mamno. Vprašanje pa je, ali je bilo te mame pri strastnem bralcu, knjižnem molju, preveč ali premalo, morda celo ravno prav. Mama je zagotovo tista, ki zaznamuje bralčevo željo – ker želja je vselej želja Drugega. Vprašanje pa je, na kakšen način (ne)bralca zaznamuje (intrapsihični) Drugi, torej ponotranjena mama oz. otrokov dialog/interakcija z njo.

Treba je še dodati, da se znameniti (pozitivni) transfer s knjigo vzpostavlja ne dveh ravneh: (pozitiven) transfer z branim besedilom ter (pozitiven) transfer s samo knjigo, kot transfer s fizičnim objektom s platnicami in listi. Negativni transfer je mogoč oz. je celo pogoj, da se nekateri »jeznoriteži« v nekaterih digitalnih medijih v svoji »postih« kronično sadistično odzivajo z replikami.

Kaj pa (intrapsihični) Drugi in (znamenita) »želja Drugega«?

V Lacanov(ski) psihoanalizi je (Véliki) Drugi tisti, ki nastopa v vsakem diskurzu. Torej, kje in kaj v bralcu je (intrapsihični) Drugi, kakšno vlogo ima in kaj pravi? Če je klasična človekova želja v resnici res »želja Drugega«, kot se reče v psihoanalizi, bi morali reči, da je želja po branju knjig prav tako »želja Drugega«, torej želja matere ali celo očeta (Vélikega Drugega). A se zdi, da je le pri redko katerem knjižnem molju res tako. Prej je aktualen monolog z Drugim, morda tisti dialog, ki ga nikoli ni bilo dovolj oz. se je prezgodaj nehal, otrok pa si ga je (še) zelo želel. In mame v resnici res ni nikoli dovolj, vselej pride nekaj vmes, navadno (ojdipski) oče/partner ali pa gospodinjska opravila in/ali kariera. Povsem legitimno je izreči vsaj dve, radikalno različni tezi v zvezi z afiniteto oz. (fanatično) željo po (linearnem) prebiranju (tiskanih, morda celo digitalnih) knjig.

Prava teza se sliši malce kruto: (kronična) odsotnost mame oz. njene besede otroka lahko pahnejo v položaj, ko »mora« brati. Fanatično branje knjig (ali pa »buljenje« v računalnik ali TV sprejemnik, ali celo »play station«) je znamenje manka v občutenju ugodja – temeljno ugodje je ugodje ob občutenju ljubezni. Če je »dovolj mame« – mame pa seveda nikoli ni dovolj –, otrok ne potrebuje knjig, nima potrebe po tem, da bi bil knjižni molj, »požiralec« knjig in da bi imel bralni (intrapsihični) dialog z mamno (deloma tudi z očetom, če gre za bralke ženskega spola). Če je (v knjigi) prebrana beseda simbolna mama (simbolni zastopnik njene glasu), potem otroku, ki je imel v zgodnjem otroštvu dovolj mame, dovolj njenih ljubeče izrečenih besed, ni potrebno fanatično brati. Karikirano in po svoje paradoksalno – za zagovornike bralnih navad pri otrocih in mladini pa nadležno, če ne že heretično – bi lahko rekli: če otrok redno sliši ljubečo mamno, njeno besedo,

če je mama dovolj prisotna, mu njenega glasu, njenih besed ni treba iskati – torej brati – v knjigah ...

Iz psihoanalize oz. otroške psihologije se ve, da je manko mame kriv za konstituiranje t. i. prehodnega (tranzicijskega) objekta. Torej: ker otrok – v tem primeru je mišljen predvsem deček (dekličin položaj je malce drugače oz. vsaj specifičen, zaradi očeta še bolj zapleten) – nima »dovolj mame«, ker se ne more zvečer pri njej stiskati, ker z mamo spi ojdipski oče, se mora potešiti z neko (plišasto) lutko, punčko, medvedkom, ki ima funkcijo surogata oz. simbolnega nadomestka mame. Odsotna oz. (incestuozno) prepovedana – beri: od očeta ali »drugih«/kariernih obveznosti »ukradena« – mama otroka pahne v stisko, ko se mora zvečer v postelji »pomuckati« ((po)crkljati) z mehko plišasto lutko, s surogatom (simbolnim nadomestkom) za mamo. Svojevrsten surogat (simbolni nadomestek) za odsotno mamo in njeno ljubečo besedo pa je tudi knjiga oz. v knjigi prebrano (domala katerokoli) besedilo. V kontekstu odsotne mamine ljubeče (»v živo« izrečene) besede torej vskoči knjiga oz. vse tiste v knjigi zapisane besede, ki si jih otrok – zaradi in v imenu odsotnosti mame – prebere. Knjiga torej vskoči v življenje mladega bralca in mu nadomešča umikajočo se mamo. Mame se pač posvečajo tudi drugorojencem – bratom in sestram bodočega strastnega bralca – svojemu partnerju, gospodinjskim opravilom in (seveda) karieri. Karikirano in paradoksalno rečeno, bolj ali prej, ko je mama odsotna, bolj se otrok lahko spoprijatelji s knjigo in branje mu postane navada, zleze mu pod kožo, preide mu v kri, postane nujnost, imperativ – v povezavi z nedorečenim monologom z Drugim, in (sploh) ne toliko z »željo Drugega«. Paradoks, ki se lahko zgodi, in zgodi se mnogim, je naslednji: mamica svojemu otročičku bere knjige v upanju, da bo pridobil bralne navade. Otrok – posebno deček – pa bralnih navad ne pridobi natančno zato, ker je imel »dovolj mame«, ker mu je ta vseskozi brala, bila zanj ljubeče prisotna. Ko se mame »najé« – ko jo, kot incestuozno prepovedno, končno prepusti očetu –, se mu ni treba »z njo« (nezavedno, intrapsihično, miselno, simbolno) pogovarjati preko knjig, imeti z njo intrapsihični dialog (z Drugim).

Se pa lahko otrokom zgodi tudi obrat v drugo smer. Ravno zato, ker mama v nekem trenutku svojega otroka ne zmore več toliko »božati« z besedo – to pa se vselej zgodi –, in ravno zato, ker je to počela nešteto krat, otroku to tako preide v kri, da mora začeti brati knjige, da bi si ustvaril intrapsihično mamo, se z njo (z Drugim) »pogovarjal«, vzpostavil z njo, torej z Drugim, med branjem dialog posebne vrste. Dialog z Drugim nima nič z vsebino knjige – »dialog z Drugim« je preprosto neizbežna paradigma. Knjige torej ne bere bralec, pač pa (mu) jo bere Drugi – največkrat mama, pri deklici pa lahko tudi oče, torej oba.

Morda še tale namig: otrok, kateremu v oralni fazi manjka mama, jo lahko (po)išče v knjigah, ali pa se, ravno zaradi manka mame, sploh ne more predati branju knjig, ker pač ni ponotrnil paradigme mamine ljubeče besede, s katero bi imel (kot z Drugim) med branjem intrapsihični dialog. Otrok, ki mu manjka »oralna mama«, bo postal kronični popotnik, vandrovec, večni turist, raziskovalec tujih dežel, ali celo alpinist v Himalaji (Andih, Sahari, Grenlandiji ...).

Torej (simbolna) mama je lahko knjiga in bralne navade so vselej povezane z mamo kot intrapsihičnim Drugim, s katerim je otrok v dialogu, ko se odloča za knjigo, za branje. A namesto odsotne mame lahko v otrokove oz. mladostnikove psihične procese vskoči tudi kakšen drug (digitalni) medij, npr. računalnik, TV. In otroci oz. mladi so danes pogosto prav zasvojeni z računalniki, internetom – kot

da bi iskali odgovor na večno vprašanje: »*Ali je kje kdo, ki bi me ljubil?!*« Oziroma kot da bi prosili: »*Kje si mama, imej me rada!*«

Knjiga in spol

Deklica ima z očetom odnos posebne vrste, pa tudi kopico neodgovorjenih vprašanj, naslovljenih na očeta. Oče za deklico ni kdorkoli, pač pa (nekastrirani) »objekt«, ki ima »organ-več«, ki njej, deklici, in materi na telesu manjka, in ki postane z leti, v odraslosti, epicenter ženske želje, predvsem nezavedne. Oče je namreč tisti, ki ta »organ-več«, torej penis, ima. Zato je dekličin intrapsihični Drugi zaznamovan tudi z enigmo očeta. Deklica neizmerno potrebuje odgovor na vprašanje, ali jo oče ljubi. In (med drugim) ta odgovor nezavedno išče v knjigah, v monologih oz. dialogih med njo samo in razcepljenim Drugim. Dekličin Drugi je razcepljen med ponotranjeno mamo in očetom kot, domnevno, bitjem brez želje. In ravno dilema, ali ima oče željo po njej, torej po deklici (kot bitju brez penisa, a z veliko lepote), deklico pahne v prebiranje knjig. V knjigah nezavedno polemizira tako z mamo kot z očetom in išče odgovore, ali jo (ojdipalni) oče ljubi. In – če smo »bolj freudovski od Freuda samega«: natančno zato dekleta in pozneje ženske več berejo, berejo bolj strastno, z večjo epistemološko (spoznavno) pulzijo. Tudi če deklica nima očeta, ga intrapsihično oz. v fantaziji konstituira (ustvari), in ima potem v knjigi/besedilu z njim (nezavedni) dialog ...

Deček ima neporavnana račune z očetom na čisto drugačen način. Medtem ko deklica zamenja svoj prvi objekt želje, torej mamo, za očeta – ker ima le-ta pač »organ-več«, in je (libidinalno) več vreden – deček ostaja celo življenje prikovan na mamo oz. na žensko; ženska je v odraslosti »le« (simbolni) nadomestek za incestuozno prepovedano mamo. Deček z očetom nima tako rekoč ničesar, razen to, da ga sovraži, ker mu krade mamo – a ko bo velik, bo tak kot oče (identifikacija). Poleg tega je oče za »malega Ojdipa« nadležen preteči kastrator, ki mu deček ne daje toliko prostora v svoji psihični realnosti kot deklica. Zato dečku ni treba z očetom intrapsihično polemizirati v obliki branja knjig. Dečkov Drugi je z očetom zaznamovan drugače kot dekličin Drugi – zato dečku ni treba iskati »dolgoveznih« odgovorov na številna vprašanja, ki tarejo deklico. Dečka zaznamuje kastracijska bojazen na svojevrsten način. On bi se aktivno spopadal s simbolnimi zastopniki kastracijsko pretečega očeta, in to ne preko dolgotrajnega in monotonega (statičnega) branja, pač pa preko »ringa« oz. aktivnega konflikta – ta je npr. transparentno prisoten v tekmovalnih igrah oz. športu, ne pa (toliko) v branju.

In nenazadnje: fantovsko in dekliško branje ter moško in žensko branje sta popolnoma različno koncipirana oz. na različne načine vpeta v nezavedno. Fenomen kastracije in Ojdipovega kompleksa v kontekstu branja znatno zaznamuje oba spola. Ravno zaradi »Ojdipa« in kastracije ženske berejo več kot moški.

Knjiga in oralna faza

Za piko na »i« je tej psihoanalitični interpretaciji potrebno dodati še nekaj: tako kot dojenček požira materino mleko oz. sesa mleko iz stekleničke, tako strasten

bralec »požira« knjige. »Požiranje« česar koli, tudi znanja in knjig, je vselej povezano s tem otrokovim prvim požiranjem hrane. Dojenčkovo oralno »matranje« in aktivno sprejemanje vase ima namreč številne simbolne posledice. »Požiranje« oz. strastno prebiranje knjig je le eden od simbolnih posledic, ki seveda ni zaznaven pri vseh ljudeh, pač pa le pri strastnih bralcih. Drugi simbolni posledek je – lahko neodvisno od branja – npr. »požiranje« ponujenega znanja in informacij. V ozadju neustavljive želje po branju knjig je torej »nekaj nezavednega«, je nezavedna simbolna asociativna vez.

Ampak – in v tem je zagata zagovornikov klasičnih knjig in (linearnega) branja – funkcijo »požiranja« in celo mame kot »prvega Drugega« lahko prevzame tudi kakšen drug posrednik. Simbolno funkcijo dobre, ljubeče mame in modrega očeta lahko prevzame na primer tudi osebni računalnik ali kakšen sodobnejši posrednik znanja in informacij.

Knjiga dopušča, (malo) sugerira, ne diktira

V tandemu (mladi) bralec in knjiga je še ena pomembna specifika, ki se jo da dobro misliti skozi psihoanalizo – čeprav bi o njej lahko verjetno več povedala kognitivna znanost. Namreč: ko otrok prebere, da npr. Pika Nogavička živi v vili Čiračara, mu prebrano povzroči miselni orkan, in to na drugačen način, kot če vilo Čira-Čara vidi upodobljeno na TV ekranu ali računalniškem monitorju. Misli in fantazije mu uberejo zelo subjektivno (»osebno«) smer – smer, ki mu jo diktira njegovo nezavedno, njegovi (na)goni in potlačitve.

Nezavedno je nagovorjeno oz. sprovcirano na drugačen način, če otrok nekaj prebere in temu doda nekaj ali precej svoje fantazije, kot če mu ekran/monitor diktira, kaj mora misliti, si predstavljati.

Težave z branjem in »slepim« sledenjem črkam, povezanim v besede oz. v besedilo, imajo predvsem dislektiki, katerih um deluje specifično. Dislektikom videna črka, povezana v besedo (stavke) dela težave, (že) zato berejo počasi. Njim um dokaj površno, na nek način fantazijsko, bolj rečeno svojeglavo oz. neubogljivo bere tekst, zato (sploh) ne morejo tekoče (linearno) brati, niti pisati. Če že (linearno) preberejo neko besedilo brez napake, pogosto ne morejo obnoviti prebranega – sploh ne vedo, kaj preberejo, ker so se pač preveč skoncentrirali na pravilno prebrano zaporedje črk v besedah oz. besedilu. Ko morajo obnoviti prebrano snov oz. besedilo, se njihov um znajde drugače. Brskanju po spominu se dislektiki odpovedo in um jim prevzame pobudo preko logičnega sklepanja in analitičnega misljenja. Dislektiki ne morejo biti »knjižni molji«, njihov um lažje črpa zaklade informacij iz drugih virov, tudi iz avdiovizualnih digitalnih medijev. In genijev oz. revolucionarnih inovatorjev je med dislektiki procentualno več kot med običajnimi ljudmi ...

Feri Lainšček

PO GUTENBERGOVI ERI

Ko razmišljam o aktualnem vprašanju, lahko izhajam iz dveh na videz zelo nasprotujočih si osebnih izkušenj. Dejstvo je, da se vse do prvega razreda osnovne šole praktično nisem srečal s knjigo, zato sem prepričan, da sta me v svetove pravljичnega, mitičnega in pesniškega, ali pač besednega izročila, uvedla oče in mama, ki sta bila odlična pripovedovalca. Dejstvo je tudi, da sem se z računalnikom kot delovnim pripomočkom, pa tudi z vsemi drugimi možnostmi uporabe, ki jih je ponudil njegov razvoj, srečal že na njegovih začetkih. Sodeloval sem tudi pri mnogih spletnih eksperimentalnih in umetniških projektih, moja literarna dela pa so predstavljena v najrazličnejših elektronskih oblikah in aplikacijah. Ampak, kaj hočem s tem pravzaprav povedati? Vsekakor nočem reči, da nisem zaljubljenec v klasično knjigo, prepričan sem celo, da ta ljubezen ne bo nikoli ugasnila. Lahko pa se na podlagi lastne izkušnje morda bolj zavedam, da je klasična knjiga samo eden od nosilcev sporočila, ki je potovalo skozi čas že pred Gutenbergovo ero in bo brez dvoma potovalo tudi še potem, ko bo morda nekoč v neki prihodnosti klasična knjiga res že povsem izrinjena iz uporabe. Glede tega torej nisem prav nič zaskrbljen in se me ne loteva nikakršen strah.

Izkušnja z elektronskimi mediji in iz dneva v dan rojevajočimi se možnostmi ustvarjanja, promocije in distribucije besedil me pravzaprav spravlja v zadrego na povsem drug način, kot bi morda pričakovali. Vse bolj razvidno namreč postaja, da naša želja po učinkovitem trženju elektronskih knjig in drugih aplikacij z literarno vsebino nujno zadeva ob jezikovno oviro. Ali rečeno drugače – trg s slovenskim govornim območjem je preprosto premajhen, da bi ta reč lahko delovala. Besedila, zabeležena na nosilcih, ki omogočajo učinkovito elektronsko distribucijo in prodajo, morajo biti nujno zapisana v katerem od večjih svetovnih jezikov. Teh jezikov, ki lahko v tem kontekstu res rojevajo dobiček, pa pravzaprav sploh ni veliko. Že sosedje Italijani ali pa, recimo, Madžari bodo imeli gotovo enake težave kot mi, v tem smislu še veliko manjši Slovenci. Zato pač mirno napovem, da bodo elektronske knjige in druge aplikacije v slovenskem jeziku lahko zaživele in preživele le, če bodo deležne izdatne pomoči države. To pa seveda ni nič kaj prijazna napoved, saj je ravno slovenska država do knjige, take in drugačne, iz leta v leto vse bolj brezbrizna.

Slavko Pregl

KAJ PA, ČE ... (Nekaj kratkih replik)

V pogovore o elektronskem založništvu se je rahlo tvegano spuščati, saj se vedno od kod pojavi kakšen nov podatek, ki zaseje dvom v doslej povedano. Ker

je Murska Sobota na nek način zibelka sodobne slovenske mladinske književnosti, revija *Otrok in knjiga* pa njena skrbna zibajoča mati, na tem mestu seveda ne bom stresal besed o elektronskem založništvu na področju znanstvene periodike, ki ima povsem svoje značilnosti. Zelo bridko jih na svojih žepih občutijo naročniki teh revij, precej pogosto pa tudi pisci vanje.

Če se obrnem k leposlovju, bi rekel, da so doslej v Evropi z elektronskim založništvom služili predvsem strokovnjaki s predavanji na simpozijih o elektronskem založništvu. Podatki, ki pljuskuje iz ZDA in govorijo o nezadržnih odstotkih rasti prodaje elektronskih knjig, govorijo obenem o tem, da je razmah prodaje elektronskih knjig povezan s številkami o ekonomiji obsega. Če ima dežela 200 milijonov prebivalcev, njen jezik pa jih po svetu uporablja še desetkrat toliko, potem govorimo o bralskem avditoriju, ob katerem se vsakemu prodajalcu bralnikov in digitaliziranih knjig zaiskrjuje oči. Seveda, knjig v angleščini. Elektronsko založništvo je vse bolj vprašanje obstoja manjših jezikov v globalnem svetu oziroma vprašanje kulturne politike.

Na podobnem simpoziju so lanskega septembra na moskovskem knjižnem sejmu ugotavljali, da dokler bodo v najbogatejših predelih dežele ljudje kupovali 1,5 klasične knjige letno, o bralnikih in elektronskih knjigah v ekonomsko smotrnem smislu ne gre razpravljati. Bralnik stane približno petkratnik povprečne cene knjige, in digitalne knjige je treba kajpak tudi kupiti, saj se jih ne da dobiti zastoj. Ekonomske računice torej tu zaenkrat ni.

V Sloveniji je knjižna prodaja na glavo prebivalca sicer nekoliko višja, a povprečne prodane naklade so nizke. Založnik digitalne knjige bi moral – ob tem, da ne ve, koliko izvodov bo prodal – besedilo spremeniti v ustrezen digitalni format in bralec – ki ve, da je izbor knjig v slovenščini zelo majhen – mora imeti bralnik. Bralnike bodo torej tudi pri nas imeli ljudje, ki veliko berejo (in kupujejo) angleške knjige.

V Nemčiji predvidevajo, da bo delež prometa z elektronskimi knjigami leta 2015 v celotnem poslovanju s knjigami dosegal malo manj kot 7%.

Na predavanjih v okviru Svetovne prestolnice knjige lani v Ljubljani je generalni sekretar IPA gospod Jens Bammel podal primerjavo strukture cene »papirnat« in elektronske knjige: pri prvi ostane založnikom in avtorjem približno 40%, pri drugi manj kot 10% (hardware in software si pri njej vzameta skoraj 70% – skratka, aparatura in programska oprema, da lahko beremo). Kdo je torej v resnici največji borec za razvoj elektronske knjige?

Pred časom so najširše množice v imenu svobode govora zrušile akt Acta, ki je skušal (tudi) omejiti piratstvo v elektronskem svetu; glasovi, da si ustvarjalci gradiv na spletu zaslužijo plačilo, so bili preslišani. V času nenehnega razvoja, ko smo pri nas prispeli tako daleč, da avtorji dobijo štirikrat manj, kot so dobivali za svoje delo pred dvajsetimi in več leti, in zato sanjajo o zlatih starih časih, si v debatah o elektronski knjigi zasluži nekaj premisleka tudi avtorska pravica in plačilo zanje. Že dogajanje v zvezi s knjižničnim nadomestilom nam ne daje posebnega upanja, da bo avtorsko delo kmalu spodobno plačano. Številne države zavestno izigravajo dolžnost, da bi poplačale avtorje, katerih dela se v javnih knjižnicah brezplačno izposojajo. Druge, med njimi Slovenija, sicer imajo spodoben sistem, a vanj vlagajo količino denarja, ki se njim zdi primerna, in ne toliko, da bi spodobno nagrajevale in vzpodbujale ustvarjalnost.

Doktor Pustoslemšek je zelo duhovito namignil, da se z mnogimi debatami skušamo izogniti bistvenim vprašanjem; zganjamo hrup ob pijančevanju mladine in spregledujemo, da so mladoletniki najbolj zanemarjena skupina v medicini. Pri knjigah je podobno: kričimo, da mladi ne berejo, obenem pa načrtno jemljemo šolam denar za nakupe dobrih knjig; gremo se učene debate o elektronskih učbenikih in spregledujemo vse, kar so pri tem ugotovile/dosegle najbolj razvite države.

Doktorja Vodeba je bilo zabavno poslušati, ko je med drugim povedal, da knjig ne bere, da jih le piše (kot nebralec se je gladko uvrstil med resne kandidate za bodočega slovenskega kulturnega ministra, saj sedanji, ki je zadolžen tudi za kulturo, po lastni izjavi med počitnicami ni prebral nič, je pa – to je le treba dodati – imel knjigo na nočni omarici), in da tudi njegova sinova ne bereta, saj je zanju brala že mati. Kaj pa, če ne bereta, ker očeta nikoli ne vidita brati?

V veliko veselje mi je bilo poslušati (in gledati) nastop Župcine mame Majde Koren, ki se gre brez posebnih reflektorjev javnosti elektroniko v zvezi s knjigami že dolgo vrsto let in je svetel primer, kako so v naši družbi dobre stvari prepuščene zagnanim prostovoljcem in občasni, zelo neredni milosti države. Njen humor in globoko poznavanje mladostniške duše sta me očarali. Ampak, ko so ji tehniki napeljevali razne žice pa priklapljali in spajali aparature, da bi lahko pokazala, kako in kaj, sem spet pomislil:

Le kaj bo z elektronskimi knjigami, če zmanjka elektrike?

Kot literat sem sodobne naprave nekaj malega v svoja besedila že vpletel. V eni zgodbi fant zabriše svoj mobilni telefon drugemu v glavo, v drugi fant svoji družčini po elektronski pošti sporoči, da gre kosit travo k babici, a v resnici gre na vznemirljivo dogodivščino k svoji puncici. S sodobno informacijsko tehnologijo ali kljub njej bo torej življenje lepo teklo naprej.

IBBY NOVICE

NAGRADA IN PRIZNANJI SLOVENSKE SEKCIJE IBBY 2012

Slovenska sekcija IBBY je 23. novembra 2012 v Cankarjevem domu v Ljubljani podelila nagrado in priznanji za promocijo branja in mladinske književnosti.

Nagrado je prejela **VESNA RADOVA-NOVIČ**, višja knjižničarka v Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti. Njeno delo in aktivnosti daleč presegajo običajni opis delovnih nalog knjižničarja.

Znana je po aktivnem delovanju z mladimi bralci, pa najsi gre za spodbujanje branja mladinske književnosti in mentorstvo mladim bralcem ali za

izvajanje različnih motivacijskih oblik dela z mladimi. Sodeluje pri vseh nacionalnih in regionalnih projektih širjenja bralne kulture in jih tudi uspešno izvaja z mladimi bralci. Je koordinatorka nacionalnega projekta Rastem s knjigo za pomursko regijo in koordinatorka medgeneracijskega projekta Simbioza. Je avtorica številnih komentiranih razstav o ustvarjalcih mladinske književnosti. V knjižnici **deluje tudi kot pravljíčar-ka**. S svojim bogatim pripovedovalskim programom pogosto gostuje na pomurskih šolah in v vrtcih. Je tudi članica upravnega odbora Sekcije za mladinsko književnost pri ZBDS in članica UO Slavističnega društva Prekmurja, Prlekije in Porabja. Za svoje delo v knjižnici je leta 2005 prejela Čopovo priznanje

Vidno je tudi njeno **aktivno delovanje na področju pomočije mladinske književnosti in branja**. Pri tem velja posebej izpostaviti njeno medijsko dejavnost. Povezana je z lokalnimi mediji (radijem in TV), kjer predstavlja knjige, mladinske literarne projekte in sooblikuje oddaje s tega področja. Na radiu Murski val je tako tri leta vsak večer pripravljala pravljico za lahko noč in ustvarila zbirko zvočnih posnetkov z več kot 1.000 enotami. Na treh zgoščenkah, ki sta jih skupaj izdala Radio Maribor in založba Franc-Franc, je interpretirala pravljice Ferija Lainščka *Mislice*.

Že več kot 15 let je kot zunanja sodelavka **urednica za otroško in mladinsko**

književnost pri založbi Franc-Franc. Je članica organizacijskega odbora Srečanja slovenskih mladinskih pisateljev **Oko besede**; v okviru srečanja vsa leta skrbi za organizacijo obiskov pisateljev po šolah v Pomurju in Porabju. Prav po njeni zaslugi je postala ta akcija izjemno množična in priljubljena tako med avtorji kot pri otrocih. Podobno akcijo pisateljskih obiskov je v zadnjih dveh letih **organizirala tudi v okviru Srečanja slovenskih narečnih pisateljev Dialekta**.

Vesna Radovanovič je pripravila tudi obsežno bibliografijo Ferija Lainščka in uredila nekaj zapisov znanih Pomurk in Pomurcev za Spletni biografski leksikon. **Je tudi uspešna ustvarjalka mladinske književnosti** (sedmih slikanic za otroke) in urednica knjige *Kdaj ste umrli*, v kateri je zbrala anekdote slovenskih mladinskih pisateljev z obiskov po šolah.

Priznanje je prejela mag. **NATAŠA BUCIK**, svetovalka za kulturno vzgojo na Direktoratu za ustvarjalnost, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. S svojimi izkušnjami in znanji je gotovo med najzaslužnejšimi za stanje današnje bralne pismenosti v Sloveniji, saj je bila tako ali drugače udeležena v domala vseh projektih, ki se nanašajo na razvoj tega področja.

Nataša Bucik **proučuje psihološke vidike branja pri otrocih in mladini ter sodeluje v ključnih raziskavah s tega področja**. O tem objavlja prispevke v strokovnih in znanstvenih publikacijah ter predava staršem, vzgojiteljem, učiteljem in knjižničarjem. Otrokov interes za branje v predšolskem obdobju je poglobljeno obdelala tudi v okviru magistrskega študija. Redno sodeluje na strokovnih posvetovanjih Bralnega društva Slovenije.

Dejavna je v večdisciplinarnih skupinah strokovnjakov, ki skrbijo za promocijo branja in bralne kulture. Je soustanoviteljica Nacionalne komisije za razvoj pismenosti, sodelovala je pri Nacionalni strategiji za razvoj pismenosti. Pomembno vlogo je imela tudi pri urejanju dveh priročnikov za spodbujanje branja v družini (*Beremo skupaj, Branje za znanje in branje za zabavo*). Spodbudila je nastanek pomembnih nacionalnih projektov za promocijo branja in kulturno vzgojo (Rastem s knjigo, Kulturni bazar).

Številna prizadevanja Nataše Bucik na tem področju je skorajda nemogoče v celoti strniti na enem mestu. Je neumorna motivatorica, ki z izjemnim občutkom povezuje različna področja kulturne vzgoje in prepozna neizkoriščene potenciale posameznikov. Segaja na različne nivoje ukvarjanja z bralno kulturo (od založniške dejavnosti do znanstvenoraziskovalnega dela in promocije) in sodeluje z malodane vsemi strokovnjaki, ki se ukvarjajo s knjigo in branjem v Sloveniji.

Priznanje je prejelo **DRUŠTVO BRALNA ZNAČKA SLOVENIJE – ZPMS**, vseslovensko bralno gibanje, ki že več kot pol stoletja spodbuja razvoj bralne, knjižne in književne kulture med mladimi v Sloveniji, v vseh treh slovenskih zamejskih okoljih in marsikje med otroki Slovencev izven Slovenije.

Društvo Bralna značka Slovenije ZPMS **spodbuja branje**: osredotočeno je na spodbujanje prostovoljnega in prostotčasnega branja snovnošolske mladine. Desetletja je več kot polovica (v zadnjem času pa celo skoraj tri četrtine!) otrok brala za bralno značko; branje za bralno značko pa povezuje mlade bralce, učitelje in knjižničarje. Društvo Bralna značka spodbuja tudi družinsko branje ter pri tem sodeluje z vrtci in splošnimi knjižnicami; spodbuja branje med mladostniki in se povezuje z bralnimi projekti za njih; spodbuja branje med odraslimi in starejšimi ter posredno prispeva k nastanku bralnih značk za starejše. Nadalje spodbuja branje med otroki neslovenskih staršev v Sloveniji, ki jim je slovenščina učni, ne pa tudi materni jezik, in med mladimi s posebnimi potrebami (oklevajočimi bralci, dislektiki, slepimi in slabovidnimi idr.).

Med mladimi bralci organizira obiske ustvarjalcev mladinske književnosti in jih nagraduje s knjigami: prvošolce s slikanicami, mlade, ki so brali vso osnovno šolo, pa s knjigami iz zbirke Zlati bralec/zlata bralka, ki jo izdaja. Spodbuja branje kakovostnih mladinskih knjig; sodeluje s Pionirsko – centrom za mladinsko književnost in knjižničarstvo, ki vsako leto izdaja Priporočilni seznam mladinskih knjig. Še posebej veliko knjig daruje slovenskim otrokom izven Slovenije.

Bralna značka **organizira različne oblike izobraževanja**: predavanja, seminarje in simpozije za mentorje branja; bralne delavnice za otroke in starše idr.; izdaja promocijsko gradivo in spletno glasilo *Ostržek*. Sodeluje z Bralnim društvom Slovenije in s tem **strokovno krepi svoje gibanje**; z ZBDS in predvsem s Sekcijama za šolske in mladinske knjižnice, z ZRSŠ idr.

Podelitev nagrade in priznanj je bila tudi tokrat na skupni prireditvi Slovenske sekcije IBBY, revije *Otrok in knjiga* ter Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, ki je potekala v okviru Slovenskega knjižnega sejma.

Tilka Jamnik

ODMEVI NA DOGODKE

Polonca Kovač

200 LET GRIMMOVIH PRAVLJIC

Okoli božiča 2012 bo minilo 200 let, kar je izšel prvi snopič Grimmovih pravljic. To je bilo v dobi romantike, ko so v stiskah burnega časa in v prebujeni narodni pripadnosti iskali svojo potrditev tudi v starih pričevanjih. V Nemčiji je v tem obdobju izšlo več zbirk pravljic; od 1782 do 1812 kar sedem zajetnih pravljličnih zbirk različnih zbiralcev, ki so danes znane predvsem strokovnjakom. Le Grimmove pravljice so preživele različne čase, se naselile v otroških sobah mnogih narodov in prevedene v 160 jezikov postale (poleg Luthrove *Biblije*) najbolj prevajana nemška knjiga. Kaj je na njih tako posebnega, tako privlačnega?

Brata Grimm sta bila sama po sebi posebna človeka, vse življenje tesno povezana kot brata, prijatelja in sodelavca. Njuno življenje in delo je sicer dobro raziskano, a raziskovalci še vedno odkrivajo zanimive podrobnosti. Steffena Martusa, avtorja njune zadnje biografije (*Die Brueder Grimm*, Berlin 2009), npr. preseneča, da sta kljub krutim časom ohranila idilično podobo otroštva in kako sta do podrobnosti zasnovala svoj življenjski projekt, ki so ga mnogi sodobniki imeli za provokacijo ali pa se zanj sploh niso zmenili.

Jakob in Wilhelm Grimm sta odraščala v času, ki do otrok ni bil prijazen. Deželni knez Wilhelm IX (dežela Hessen) je takrat izdal uredbo, da je potrebno otroke, ki niso ubogljivi in spoštljivi do svojih staršev, strogo kaznovati. Kazni so lahko bile res krute (pretepanje, stradanje, sramotenje) in se dogajajo tudi otrokom v Grimmovih pravljicah. Pa vendar sta si Grimma v nasprotju s časom prizadevala za idilično podobo otroštva, opisovala sta tudi »nedolžna veselja otroštva«, čeprav ju je življenje že zelo zgodaj postavilo pred preizkušnjo. Jakobu je bilo 11 in Wilhelmu 10 let, ko jima je umrl oče in sta morala potem kot najstarejša otroka poskrbeti za družino. Pa vendar sta se s hrepenenjem spominjala otroštva, svojih igrač, božičnega drevesca, vseh drobnarij, ki so ju razveseljevale.

Nekaj podobnosti bi lahko našli z našim Francetom Bevkom. V knjigi Alenke Puhar *Prvotno besedilo življenja* so opisane krute navade takratnega časa, ki so ponazorjene tudi z odlomki iz Bevkove knjige *Zlata voda*. Pa vendar tudi iz te knjige izžareva milina, »nedolžno veselje otroštva«. Vsaka malenkost je vredna zanimanja in raziskovanja, povsod so drobna veselja.

In prav iz zanimanja za podrobnosti sta brata Grimm z otroško radovednostjo dosledno zasnovala svoj življenjski projekt – zbrati stara pričevanja in v njih najti pravila, ki bi veljala tudi v njunem burnem času. Verjela sta v »voditelje po naravi«

in pri iskanju vrednot in naravnega reda sta usmerila svoje znanstveno zanimanje v stare sage, mite, pesmi in pravljice, v zgodovino jezika in prava.

Za svoje ogromno delo praviloma nista dobivala pohval. Mnogi sodobniki so imeli njun znanstveni program za provokacijo, na njuno navdušenje za »nepomembno« so gledali z nerazumevanjem, češ da občudujeta prav vsako staro šaro. Ko je Jakob Grimm svojemu knezu poklonil izvod zajetne nemške slovnice, ga je ta resno opozoril, naj zaradi takih postranskih poslov ne zanemarja svoje službe na dvoru.

Brata sta bila po značaju zelo različna. Starejši, Jakob, je bil odločnejši. Čeprav je kot vojak v času Napoleonovih vojn prodiral proti Parizu in se ukvarjal tudi s politikom (udeležil se je npr. Dunajskega kongresa), je bil predvsem znanstvenik, ki je vztrajno zasledoval svojo misel in zbiral stare rokopise, knjige ter stara pričevanja. Bil je tudi zelo delaven, saj je dneve in dneve lahko od jutra do večera presedel pri pisanju. Ko je izšla slovnica, se je pesnik Heine pošalil, da mora biti avtor za tako gigantsko delo gotovo v zvezi s samim vragom. Jakob pa je bil tudi odrezav in je pogosto komu kaj zabrusil.

Wilhelm je bil nežnejši, vse življenje bolehen, priljubljen v družbi, lepo je pel in recitiral, znal je prijetno kramljati z damami. Kljub različnosti sta bila brata neločljiva. Že v otroštvu sta bila zelo povezana, skupaj sta zbirala knjige za svojo knjižnico. Z enako vnemo sta kasneje zbirala stare dokumente in pričevanja, njuna znanstvena misel je bila usklajena, z enako ljubeznijo sta skrbela tudi za družino (imela sta tri mlajše brate in sestro). Vse življenje sta ostala skupaj in šaljiva igra tistega časa *Eden naj se oženi* je namigovala na njiju. Res se je oženil samo eden, Wilhelm, vendar to ni zmotilo harmonije med bratoma.

Postala sta ikona nemške kulture, s slovarjem in slovnico sta postavila temelje sodobne lingvistike in nam zapustila bleščečo knjigo pravljic.

Brata Grimm sta zbirala pravljice, ki so živele v ustnem izročilu; pomagale so jima tudi njune prijateljice in znanke, načitana meščanska dekleta. Toda zapis je brez dvoma njuno avtorsko delo.

Wilhelm jih je zapisoval bolj pripovedniško, Jakoba je bolj zanimala vsebina, zato jih je samo skiciral. Ob izdaji so bile deležne precejšnje kritike, češ komu neki so namenjene. Za otroke njihova dvomljiva morala in krute scene naj ne bi bile primerne, odrasli pa tako naj ne bi brali zgodb o palčkih in drugih pravljicnih bitjih. Wilhelm je upošteval kritike, vztrajal pa je pri stališču, da je to vzgojna knjiga za otroke. Pravljice, ki so preveč direktno opisovale nasilje ali namigovale na obscenost, je pregledoval in popravljajal toliko časa, da so ustrezale meščanski pedagogiki tistega časa. Vztrajal pa je pri prepričanju, da grozljiva vsebina, povedana na prijazen način in s pomirljivim tonom (na primer »Pa se je dogodilo ...«), vzbuja nekakšen prijeten strah. Počasi so se pravljice prijele in se zapisale v kolektivni spomin celih generacij. Proučevali in interpretirali so jih na razne načine in strokovnjaki različnih področij to počnejo še danes, ko kroži med mladimi tudi več sladkobno poenostavljenih predelav (tudi v filmski obliki), pa tudi takih, ki potencirajo grozljivost.

Slovenci imamo prevod celotne zbirke šele slabih dvajset let, seveda pa so bile najznačilnejše pravljice prevedene že dosti prej. Niku Grafenauerju, ki je bil v letih 1974–1993 urednik za otroško leposlovje pri založbi Mladinska knjiga, se je zdelo, da smo veliki zamudniki in da je skrajni čas, da zamudo nadoknadimo. To lepo nalogo – prevod celotne zbirke – je zaupal meni. S spoštovanjem in veseljem sem

se lotila dela, zelo hvaležna pa sem mu bila tudi zato, ker me z rokom ni priganjal. »Ko boš gotova, pa prinesi«, je rekel in to je velikodušnost, ki je v današnjem času skoraj nepredstavljiva.

Seveda sem »že od nekdanj« poznala Grimmove pravljice, toda s prevajanjem se tekstom še drugače približaš. Pri tem delu se mi je zdelo, kot da bi nekdo stresel na pisano preprogo bleščeče kamenčke in kraguljčke. Tu so se gnetli in vrveli junaški bedaki in modri strahopetci, togi velikaši in prebrisan preprosteži, pogumne deklice, razvajene mevžice, ukročene trmoglavke, zvesti prijatelji in zahrbtni bratje, požrtvovalni, pa tudi samopridni starši, kot strup zlobne starke, pa tudi take, ki jih je sama milina, grabežljivi starci, majhna uš, kozlički in prašički, sam Bog Oče in celo vrag. Seveda so pravljice slika nekega davno minulega časa, a njihovo branje je hkrati tudi iskanje arhetipov in podobnosti z današnjim življenjem, kar prevajalca mimogrede še kako zabava. So pa tudi manj zabavne primerjave. *Dobra kupčija* in *Žid v trnju* spomnita na odnos do Židov in njegove žalostne posledice. Kar se godi v kleti pravljice *Ženin ropar*, nas nehote spomni na grozo koncentracijskih taborišč ali Guantanamo.

Mnogo sem si dala opraviti s prevodi imen, listala sem po starih nemških slovarjih in seveda po Kebrovem *Slovarju imen*. Močno uveljavljene slovenske različice sem seveda obdržala, saj so nekatera imena prav hudo posrečena. Špicparkeljč že ne bi mogel dobiti boljšega imena. Razbijala sem si glavo s premnogimi Hansi in Greticami, izmisliti sem si morala na primer Motovilko za Rapunzel, ali Pik Pok Ropotač za Pif Paf Poltrie, nekatere pa sem pustila v izvorni obliki. Iskala sem izraze za orodja, ki so komaj še v rabi, za liturgične predmete. Pri prvih me je včasih razsvetlil kakšen prijazen kmet v Škofjeloških hribih, za druge sem telefonirala k frančiškonom ...

Skrbno in počasi sem nizala eno pravljico za drugo in se pri tem čudila bogastvu jezika in prisposodbam iz narave, ki spremljajo čustvena dogajanja. Kako v pravljici *Ribič in njegova žena* kipi morje in z barvo in valovi spremlja nenasitni pohlep ribičeve žene. Podobno tudi v pravljici *Brin* prebujanje pomladne narave spremlja nežno pričakovanje rojstva otroka.

In kako je danes s »prijetnim strahom«, o katerem je govoril Wilhelm Grimm? Dogodivščine in nevarnosti so res hude, v mnogih pravljicah so opisana kruta maščevanja, ponavadi kot pravična kazen, pravljica *Brin* pa je od vseh najhujša. Tako črno zlobo si je težko predstavljati in to pravljico omeni marsikateri odrasel bralec Grimmovih pravljic kot argument, da to res niso pravljice za današnje otroke. Ne poznam pa otroka, ki bi jo prebral, in tudi ne odraslega, ki bi jo hotel kateremu prebrati. Seveda pa niso vse pravljice »grozne«, »neprimerne«, veliko jih je šegavih in duhovitih.

Naj končam s citatom dr. Martine Tomori: » S pripovedkami in bajkami pripravljajo odrasli otroke za življenje že tako dolgo, kot je stara človeška kultura. .... Izraziti simbolizem, dramatično dogajanje, jasna povezava vzrokov in posledic – vsa ta orodja pravljic, ki so odraslemu pretirana in neverjetna, so otroku razumljiva in zanj tudi spodbuda, ki mu toliko lažje izostri razum, kolikor bolj mu razburka čustva.«

In tako ta knjiga pravljic ostaja prelepo darilo, ki sta nam ga brata Grimm pred dvesto leti položila pod božično drevo.

Maša Oliver

RAZSTAVA GRIMMOVE PRAVLJICE V SLOVENSКИH PREVODIH V NUK

Tako kot v marsikateri kulturni ustanovi smo se letos tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici Ljubljana spomnili na prvo izdajo pravljic bratov Grimm *Kinder- und Hausmärchen* (1812, 1815). Ob tem imenitnem jubileju, mineva namreč 200 let od prve izdaje *Hišnih in otroških pravljic*, smo pripravili razstavo z naslovom *Grimmove pravljice v slovenskih prevodih*. Razstava je bila na ogled v Plečnikovem hodniku od 20. avgusta do 28. novembra 2012.

Temeljila je na slikovitem prerezu bibliografije slovenskih prevodov in izdaj pravljic bratov Grimm, ki je v resnici nastajala skorajda eno leto. Bibliografijo je vestno in natančno sestavil kolega Tomaž Bešter iz Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana in bo izšla kot del suplementa revije *Knjižnica* v prihajajočem letu.

Na razstavi je bilo v sedmih vitrinah predstavljeno gradivo, za katerega smo ocenili, da je odigralo pomembno vlogo pri recepciji Grimmovih pravljic pri nas. Prva vitrina je bila namenjena predstavitvi revijalnih oziroma časopisnih objav pravljic bratov Grimm, saj so se po doslej znanih podatkih prvi prevodi pojavili v slovenskem časopisju konec romantike. Legenda z naslovom *Ubogi in bogatinc* je bila objavljena v dveh delih v *Pravem Slovencu* leta 1849. Do časa po drugi svetovni vojni, kar obsega slabih sto let, so prevladovale časopisne objave. Pravljic niso objavljali le časopisi, namenjeni mladini (*Vrtec*, *Mladinski list*), temveč so našle mesto tudi v časopisih, namenjenih odraslemu bralstvu, npr. v *Jutru* (*Mlado Jutro*), Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, *Ilustriranem glasniku*, *Našem glasu*, *Slovincu* ... Najpogosteje prevajalec ni bil naveden. Dokler ostaja avtorstvo prvih prevodov neznano, lahko za prvo znano prevajalko, ki je domnevno prevajala iz Grimmovega izvirnika, štejemo Lujizo Pesjakovo (*Rudeča kapica*, *Vrtec*, 1875, let. 5., št. 2). Po vojni je glavno vlogo pri revijalnih objavah Grimmovih pravljic prevzela revija *Ciciban*, ki je s prvo objavo *Trnuljčice* nakazala naklonjenost kakovostnemu prevodu in prepričljivi likovni podobi. Pravljico je prevedla Mimi Malenšek, ilustriral pa Evgen Sajovic (*Ciciban*, 1950–51, št. 3).

V drugi in za snovalce razstave morda najzanimivejši vitrini, smo predstavili prve prevedene knjižne izdaje pravljic bratov Grimm. Pri selekciji gradiva za to vitrino smo imeli kar precej težav. Dosegljivi in preverljivi bibliografski podatki glede knjižnih izdaj s konca 19. stoletja, ko so začele izhajati prve samostojne

knjižne izdaje Grimmovih pravljic pri nas, so zelo skopi in redki. Že v samem gradivu težko zasledimo podatke o izvirniku, prevajalcu itd. Vemo, da so različice Grimmovih pravljic obstajale in bile zapisane že mnogo prej, preden sta jih zapisala nemška brata v obdobju romantike. Zato je bila pri odkrivanju resničnega »avtorstva« oziroma zbiratelja in zapisovalca iskreno dobrodošla pomoč stroke. Korenine določenih pravljic smo tekom mesecev skupno razvozljavali dr. Milena Mileva Blažič, dr. Monika Kropelj, urednik Andrej Ilc ter avtorja bibliografije in razstave. Pri tem so se pojavljale nove, še neznane izdaje, tako da se je vsebina te vitrine spreminjala celo medtem, ko je bila razstava že na ogled. Glede na slovensko bibliografijo in trenutno dosegljive vire so prve knjižne izdaje, ki so domnevno črpale iz Grimmovih izvirnikov, izhajale v letih 1879 in 1880. Med njimi je izšla tudi knjižica *Rdeča kapica* (V Ljubljani: Kleinmayr & Bamberg, 1880), izvod katere danes hranijo v Mestni knjižnici Ljubljana. Knjižica je opremljena z barvnimi ilustracijami, vendar prevajalec tudi tu žal ni naveden. Zaradi varnostnih razlogov ter pogojev hranjenja knjižnega gradiva smo na razstavi predstavili le kopijo notranje naslovnice te knjižice.

Deloma v drugi, predvsem pa v zadnji, šesti vitrini, so bili predstavljeni tisti slovenski prevodi, ki so se zgledovali po Grimmovi t. i. »mali« in »veliki« izdaji pravljic. Gre za izdaje, ki so slovenskim bralcem radodarno ponudile v branje širši izbor pravljic, obenem pa še danes veljajo za ključne prevode Grimmov v slovenski jezik. Prvi obsežnejši prevod smo Slovenci dobili leta 1932. Štirideset najbolj uveljavljenih pravljic je prevedel Alojzij Bolhar. Leta 1954 je izšel nov, originalu zvest in za dolga leta vzorčen prevod Frana Albrehta v knjigi z naslovom *Žabji kralj in druge pravljice*. Albreht je izbral za prevod 55 pravljic, ki so kasneje izšle v priljubljenih zbirkah Kondor in Zlata ptica. Bolharjev in Albrehtov prevod sta bila kljub obsežnosti izdaj le izbora. V celoti je »velika izdaja« Grimmovih pravljic v slovenščini prvič izšla šele leta 1993 v prevodu Polonce Kovač, in sicer v dveh knjigah z izvirnimi ilustracijami. Ob letošnjem jubileju je Mladinska knjiga pripravila novo izdajo izbranih Grimmovih pravljic z naslovom *Zlate Grimmove pravljice*. Opremljena z ilustracijami Jelke Godec Schmidt je še sveža iz tiskarne lepo zaokrožila razstavo.

Četrta in peta vitrina sta bili posvečeni slikaniškimi izdajam, prva zbirki Čebelica, druga pa slikanicam večjega formata. Objave Grimmovih pravljic v zbirki *Čebelica* so postale stalnica, ki je spremljala številne generacije otrok, od petdesetih let prejšnjega stoletja pa vse do danes. Prva knjižica v zbirki je bila prav *Rdeča kapica* bratov Grimm. Izšla je leta 1953. Z izjemnimi ilustracijami Marlenke Stupica in izvrstnim prevodom Frana Albrehta danes velja za legendarno izdajo. Skupno je od začetkov zbirke pa do danes izšlo v njej deset različnih naslovov s številnimi ponatisi: *Rdeča kapica*, *Sneguljčica*, *Trnuljčica*, *Pepelka*, *Velikan in krojaček*, *Gosja pastirica pri studentu*, *Janko in Metka*, *Zvezdni tolarji*, *Bratec in sestra* ter *Tri peresa*. Naklade so bile v preteklosti neverjetne: *Rdeča kapica* je leta 1968 izšla v kar 25.000 izvodih.

Grimmove junake so tekom desetletij v podobah oživili številni priznani slovenski slikarji in ilustratorji: Maksim Gaspari, Evgen Sajovic, Jože Ciuha, France Slana, Maksim Sedej, Mara Kraljeva, Marlenka Stupica, Lidija Osterc, Ančka Gošnik Godec, Marjanca Jemec Božič, Kostja Gatnik, Marija Lucija Stupica, Kamila Volčanšek, Roža Piščanec, Božo Kos, Maša Kozjek, Marjan Manček, Alenka

Sottler in Jelka Godec Schmidt. Prevode pa so poleg že omenjenih pravajalcev prispevali tudi France Bevk, Mimi Malenšek, Oskar Hudales, Jože Zupančič, Vera Albreht, Vital Klabus, Janko Moder, Severin Šali, Rudolf Kresal, Jože Šmit, Slavko Pregelj, Jana Unuk idr.

Razstavo smo dopolnili tudi z manjšo vitrino, posvečeno jezikoslovnemu raziskovanju bratov Grimm, saj še danes veljata za utemeljitelja modernega nemškega jezika. Razstavili smo izjemno natančen in še danes zelo uporaben slovar nemškega jezika (*Deutsches Wörterbuch*, 1838), ki sta ga brata v času svojega življenja zasnova in izdelala do črke F. Predvsem Jacob se je pri svojem delu veliko posvečal raziskovanju jezika. Proučeval je tudi srbski in slovenski jezik in navezal stike z našim jezikoslovcem Jernejem Kopitarjem. Njuno obsežno korespondenco hranijo na Dunaju, v NUK pa se lahko pohvalimo z dvema ohranjenima Jacobovima pismima slovenskemu bibliografu in politiku Etbinu Henriku Costi. Kopiji pisem iz leta 1858 smo predstavili tudi na razstavi.

Kljub številnim trivialnim izdajam Grimmovih pravljic, ki so poplavile tudi slovenski knjižni trg, se jim je razstava izognila. Naš namen je bil predstaviti kakovostne knjižne izdaje, saj menimo, da predvsem te kažejo resnično in nezamenljivo sliko recepcije posamezne knjige v nekem tujem kulturnem in jezikovnem okolju. Slovenci res nismo bili med prvimi narodi, ki so prinesli Grimmove pravljice v svoje kulturno okolje. Smo pa, vsaj tako se zdi ob kratkem pregledu vsebine razstave, prenesli pravljice z veliko mero razsodnosti in tenkočutnosti. Tako po jezikovni kot likovni plati. Morda jih imamo prav zato tako radi in jih vedno znova prebiramo. Najlepše pri vsem pa je, da Grimmove pravljice niso le del naše, temveč evropske kulturne dediščine. Tako si lahko njihovo bogastvo in modrosti delimo z vsemi.

PRAVLJIČNO LETO V MARIBORSKI KNJIŽNICI

Leto 2012 je v Mariboru minevalo med številnimi prireditvami, ki so jih mnoge umetnice in umetniki v mesto pripeljali v okviru **Evropske prestolnice kulture**. Mariborska knjižnica se jim je pridružila s projektom EVROPSKA PRAVLJICA. Revija *Otrok in knjiga* je 24. in 25. maja pripravila odmeven **mednarodni simpozij**, ob katerem je izšla tudi **tematsko zaokrožena** in zajetna **številka revije 83**. Služba za mlade bralce pa **mednarodne pravljичne večere za odrasle** v Mariboru, Novem mestu, Murski Soboti in na Ptuju. V sočasje je postavila **Pravljіčno šolo s pripovedovalskima dogodkoma**, v jesen pa **pravljіčno potovanje med splošnimi knjižnicami** v Mariboru, Lenartu, Slovenski Bistrici, Slovenskih Konjicah, Slovenj Gradcu, Ormožu, Ljutomeru in ponovno v Novem mestu, Murski Soboti, na Ptuju in v Mariboru. Naklonjenost pravljici in umetnosti pripovedovanja smo počastili še z **izdajo monografije *Za pravljice odklenjene ključavnice***, ki vključuje praktične in teoretične poglede ter zaključne spomine in drobce osebnih in umetniških videnj pravljice.

Projekte sta finančno podprla Maribor 2012 – Evropska prestolnica kulture in Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Zdenka Gajser

PRAVLJIČNI DAN S PRAVLJIČNO ŠOLO IN PRAVLJIČNIM VEČEROM V MARIBORSKI KNJIŽNICI

Tradicionalni Pravljіčni dan smo tokrat premikali ob strugi reke Drave, kjer naj bi se po pravljіčnem izročilu še zmeraj skrivala zlata kronica gadje kraljice, ki je nekoč vladala Mariborskemu otoku, dokler si njene krone ni požel mlad vitez in to željo plačal z lastnim življenjem. **Pravljіčni dan** je zrasel iz bogate štiridesetletne tradicije pripovedovanja v Mariborski knjižnici in kontinuirano teče vse od leta 2001, sestavljen je iz dopoldanskega pripovedovanja otrokom, izobraževanja v pravljіčni šoli in večernega pripovedovanja odraslim. V dobrem desetletju smo v pravljіčni šoli gostili ugledne strokovnjakinje s področja umetnosti pripovedovanja, ki so nam pomagale oblikovati in izpeljati izobraževanja za ljubiteljice in ljubitelje žive besede: Ljubo Jenče, Sarah Kane, Giovanni Galimberti Casarin, Ano Duša in Špelo Frlic. Pravljіčni večeri pa so k nam prinesli vrsto pripovedovalk in pripovedovalcev, ki bogatijo naše bližnje in širše pravljіčne prostore.

Gosta tokratnega Pravljіčnega dneva sta bila **Tom Muir** in **Lawrence Tulloch**, ki sta prišla k nam iz **Škotske**. Pridružila se jima je tudi njuna prijateljica, pripo-

vedovalka **Alexandria Patience**. Tom Muir prihaja iz Orkneyskih otokov, kjer se ukvarja tudi s škotsko zgodovino. Lawrence Tulloch živi na Shetlandskih otokih in zajema iz tradicije pripovedovanja svojega očeta. Samosvoja pripovedovalca sta nas 23. maja s svojimi dolgimi zgodovinskimi pravljicami, miti in zgodbami spremljala vse od zgodnjega jutra, ko sta skupaj z Alexandrio Patience pričela pripovedovati mladostnikom v stari dvorani Lutkovnega gledališča. Odziv mladostnikov na pripovedovanje v tujem jeziku je bil izjemno dober, kar je bilo videti še posebej ob koncu, ko so pripovedovalka in pripovedovalca, obkroženi z mladimi obeh spolov, odgovarjali na njihova vprašanja. Po uri in pol smo se preselili k reki Dravi v stari Vodni stolp, kjer smo Pravljični dan nadaljevali s pravljico šolo in kjer so se nam pridružili udeležence in udeleženci celodnevnega izobraževanja in druženja z gosti. Skozi zgodbe sta pripovedovalca spregovorila o svojem načinu dela, ki je pri obeh vezano tudi na osebno izkušnjo s starši in starimi starši in na okolje, v katerem živita. Osrednji čar izobraževanja je bil naslonjen na številne interpretacije pravljic in zgodb, ki tudi na Orkneyskih in Shetlandskih otokih pomenijo največji dosežek slovstvene folklore. Veliko pripovedovanja in poslušanja, ki se zapisuje v jezikovni spomin. Še enkrat se je potrdilo, kako pomembna so zgodnja dotikanja s pravljico in zgodbo in kako je mogoče na konceptih predhodnikov in s sposobnostjo vživljanja v preteklost ustvarjati pripovedovalski svet tega trenutka. Vsakoletna srečanja s pripovedovalkami in pripovedovalci v pravljčni šoli prinašajo dragocen pretok izkušenj, ki vnaša v pripovedovanje nove razsežnosti. Posameznik celote ne bi mogel odkriti sam, odgovori in smernice se namreč pojavljajo v skupnem poustvarjanju in se zlagajo v mozaik. V tem duhu se je izteklo tudi tokratno srečanje. Nekaterim je bilo česa premalo, drugim česa preveč, tretjim pa ravno prav obojega. Pravljični dan se je sestavil na pravljicnem večeru, ki smo ga pripravili v Kulturno glasbenem brlogu. Pripovedovali so Alexandria Patience, Tom Muir in Lawrence Tulloch. V sproščen klubovski večer so se pletle in pletle orkneysko-shetlandske zgodbe pozno v noč in težko je srečati pripovedovalko ali pripovedovalca s tolikšno pripovedovalsko vzdržljivostjo in s tako bogato bero zgodb, kot so jih prinesli z otokov k nam naši gostje. 23. maja smo slišali res zajetno količino pravljic in zgodb. Po takem večeru se jasni spoznanje, da so na Finskem tradicionalno *Kalevalo* lahko pripovedovali zdržema tri dni in tri noči. Ampak ob tem so se pripovedovalci menjavali.

Tako gre to v pravljicah, čas se zna podaljšati do samega izvora, zna izginiti in se spet pojaviti, nekje vmes pa teče realnost. Italo Calvino, ki je leta zbiral pravljice po vsej Italiji, je zapisal:

»Verjamem v to, da so pravljice resnične. Zbrane skupaj so v svojem večnem ponavljanju in v raznoterosti človeškega življenja vseobsegajoča razlaga življenja.«

Igor Černe

MEDNARODNI PRAVLJIČNI VEČERI

V mesecu maju 2012 smo v Mariborski knjižnici organizirali serijo pripovedovalskih večerov, ki smo jih izpeljali v Mariboru in v večini partnerskih mest projekta Evropska prestolnica kulture. Povabili smo pripovedovalke in pripovedovalce iz tujine ter s tem v Slovenijo pripeljali tradicijo pripovedovanja, ki ima tam močno zaledje

tako v poslušalcih kakor pripovedovalcih in je hkrati spoštovana in umetniško priznana dejavnost. Umetnost pripovedovanja je nekaj, za kar se v Mariborski knjižnici že vrsto let trudimo, da bi v širšem prostoru dobila mesto, ki ji pritiče.

Povabili smo Alexandrio Patience (Škotska), Toma Muira (Orkeyski otoki), Lawrencea Tullocha (Shetlandski otoki), Maritho Nielsen (Norveška), Ano Hofman (Srbija), Anjo Štefan in Ano Duša (Slovenija).

Alexandria Patience, Tom Muir in Lawrence Tulloch so zgodbe svojih dežel ponesli v Novo mesto (21. maja), na Ptuj (22. maja) ter v Mursko Soboto (25. maja). Nad obiskom smo bili v vseh mestih izjemno zadovoljni, čeprav je pripovedovanje potekalo v tujem jeziku. 24. maja so pripovedovalke in pripovedovalci združili moči v veliki dvorani Lutkovnega gledališča Maribor, kjer sta z glasbo celotno dogajanje v pravljичne svetove ponesla Katarina Juvančič in Dejan Lapanja. Da je pripovedovanje še kako opažena umetniška dejavnost, se je pokazalo tudi s tem, da bi lahko brez težav napolnili dve dvorani, saj je bila velika dvorana veliko premajhna za vse, ki so želeli prisluhniti pravljicam.

Vsi nastopajoči so bili izbrani na podlagi njihovega ukvarjanja s pripovedovanjem, ki je pustilo močan pečat v državi, iz katere izhajajo. Anja Štefan deluje kot samostojna umetnica. Je priznana slovenska pesnica, pisateljica in pripovedovalka, ki hkrati snuje pripovedovalski festival Pravljičnice danes in ob tem raziskuje tudi pripovedno izročilo. Ana Duša vodi skupaj s Špelo Frlic Pripovedovalski Variete, hkrati pa je del skupine Za dva groša fantazije. Ana Hofman je pripovedovalka, ki se ukvarja s srbskim ljudskim izročilom. Maritha Nielsen se na Norveškem ukvarja s pripovedovanjem in dramsko igro, po poklicu pa je grafična oblikovalka. Alexandria Patience je pripovedovalka škotskih ljudskih pripovedih in programski vodja več pripovedovalskih in umetniških festivalov na Škotskem. Tom Muir je pripovedovalec z večletnim stažem, ljubiteljski arheolog, muzejski kustos in zbiralec orkneyske folklore. Njegove zgodbe so poslušalci lahko slišali na različnih koncertih sveta, saj ga vabijo širom Evrope in vse tja do Kitajske. Izdal je knjige, ki so prevedene v več svetovnih jezikov. Lawrence Tulloch je bil svetilničar, tkalec, pismonoša, danes pa je uveljavljen pripovedovalec, pisatelj, publicist (radio, časopisi) in turistični vodič.

Lea Hedl

PRAVLJIČNO POPOTOVANJE MED SPLOŠNIMI KNJIŽNICAMI

V duhu povezovanja med Mariborsko knjižnico in knjižnicami na našem območju smo leta 2009 zastavili projekt Pravljični večeri za odrasle, ki smo ga prijaviли v program izvajanja posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic.

Mariborska knjižnica ima dolgoletno in bogato pripovedovalsko tradicijo, zato smo želeli naše znanje in izkušnje deliti in izmenjati s kolegi sosednjih oziroma območnih knjižnic. K sodelovanju smo takrat povabili pripovedovalko Darinko Čobec iz Knjižnice Lenart in pripovedovalko Darjo Plavčak iz Knjižnice Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica. Koncept, ki smo ga zastavili že leta 2009, smo ohranili vse do danes: skupino pripovedovalcev, ki gostuje v sodelujočih knjižnicah, sestavljajo knjižničarji oz. knjižničarke, ki se ob ostalih zadolžitvah v svoji ustanovi ukvarjajo tudi s pripo-

vedovanjem najmlajšim, pa tudi starejšim. Pripovedovalski večer, namenjen odrasli publiki, izpeljemo v vsaki od sodelujočih knjižnic, ponavadi v jesensko-zimskem obdobju. Pripovedovalci in pripovedovalke pa dogodek obogatijo s svojim izborom pravljice in sebi lastno interpretacijo le-te. Tako skušamo umetnost pripovedovanja ponovno približati odraslemu občinstvu.

Projekt je bil tako med sodelujočimi kot tudi med obiskovalci izredno dobro sprejet, zato smo sklenili, da bomo z njim nadaljevali tudi v prihodnje. S povezovanjem na področju pripovedovanja odraslim smo krog sodelujočih iz leta v leto širili. Poleg že omenjenih knjižnic smo v letu 2010 k ciklu pravljličnih večerov za odrasle vključili še Knjižnico Ivana Potrča Ptuj s pravljličarko Liljano Klemenčič in Splošno knjižnico Slovenske Konjice z Renato Brglez, ki pa je našo »pravljličarsko« skupino dopolnjevala le v obdobju 2010 in 2011.

Leto 2011 je v pripovedovalsko popotovanje med knjižnicami severovzhodne regije pritegnilo še Pokrajinsko in študijsko knjižnico Murska Sobota, ki jo zastopa Vesna Radovanovič, Knjižnico Franca Ksavra Meška Ormož in Splošno knjižnico Ljutomer, s pripovedovalko Jasno Branko Staman.

V letu 2012, ko se je Maribor v okviru projektov Evropske prestolnice kulture z nekaterimi slovenskimi mesti tudi širše kulturno povezoval, smo naboru sodelujočih priključili še Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto in Knjižnico Ksaverja Meška Slovenj Gradec.

Za vse uspešne pravljlične večere v času od 2009 do 2012, ki so tekli v organizaciji in koordinaciji Mariborske knjižnice, pa so seveda zaslužni tudi pravljličarji in pravljličarke Mariborske knjižnice: Monika Čermelj, Igor Černe, Andreja Erdlen, Zdenka Gajser, Robert Kereži, Agica Kovše, Suzana Slavič in Lea Hedl.

Ne le, da se je tekom teh štirih let povečalo število sodelujočih knjižnic in s tem seveda tudi število pripovedovalcev, ki cikle večerov vsebinsko peljejo, pač pa tudi število tistih, ki so jim pravljlični večeri za odrasle namenjeni. Letos smo jih razveseljevali s kar desetimi pripovedovalskimi večeri v splošnih knjižnicah, in sicer v Novem mestu, Slovenskih Konjicah, Slovenj Gradcu, Lenartu, Mariboru, Slovenski Bistrici, na Ptuj, v Ormožu, Murski Soboti in v Ljutomeru.

William G. Brozo
Univerza Georga Masona, ZDA

KAKO PREMAGATI PRIMANJKLJAJE V BRALNIH DOSEŽKIH FANTOV: PRIVLAČNA BESEDILA, PRIVLAČNE OBLIKE DELA

Prispevek je povzetek plenarnega referata z naslovom *Reading Achievement Gap for Boys: Engaging Texts, Engaging Practices*, ki ga je dr. Brozo podal na 16. nordijski konferenci o branju (Motivacija, ustvarjalnost, več branja / Motivation, creativity, more reading). Konferenca je potekala junija 2012 v islandski prestolnici Reykjavik; o njeni vsebini je Barbara Hanuš podrobneje poročala v prejšnji številki revije *Otrok in knjiga*.

Avtor, mednarodno uveljavljen strokovnjak z ameriške univerze v Virginiji, je referat napisal z mislijo na mentorje branja.

*Fantje so upanje za prihodnost,
mentorji pa so njihovo upanje danes.*

(Brozo)

Že v Shakespearovem delu *Kar hočete* je opisan primer fanta, ki noče v šolo. Tudi v današnjem času kažejo fantje praviloma manj zanimanja za vse, kar je povezano s šolo in z učenjem.

Fantje v primerjavi z dekleti dosegajo slabše rezultate pri večini merjenj govornih zmožnosti in bralne pismenosti (npr. državno preverjanje branja in pisanja v testih na višjem nivoju, mednarodne raziskave PISA in PIRLS etc.): fantje predstavljajo precej višji delež slabih bralcev v primerjavi z dekleti, so bolj zastopani v razredih dopolnilnega izobraževanja, več fantov kot deklet ne napreduje v višji razred, manj fantov obiskuje in zaključi visoko šolo. V PISA 2000 in PISA 2009 je večji delež fantov kot deklet, ki so odgovorili »Ne berem za razvedrilo/v prostem času,« in več fantov, ki so šibki bralci, pod nivojem 2.

Dejstvo pa je, da so fantje aktivnejši v »sferi medijev«, toda v večini akademskih krogov znanje fantov na področju digitalne in medijske pismenosti ni upoštevano. Tega mentorji branja ne bi smeli spregledati, saj definicije sodobne pismenosti vsebujejo poleg klasičnih oblik pismenosti tudi digitalno pismenost, torej množične medije in vsako dejanje virtualnega »branja«.

Naj opozorimo tudi na izsledke raziskav, da imajo moški nebelci in priseljenci nizke bralne dosežke, fantje iz teh družin pa so med tistimi, ki ne pridejo do visokih šol. Nizke bralne dosežke imajo tudi fantje iz gospodinjev z nizkimi dohodki.

Nizka stopnja pismenosti je pogosto povezana še s tveganim vedenjem: moški naredijo največ samomorov, zagrešijo največ umorov in povzročajo največ nasilja v dužini; med moškimi je največ brezdomcev, največ odvisnikov od drog in največ okuženih z AIDS.

Toda moški prevladujejo v političnem, družbenem in institucionalnem življenju v Združenih državah Amerike in povsod po svetu, zaradi česar je nujno potrebno izboljšati učne in bralne dosežke fantov.

Kako fante motivirati za branje?

Bralna neuspešnost fantov na področju poučevanja ne bi smela biti težava, ampak izziv. Skrb za boljše bralne dosežke fantov pa bi morala biti umeščena v odgovornejše učenje branja vseh otrok.

Fantje bi morali biti zavzeti in sposobni bralci, ne le tako dobri ali celo boljši kot dekleta. Dvigniti bi morali njihove izobraževalne, poklicne in družbene možnosti; postali bi naj razmišljujoči in ustvarjalni možje.

Nekaj dejstev o fantih in branju:

- fantje potrebujejo pravo gradivo, primerne stopnje in prave načine; motivacija pri fantih je izjemno povezana s temo in s stopnjo zahtevnosti teksta ter z bralnimi napotki;
- potrebujejo starše, učitelje in knjižničarje, ki spoštujejo zanimanja fantov; uporabiti je treba bralno gradivo, povezano z njihovimi izvenšolskimi interesi in dejavnostmi ter poiskati premostitvena besedila, sorodna šolskim besedilom;
- odrasli so lahko fantom vzor za radosti in koristi aktivnega branja, zato je ob branju smiselno oblikovati medgeneracijsko mentorstvo in druženje;
- fantom je potrebno ponuditi besedila s pozitivnimi moškimi vrednotami in arhetipi.

Pomembno je vedeti:

- fantje, ki niso nedisciplinirani, pač pa le nezainteresirani, so pogosto spregledani in tudi zato zgublajo svoje sposobnosti in zanimanje za branje,
- bolj kot so fantje zavzeti za branje in učenje, višji so njihovi učni uspehi,
- uspešni dijaki lahko povečajo izobrazbeno raven staršev in posledično tudi nizke družinske dohodke.

Dr. Brozo je podrobneje predstavil dva projekta za fante: *Moja torba* in *Fantovski bralni klub*.

Moja torba

Projekt učitelju omogoča, da na zanimiv in zabaven način spodbuja dijake k raziskovanju in učenju izven pouka oz. učnega načrta. To poveže bralne in učne

izkušnje z interesi fantov, kar pomeni, da lahko berejo tudi o tem, kar radi počnejo v prostem času.

Dijaki zbirajo različne stvari, da bi z njimi predstavili svoje interese, hobije in ljubezni. To so pogosto fotografije, različni predmeti/spominki, igrače idr. Zbirajo jih v torbi ter jih nato predstavijo vrstnikom in učiteljem. Dijaki lahko oblikujejo tudi digitalno torbo. V obeh primerih pripravijo seznam zbranih stvari in kratko utemeljitev, kaj jim pomenijo.

Fantovski bralni klub

Za oblikovanje fantovskega bralnega kluba je potrebno:

- identificirati fante, ki bi v klubu največ pridobili: oklevajoče, nezavzete bralce,
- določiti čas in prostor za aktivnosti kluba (najbolje ob običajnih šolskih dneh)
- pripraviti vsaj eno srečanje na teden.

Klub omogoča:

- da sodelujoči o prebranem izrazijo mnenja na različne načine,
- da se člani družijo in zabavajo ob kakovostnih knjigah,
- sodelovanje tudi odraslim moškim, ki so navdušeni bralci.

Izbor besedil:

- Pri začetnem izboru bralnega gradiva ne smemo biti preveč kritični. Gradivo naj na prvi pogled pritegne njihovo zanimanje in domišljijo.
- Praviloma krajša besedila, ki vsebujejo akcijo in humor, glavne literarne osebe so moški, predstavljajo arhetipe, besedila so lahko tudi poučna.

Primer: V fantovskem klubu, kjer je mentor dr. Brozo, so fantje iz različnih kulturnih sredin, saj so španskega in južnoameriškega, evropskega in azijskega porekla. Da bi se bolje spoznali, so brali besedila iz različnih kulturnih okolij, vendar izbrana glede na zanimanja sodelujočih fantov. Ob bralnih odzivih so fantje spontano predstavili tudi svoje življenjske izkušnje, celo zgodbe svojih družin.

Cilj bralnega kluba je motivirati za branje tudi tiste fante, ki se šolskemu branju upirajo oz. jih besedila iz učnega načrta ne zanimajo. Praksa kaže, da kanonska in predpisana besedila, tudi če so »berljiva«, fante (pre)pogosto že vnaprej odvrnejo od branja.

Mentor bralnega kluba lahko skuša pritegniti k branju tudi s premostitvenimi besedili, pri čemer naj upošteva, da fantje ponavadi radi:

- igrajo računalniške in video igrice,
- berejo stripe, grafične zgodbe, revije o njihovih hobijih (skejtanje, zbirateljstvo, šport),
- poslušajo glasbo, berejo in pišejo lirčne pesmi.

Primer: Besedila popularne glasbe lahko spodbujajo učenje in uporabo novih besed. V 7. razredu so uporabili pesem *I Love to Give You Light* (Rad bi ti dal luč) ameriškega raperja Snoop Dogga; v njej so našli veliko besed, ki vsebujejo »ch« in »ck«, in jih zapisali v svoje beležke (npr. choir in black).

- dijaki so v parih iskali nove besede s »ch« in »ck«,
- pisali so svoje raperske pesmi in uporabili te nove besede,
- medtem ko je eden rapal pesem, je drugi z rokami v taktu tolkel po klopi,
- rezultat je bil, da so dijaki bolje prepoznavali in izgovarjali te elemente, ko so na njih naleteli v šolskih berilih.

Bralni klub so skupina bralnih tovarišev in mentorjev različnih starosti, ki lahko med seboj uspešno sodelujejo, si pomagajo:

- starejši bralec v paru z mlajšim začetnikom ali oklevajočim bralcem pripravi bralno gradivo in strategije,
- starejši bralec bere mlajšemu dijaku ali bere z njim ter mu pomaga pri razumevanju posameznih besed ali besedila v celoti,
- starejši in mlajši bralec skupaj izbereta knjigo glede na zanimanje in izkušnje mlajšega.

Prednost takšnega programa je, da vzbudi v oklevajočih bralcih željo po izboljšanju bralnih zmožnosti.

S preišljenim izborom literature naj mentorji fantom omogočijo spoznati tudi arhetipsko in sodobno raznoliko naravo moškosti (ne le stereotipnih podob, ki jo povečujejo popularni mediji). Opozorijo jih naj na knjige, ki vsebujejo pomembne življenjske vrednote, kot so: spoštovanje, odgovornost, čast, pogum, sodelovanje, toleranca, vztrajnost, prijateljstvo, ljubezen ipd. Spodbujajo naj njihov razvoj v razmišljujoče in kritične bralce.

Dr. Brozo je v svojem prispevku navajal naslove mladinskih knjig, ki niso prevedene v slovenščino. Menimo, da našim mentorjem ne bo težko izbrati ustreznih knjig, tako slovenskih kot prevedenih, iz *Priporočilnih seznamov mladinskih knjig* oz. *Priročnikov za kakovostno branje*, ki jih vsako leto pripravlja MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo.

Iz angleščine povzela Tilka Jamnik

Literatura

Dr. Brozo je izdal več knjig, predvsem o branju fantov http://www.goodreads.com/author/list/537158.William_G_Brozo

O tej temi govori tudi na: <http://www.youtube.com/watch?v=T7X7ZsDqJz0>

Douglas Fisher, William G. Brozo, Nancy Frey, Gay Ivey, 2007: *50 content area strategies for adolescent literacy*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice-Hall.

William G. Brozo, Michele L. Simpson, 2007: *Content literacy for today's adolescents: Honoring diversity and building competence*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Elizabeth G. Sturtevant, Fenice B. Boyd, William G. Brozo, Kathleen A. Hinchman, David W. Moore, Donna E. Alvermann, 2006: *Principled practices for adolescent literacy: A framework for instruction and policy*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

- William G. Brozo, 2007: Helping boys find entry points to lifelong reading: Book clubs and other strategies for struggling adolescent males (pp. 304–318). V: J. Lewis & G. Moorman (Eds.): *Adolescent literacy instruction: Policies and promising practices*. Newark, DE: International Reading Association.
- William G. Brozo, 2007: Authentic contexts for developing language tools in vocational education (pp. 349–361). V: J. Flood, D. Lapp, & Farnan, N. (Eds): *Content area reading and learning: Instructional strategies* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- William G. Brozo, 2005: My brilliant invention. V: J. Scieszka (Ed.): *Guys write for guys read*. New York: Viking.
- William G. Brozo, E. Sutton Flynt, 2007: Content literacy: Essential toolkit elements. *The Reading Teacher*, 61, 192–194.
- William G. Brozo, G. Shiel & K. Topping (in press): Engagement in reading: Lessons learned from three PISA countries. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*.
- William G. Brozo, 2006: Bridges to literacy for boys. *Educational Leadership*, 64, 71–74.
- William G. Brozo, 2006: Tales out of school: Accounting for adolescents in a literacy reform community. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 49, 410–418.
- Arthur Gates, 1961: Sex differences in reading ability. *Elementary School Journal*, 61, 431–434.
- Magdalen Herman, 1975: *Male-female learning achievement in eight learning areas*. Denver, CO: Education Commission of the States.
- Hilary Taylor Holbrook, 1988: Sex differences in reading: Nature or nurture? *Journal of Reading*, 32, 574–576.
- Dale D. Johnson, 1973: Sex differences in reading across cultures. *Reading Research Quarterly*, 9, 67–85.
- G. Labercane, J. Shapiro 1986: Gender differences in reading: Sociocultural versus neurological influences. *Reading Improvement*, 23, 82–89.
- Ralph C. Preston, 1962: Reading achievement in German and American children. *School and Society*, 90, 250–354.
- F. Samuels, 1943: Sex differences in reading achievement. *Journal of Educational Research*, 36, 594–603.

JUBILEJI

80 LET DARJE KRAMBERGER

14. februarja letos je praznovala življenjski jubilej, 80 let, Darja Kramberger.

Poklicno se je zapisala slavistiki in pedagoškemu delu, kasneje pa postala snovalka mariborskega splošnega knjižničarstva in oseba, ki je postavljala trdne temelje Mariborski knjižnici, **reviji *Otrok in knjiga***, umetnosti pripovedovanja in sploh vsemu, kar je povezano s skrbjo za bralce.

Bibliotekarski stroki je posvetila dobršen del svojih ustvarjalnih moči. Z delom v takratni Mestni knjižnici je na povabilo ravnatelja Ignaca Kamenika začela 1. septembra 1970 kot vodja pionirskega oddelka in se s tem dokončno zapisala knjižničarstvu. Posebej so jo pritegnili mladinska književnost in mladi bralci: z njo so se začele ure pravljič, bogata razstavna dejavnost in dobro strokovno sodelovanje s knjižnicami po Evropi. V povezavi s tem je postavila temelje službi za mlade bralce in jo razvila ter domišljeno umestila v poslanstvo Mariborske knjižnice, vse to pa konceptualno povezala s teorijo mladinske književnosti in knjižničarstva: bila je **soustanoviteljica in od 1971 do 1984 tudi prva urednica revije *Otrok in knjiga***. Razvila jo je v še danes edino slovensko specializirano revijo *za področje mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. Poskrbela je za njeno široko strokovno afirmacijo, za kar je prejela nagrado Bevkov kipec. V letu Darjinega življenjskega jubileja tako ponosno **praznuje 40 let neprekinjenega delovanja tudi »njena« revija *Otrok in knjiga***.

V letih 1980 do 1990 je bila ravnateljica Mariborske knjižnice in v tem času je nenehno skrbela za njeno strokovno rast. Uvajala je nove vsebinske koncepte, z racionalizacijo poslovanja in inovativnimi pristopi na področju notranje organizacije je knjižnico uveljavila kot zgledno in napredno ustanovo. Vizionarsko idejo mariborske bibliotekarske stroke o enoviti in profesionalni mreži knjižnic na celotnem območju takratnega mariborskega okraja, ki sta jo postavila dr. Bruno Hartman in Ignac Kamenik ter njuni somišljeniki, je dosledno izpolnjevala z utrjevanjem in širjenjem mreže, zagotavljanjem prostorskih in tehničnih pogojev ter strokovno urejenimi krajevnimi knjižnicami, pa tudi z uvedbo bibliobusa, kjer za vzpostavitev knjižnice pogoji niso bili dozoreli. Njen koncept in njena razmišljanja so bila nastavek za uspešno delovanje za mnogo let naprej in so kasneje v nekih novih pogojih delovanja obrodila tudi uresničitev ideje o vzpostavitvi sistema vodenja kakovosti. Tudi zaradi teh trdnih temeljev smo v Mariborski knjižnici kakovost in družbeno odgovornost do vseh v našem okolju vgradili v svoje poslanstvo. Vse, kar delamo danes, korenini v zasnovah, ki jih je postavila.

Poleg strokovnega dela v knjižnici se je posvečala povezavam knjižnice s sorodnimi ustanovami. Predavala je na seminarjih za knjižničarje in poučevala predmet

knjižničarstvo in knjigotrštvo na mariborski Srednji šoli pedagoške in kulturne usmeritve. Ustanovila je aktiv šolskih knjižničarjev v Mariboru. Na strokovnih posvetovanjih je sodelovala z referati. Za delo na knjižničarskem področju je prejela Čopovo diplomu ter ob dr. Brunu Hartmanu in Bredi Filo leta 1998 postala prva častna članica Društva bibliotekarjev Maribor. Ustvarila je bogato publicistično delo, bibliografija njenih strokovnih člankov, prevodov in recenzij obsega preko 70 enot. Ta proces pa še ni zaključen, bibliografija se še dopolnjuje, saj se Darjina ustvarjalnost še nadaljuje. Posebej ponosna je na priznanje, ki ga je prejela jeseni 2011, ko je postala častna članica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, na kar smo ponosni tudi njeni učenci v Mariborski knjižnici.

Ob Darjinem visokem življenjskem jubileju smo ji zaželeli trdnega zdravja in dobrih razpoloženj, da bo lahko ob kvalitetnem in sproščenem preživljanju tretjega življenjskega obdobja razmišljala tudi o strokovnih vprašanjih, izražala svoja stališča in zapisala vse tisto, kar si je zamislila.*

*Dragica Turjak,
direktorica Mariborske knjižnice*

Mag. Petruša Miholič, dr. Melita Ambrožič in Darja Kramberger ob podelitvi častnega članstva v Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije (2011)

---

* V uredništvu revije pripravljamo za naslednjo številko, tj. prvo številko jubilejnega letnika, daljši intervju z Darjo Kramberger.

Marta Novak

**BIBLIOGRAFIJA DARJE KRAMBERGER
ZA OBDOBJE 1967–2012**

ČLANKI IN DRUGI SESTAVNI DELI

1.04 Strokovni članek

1. Na začetku poti. *Otrok in knjiga*, 1972, št. 1, str. [5]. [COBISS.SI-ID 7818782]
2. Iz izkušenj pri delu z mladim bralcem. *Knjižnica* [Tiskana izd.], 1978, 22, št. 3/4, str. 252–255. [COBISS.SI-ID 72065792]
3. Splošnoizobraževalna knjižnica in uporabniki v tretjem življenjskem obdobju. *Knjižnica* [Tiskana izd.], 1992, 36, št. 1, str. 19–28. [COBISS.SI-ID 30347520]
4. Čas snovanja in odmikanja : od pobud do nastanka zbornika *Otrok in knjiga*. *Otrok in knjiga*, 1993, 20, št. 35, str. 79–84. [COBISS.SI-ID 55549440]
5. Treba je bilo začeti. *Otrok in knjiga*, 1993, letn. 20, št. 36, str. 81–85. [COBISS.SI-ID 6927417]
6. Nemška nagrada za mladinsko književnost = (Deutscher Jugendliteraturpreis) : skozi sito žirije v letih 1992–1995. *Otrok in knjiga*, 1996, št. 42, str. 73–80. [COBISS.SI-ID 66983424]
7. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1996. *Otrok in knjiga*, 1997, št. 43, str. 106–108. [COBISS.SI-ID 67772928]
8. Spoštljiva predanost knjigi : spomini na Bogomila Gerlanca. *Otrok in knjiga*, 2002, št. 53, str. 83–88. [COBISS.SI-ID 4301086]

1.05 Poljudni članek

9. Doma in po svetu. *Otrok in knjiga*, 1978, št. 7, str. 91–93. [COBISS.SI-ID 4259870]
10. Umetnost vez prijateljstva med otroki vsega sveta : ob 20. jugoslovanskem festivalu otroka v Šibeniku : 21. 6. – 5. 7. 1980. *Otrok in knjiga*, 1980, št. 11, str. 83–86. [COBISS.SI-ID 4255262]

11. Pionirska knjižnica Leopolda Suhodolčana na Ravnah na Koroškem. *Otrok in knjiga*, 1981, št. 12, str. 99. [COBISS.SI-ID 4256030]
12. Informacije o nemškem knjižnem trgu za mladino. *Otrok in knjiga*, 1991, št. 32, str. 94–98. [COBISS.SI-ID 55558656]
13. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1991. *Otrok in knjiga*, 1992, št. 33, str. 123–124. [COBISS.SI-ID 4256286]
14. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1997. *Otrok in knjiga*, 1998, št. 46, str. 113–116. [COBISS.SI-ID 4256798]
15. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1998. *Otrok in knjiga*, 1999, št. 47, str. 83–86. [COBISS.SI-ID 4257822]

1.09 Objavljeni strokovni prispevek na konferenci

16. KRAMBERGER, Darja, PERKO, Milena. Sožitje splošne knjižnice z Univerzo za tretje življenjsko obdobje. *Knjižnica* [Tiskana izd.], 1997, 41, št. 2/3, str. 171–183. [COBISS.SI-ID 70992640]

1.17 Samostojni strokovni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji

17. Sadovi vztrajnosti in potrpežljivosti : kratek oris razvoja Mariborske knjižnice in njene knjižnične mreže s poudarkom na prostorski problematiki. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949–1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999, str. 35–75, ilustr. [COBISS.SI-ID 3636254]
18. Pregledna predstavitev knjižnične mreže. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949–1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999, str. 76–104, ilustr. [COBISS.SI-ID 3635742]
19. Začetki in razmah pionirskih knjižnic v Mariboru. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949–1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999, str. 128–138, ilustr. [COBISS.SI-ID 3636510]
20. Razvoj in dejavnost pionirskih knjižnic v Mariboru ter revija *Otrok in knjiga*. V: KRAMBERGER, Darja (ur.), LOGAR, Maja (ur.). *Splet znanja in domišljije : zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru : 1953–2003*. Maribor: Mariborska knjižnica, 2006, str. 11–78, ilustr. [COBISS.SI-ID 5307166]

1.19 Recenzija, prikaz knjige, kritika

21. Nepozabljena dediščina. *Otrok in knjiga*, 2005, št. 62, str. 99–101. [COBISS.SI-ID 5069854]

1.22 Intervju

22. KRAMBERGER, Darja, FORSTNERIČ-HAJNŠEK, Melita. Od pravljicarstva do direktorovanja. *Večer* (Marib.), 24. dec. 2009, leto 65, št. 298, str. [2]. [COBISS.SI-ID 6852382]

1.24 Bibliografija, kazalo ipd.

23. Bibliografija mladinskih del Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci v knjižnih izdajah. *Otrok in knjiga*, 1972, št. 1, str. 107–110. [COBISS.SI-ID 4258078]
24. Bibliografija mladinskih del Leopolda Suhodolčana. *Otrok in knjiga*, 1975, št. 2, str. 124–127. [COBISS.SI-ID 4258846]
25. KRAMBERGER, Darja, KRAMBERGER, Igor. *Otrok in knjiga*, Bibliografsko kazalo : številke 1 do 32. *Otrok in knjiga*, 1992, 19, št. 34, str. 71–126. [COBISS.SI-ID 7746056]
26. *Otrok in knjiga*, Bibliografsko kazalo 1992–1994 : številke 33–37. *Otrok in knjiga*, 1994, št. 38, str. 68–75. [COBISS.SI-ID 4258334]

1.25 Drugi sestavni deli

27. *Otrok in knjiga*. *Otrok in knjiga*, 1972, št. 1, str. 5. [COBISS.SI-ID 4259102]
28. Pogovor ob okrogli mizi : 11. november 1983. *Otrok in knjiga*, 1984, št. 19, str. 61–73. [COBISS.SI-ID 4258590]
29. »S pomočjo knjig za otroke in mladino sem lahko prispeval h kulturni izmenjavi med narodi ---« : ob 80-letnici dr. Walterja Scherfa. *Otrok in knjiga*, 2000, letn. 27, št. 50, str. 46–48. [COBISS.SI-ID 126030336]
30. Prave opore ni : zavzemimo se za Mariborsko knjižnico. *Večer* (Marib.), pet., 16. jan. 2004, letn. 60, št. 12, str. 26. [COBISS.SI-ID 4604190]
31. ŠIRCELJ, Martina, SAKSIDA, Igor, JAMNIK, Tilka, GRAFENAUER, Niko, KRAMBERGER, Darja, TANCER-KAJNIH, Darka. 70 let Marjane Kobe. *Otrok in knjiga*, 2008, letn. 35, št. 71, str. 82–87, portret. [COBISS.SI-ID 7496265]
32. KRAMBERGER, Darja, RAMPIH, Slavica. Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost. *Večer* (Marib.), 23. feb. 2011, leto 67, št. 44, str. 47. [COBISS.SI-ID 7469598]

MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.05 Drugo učno gradivo

33. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 1. izd. Maribor: Obzorja, 1976. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 519241]

34. *Naš jezik 2* : navodila za uporabo delovnega zvezka v 2. razredu osnovne šole. Prva izdaja. Maribor: Obzorja, 1976. 28 str. [COBISS.SI-ID 1805064]
35. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 4. izd. Maribor: Obzorja, 1979. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 166062336]
36. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 5. izd. Maribor: Obzorja, 1980. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 17894912]
37. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. [6. izd.]. Maribor: Obzorja, 1981. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 17895680]
38. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 7. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 31460864]
39. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 1. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 103 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1128456]
40. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. [8. izd.]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 35170560]
41. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 2. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 33432320]
42. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. [9. izd.]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 38616320]
43. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 3. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 519497]
44. *Naš jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 10. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 166062080]
45. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 4. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 166059008]
46. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 11. popravljena izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 512061216]
47. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 5., popravljena izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 227893]
48. *Slovenski jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 12. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987. 1 mapa (50 str.), ilustr. [COBISS.SI-ID 21704705]
49. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 6. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 228405]

50. *Slovenski jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 13. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1723650]
51. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 7. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988. 95 str., ilustr. u boji. [COBISS.SI-ID 1722370]
52. *Slovenski jezik 2*, delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 15. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 8335360]
53. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 8. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 8166656]
54. *Slovenski jezik 2* : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. [16. izd.?]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 18856960]
55. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 9. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 19181312]
56. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 17. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 24192768]
57. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 10. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 26887424]
58. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 18. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 30430976]
59. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3* : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 11. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 30856192]
60. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 19. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 35474688]
61. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 12. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993. 95 str., barvne ilustr. [COBISS.SI-ID 35626240]
62. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 20. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 41250304]
63. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 13. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994. 95 str., barvne ilustr. [COBISS.SI-ID 42102784]
64. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 21. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 52405504]

65. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 14. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995. 95 str., barvne ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 52057088]
66. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 22. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 61461248]
67. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 15. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996. 95 str., ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 61261312]
68. *Slovenski jezik 2*, Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole. 23. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 68813824]
69. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3*, Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole. 16. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 95 str., barvne ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 68108544]

2.07 Bibliografija

70. *Bibliografsko kazalo, (Otrok in knjiga, 1972–1994, št. 1–38)*. Maribor: Mariborska knjižnica: Pedagoška fakulteta, 1995. 69 str. [COBISS.SI-ID 38710273]
71. KRAMBERGER, Darja, KRAMBERGER, Igor. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev, Bibliografsko kazalo : 1972–1994 : številke 1 do 38, (Otrok in knjiga, Let. 22)*. Maribor: Mariborska knjižnica: Pedagoška fakulteta, 1995. 69 str. [COBISS.SI-ID 66120]
72. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev, Bibliografsko kazalo : 1972–2000 : številke 1 do 50, (Otrok in knjiga, Let. 28)*. Maribor: Mariborska knjižnica, 2001. 94 str. [COBISS.SI-ID 840660]
73. *Festival Kurirček. Festival Otrok in umetnost : bibliografsko kazalo festivalskih publikacij 1963–1992*. Maribor: Muzej narodne osvoboditve, 2002. 63 str. [COBISS.SI-ID 44122113]

2.13 Elaborat, predštudija, študija

74. *Mariborska knjižnica. Večobčinski sistem SIK : organizacijski in kadrovske elaborat*. Maribor: [Mariborska knjižnica], 1991. 82 f., [6] f. pril. [COBISS.SI-ID 42502401]

2.25 Druge monografije in druga zaključena dela

75. KAMENIK, Ignac, KRAMBERGER, Darja, EMERŠIČ, Majda. *Vzajemna knjižnica : (teze)*. V Ljubljani: [s. n.], 1980. 12 f. [COBISS.SI-ID 19408641]

76. CIZELJ, Marija, FINDEISEN, Dušana, GLAZER, Alenka, KRAMBERGER, Darja, LOKOVŠEK, Nevenka, OZBIČ, Milica, PRIMEC, Štefka, ZGONIK, Alenka. *Profesorica Marija Saje* : preplet človeka, kulture in učenja. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje, 2011. 50 str., [8] str. pril. ISBN 978-961-91353-6-5. [COBISS.SI-ID 259150592]

2.30 Zbornik strokovnih ali nerecenziranih znanstvenih prispevkov na konferenci

77. Strokovno posvetovanje in XXIV. občni zbor Društva bibliotekarjev Slovenije, Bled 4.–6. oktobra 1979. [Ljubljana: DBS, 1979]. 1 zv. (loč. pag.). [COBISS.SI-ID 73591808]
78. Povezovanje knjižnic v knjižničnoinformacijskem sistemu Slovenije. [Maribor: s. n., 1986]. 4 zv. (1 mapa). [COBISS.SI-ID 30783489]

SEKUNDARNO AVTORSTVO

Urednica

79. ČEHOV, Anton Pavlovič, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Novele*, (Knjižnica Kondor, 95). V Ljubljani: Mladinska knjiga, 1967. 189 str., [4] str. pril., ilustr. [COBISS.SI-ID 2863617]
80. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Huda mravljica*, (Moja knjižnica, letn. 3, razred 2, knj. 3). [Ljubljana]: Mladinska knjiga, 1969. 61 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 375346]
81. KRAMBERGER, Darja (ur.). *Otrok in knjiga*. 1. Maribor: Obzorja, 1972. 143 str., graf. prikazi. [COBISS.SI-ID 586825]
- Kot glavna in odgovorna urednica revije *Otrok in knjiga* je uredila številke 1 do 20 (1972–1984).**
82. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Huda mravljica*, (Moja knjižnica, letn. 6, razr. 2, knj. 2). 2. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1980. 61 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 20303616]
83. FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost* : 1949–1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. 214 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 44307969]
84. KRAMBERGER, Darja (ur.), LOGAR, Maja (ur.). *Splet znanja in domišljije* : zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru : 1953–2003. Maribor: Mariborska knjižnica, 2006. 299 str., ilustr. ISBN 961-91416-1-X. [COBISS.SI-ID 55991297]

Prevajalka

85. DODERER, Klaus. *Klasične otroške in mladinske knjige* : kritična razmišljanja, (Zbirka Otrok in knjiga, 3). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974. 99 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 7151873]
86. CRNKOVIĆ, Milan. Patriotizem v hrvaški otroški književnosti. *Otrok in knjiga*, 1975, št. 3, str. 21–33. [COBISS.SI-ID 8054814]
87. SKOK, Joža, KRAMBERGER, Darja. Zvestoba otroškemu svetu. *Otrok in knjiga*, 1975, št. 3, str. 56–63. [COBISS.SI-ID 8061214]
88. CRNKOVIĆ, Milan. Popis otroških knjig avtorjev s področja Jugoslavije, ki so izšle na Hrvaškem 1973 : (z informativno-kritičnimi zapisi ob prvih izdajah hrvaških pisateljev). *Otrok in knjiga*, 1975, št. 3, str. 110–115. [COBISS.SI-ID 8080158]
89. ŽIVOTIĆ, Radomir. Bibliografija knjig za otroke. *Otrok in knjiga*, 1975, št. 3, str. 120–124. [COBISS.SI-ID 8080670]
90. HOHMANN, Hasso (ur.). *Opečne mreže v prostoru Alpe – Jadran* : razstava, Umetnostna galerija Maribor, Razstavni salon Rotovž, 12.–30. junij 1990. Maribor: Skupščina občine Maribor, 1990. [20] str., ilustr. [COBISS.SI-ID 3472685]

Avtorica dodatnega besedila

91. ČEHOV, Anton Pavlovič, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Novele*, (Knjižnica Kondor, 95). V Ljubljani: Mladinska knjiga, 1967. 189 str., [4] str. pril., ilustr. [COBISS.SI-ID 2863617]
92. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Huda mravljica*, (Moja knjižnica, letn. 3, razred 2, knj. 3). [Ljubljana]: Mladinska knjiga, 1969. 61 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 375346]
93. INGOLIČ, Anton. *Zgodbe vesele in žalostne*, (Kurirčkova knjižnica). Ljubljana: Borec, 1971. 109 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 826441]
94. MATOŠEC, Milivoj. *Veliki potepuh*, (Moja knjižnica, letn. 4, razr. 6, knj. 2). V Ljubljani: Mladinska knjiga, 1972. 174 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 372510]
95. SPYRI, Johanna. *Heidi*, (Zbirka Zlata knjiga). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974. 237 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 50997]
96. VOGELNIK, Eka. Povojna otroška slikanica na Slovenskem. *Otrok in knjiga*, 1977, št. 5, str. 7–21. [COBISS.SI-ID 4260382]
97. TRŠAR, Marijan. Slovenska mladinska knjižna ilustracija s tematiko NOB. *Otrok in knjiga*, 1977, št. 5, str. 23–44, ilustr. [COBISS.SI-ID 4260638]
98. SPYRI, Johanna. *Heidi*, (Zlata knjiga). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978. 237 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 24424711]

99. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (ur.). *Huda mravljica*, (Moja knjižnica, letn. 6, razr. 2, knj. 2). 2. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1980. 61 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 20303616]
100. SPYRI, Johanna. *Heidi*, (Zbirka Zlata knjiga). [2. ponatis]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 237 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 19863303]
101. KRAMBERGER, Darja (ur.), LOGAR, Maja (ur.). *Splet znanja in domišljije* : zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru : 1953–2003. Maribor: Mariborska knjižnica, 2006. 299 str., ilustr. ISBN 961-91416-1-X. [COBISS.SI-ID 55991297]

OCENE – POROČILA

ALGORITEM ARENE

Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012, Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo

»Igrati igro pomeni igrati kodo igre. Zmagati pomeni poznati sistem. In razložiti igro potemtakem pomeni razložiti njen algoritem.«

(Alexander R. Galloway: *Teorija video iger. Eseji o algoritemski kulturi*, str. 183)

Naslov letošnjega Preglednega in poročilnega seznama je samo na videz enigmatičen, v naslovu se namreč skrivajo raznolika, tako solidna kot odlična branja mladinskih knjig iz leta 2011, ki so nam narekovala vodilno temo ali rdečo nit – družbeni problem, ki razkriva položaj mladih znotraj sodobnih »družbenih iger«, katerih pravila (algoritme) določa generacija odraslih.

Naslov *Algoritem arene* skuša tako opozoriti na zanimivo optiko mladinske književnosti, ki odstira v zadnjem času, tako v svetu kot tudi pri nas, vse bolj dramatičen in zaskrbljujoč problem sodobne mlade generacije: po eni strani njeno odvečnost, izgubljenost in brezizhodnost, v katerih so mladi žrtve družbenih iger odraslih, po drugi strani pa njihovo postopno prebujanje k uporništvu in iskanju novih vrednot, ki zorijo v odločitve, da se takšnim igram poskušajo odpovedati ali si zamisliti drugačne.

Tematika je lahko prepoznana v kontekstu realističnih problemskih ali zgodovinskih pripovedi, lahko pa, ne

tako redko, v kontekstu fantazijskih ali antiutopičnih pripovedi, ki so aluzija na dejansko stvarnost.

Naslov Priročnika želi soočiti dva vidika: prvega, ki predstavlja skrajno neugoden življenjski položaj mladih v najrazličnejših absurdnih, nesmiselnih, tudi krvavih igrah, ki jih zanje pripravlja svet odraslih in katerih »algoritme« morajo razumeti in prepoznati, da v njih lahko preživijo, zmagajo ali se jim izmaknejo.

In drugega: z razkrivanjem algoritemske kulture današnjega časa želi opozoriti na različne tipe igranja s človeškimi življenji, kot so: nacionalizem, nasilje enih družbenih skupin nad drugimi, politična diktatura, moč političnih elit, etnično čiščenje, revščina, spolna neenakost, brezsravno bogatenje razvitega sveta, žrtvovanje, manipuliranje in izkoriščanje mladih v korist bogatih odraslih...

Najbolj prepričljive pripovedi iz leta 2011 tako razkrivajo tiste družbene igre odraslih, ki v »areno« brez pomisleka potiskajo otroke in mladostnike.

Oglejmo si nekatere od njih (podrobneje so opisane v Priročniku pod zaporedno številko v oklepaju navedene bibliografske enote).

Zgodovinska romana *Nekoč* (zaporedna številka bibliografske enote 733) in *Potem* (734) (*M. Gleitzman*) svarita pred uničenjem temeljnih človeških vrednot s pričevanjem o »deportacijah Judov v taborišča smrti« in usodi judovskega dečka Feliksa, ki se skozi pretresljive življenjske preizkušnje, v katerih izgubi

vse, iz pogumnega in naivnega fanta prelevi v upornika.

Družbenokritična stališča v kontekstu fantazije ali antiutopije odpira znanstvenofantastični roman *Yardang* (641) (*M. Hammerschmitt*). Zgodba štirih najstnikov, ki vzamejo usodo v svoje roke in se uprejo sistemu in pravilom igre, kot jih postavljajo odrasli, je pravzaprav zgodba o spopadu med starejšo in mlajšo generacijo.

Večplastna fantazija, ki razkrije stroj diktatorske vladavine in v kateri uzremo tudi nekatere poteze sodobne svetovne politike, postavlja v ospredje žrtvovanje mladih v okrutnih igrah odraslih in bogatih. Žrtvovanje kot svarilo pred svobodomiselnostjo in uporništvom sta jedro romanov *Arena smrti* (630) in *Kruto maščevanje* (631) (*S. Collins*), prav tako pa tudi negativne utopije *Popoln par* (632) (*A. Condie*), kjer je človeška intima mladih strogo podrejena družbenemu nadzoru.

Močan družbenokritični naboj prinaša tudi zgodba o *Tehanu* (654) (*U. Le Guin*), ki »predstavlja tudi vrh izvirnega obračuna sage z nasiljem in še posebej z nasiljem nad ženskami.« Položaj žensk in spolna neenakopravnost sta predstavljeni tudi v antiutopiji *Na begu* (667) (*P. Ness*), postavljeni v Novi svet, kjer živijo samo moški in v katerem »... vsa živa bitja slišijo vse misli vseh ostalih, izobraževanje in knjige so prepovedane, zaželeno je le versko udejstvovanje«.

Tudi realistična problemska pripoved kritično motri boleče točke sodobnega sveta, predvsem njegov odnos do mladih.

Zgodba z naslovom *Moje vzporedno življenje* (789) (*J. Unenge*) pripoveduje »o Mattiasu, čisto običajnem švedskem dečku«, ki se sooča z raso nestrpnostjo svojega okolja in mora »pri tem skrivati vrstnika, ki ga ulica preganja zaradi njegovega porekla«.

Resnična zgodba z naslovom *V morju so krokodili* (731) (*F. Geda*) je pripoved

»Enajatolaha Akbarija, ki se zaradi nevarnih razmer v svoji vasi in v domovini (Afganistan) pri desetih letih popolnoma sam znajde v vlogi begunca«.

Pretresljiva in psihološko pretanjena je tudi zgodba *O dečku* (740) (*S. Hartnett*), v kateri gre za pričevanje o »svetu čustveno pohabljenih odraslih, ki jim zmanjkuje prostora za odraščajočega dečka«. V zgodbi o iskreni in bistri deklici Polleke *Čez obzorje z vetrom na morje* (752) (*G. Kuijer*) se razkrije nemoč odraslih, ki ne zmorejo več opravljati svoje starševske vloge, podobno »kakor to dokazujejo odrasli, torej starši, ki so kljub debelemu plašču še kako ranljivi in negotovi« v romanu *Goli* (775) (*I. Procházková*).

Kritika odraslega dela sodobne družbe je simbolično ujeta tudi na letošnji naslovnici – kolažu treh najbolj izstopajočih mladinskih del, dobitnikov priznanj zlata hruška – iz katere nas motrijo predirljive oči, ki se jim ne moremo izmakniti, saj terjajo našo opredelitev glede vprašanja, kako je videti svet, kadar ga določajo algoritmi »arene.«

Za izjemen založniški dosežek so bila podeljena priznanja *zlata hruška* 2012 naslednjim knjigam:

– V kategoriji *izvirne slovenske mladinske leposlovne novosti*:

Hribci kremeniti / avtor stripov Marjan Manček. Ljubljana: Forum, 2011. (Zbirka Minimundus) (Posebna izdaja revije Stripburger).

– V kategoriji *prevedene mladinske leposlovne novosti*:

Vreščji mojster / Walter Moers. Prev. Stana Anželj. Ljubljana: Sanje, 2011. (Zbirka Sanje. Roman).

– V kategoriji *izvirne slovenske mladinske poučne novosti*:

Kako so videli svet / Lucija in Damijan Stepančič. Ilustr. Damijan Stepančič. Dob pri Domžalah: Miš, 2011.

In kakšen izid prinaša Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012?

Podrobnejši pogled razkrije, da je knjižna produkcija za otroke in mladino 2011 prinesla še več naslovov knjig v slovenskem jeziku (izvirnih in prevedenih) kot leto poprej (1181). Produkcija knjig je glede na leto 2010 (1003 naslovi) za kar slabih 18 % večja, ob tem pa ni zanemarljivo dejstvo, da je tudi delež kakovostnih knjig glede na leto 2010 občutno večji; leta 2010 je bila le dobra tretjina knjig uvrščena med t. i. priporočene knjige (odlično, zelo dobro in dobro), v letu 2011 pa se je ta delež povzpел na dobrih 40 %.

Od 1181 izdaj smo jih za ocenjevanje odbrali 991. Razkorak med izdanim in ovrednotenim je seznam 190 knjig, ki smo jih »polovili« iz sistema COBBIS in si jih ogledali v Narodni in univerzitetni knjižnici. Iz ocenjevanja smo izločili ustvarjalnost otrok, različne didaktične projekte, učbenike, šolske literarne projekte ... in podobno.

Statistika na prvi pogled ne razkrije nobenih očitnih znailcev recesije. Je pa zanimivih nekaj »pojavnov«, ki sicer niso novi, se pa v letu 2011 še poglobljajo in kažejo na to, da so založbe v teh časih prisiljene staviti na tržno že preverjene izdaje ter da se zanašajo na različne vrste recikliranja starih vsebin z novimi in prenovljenimi izdajami in ponatise, v istem založniškem letu izdajo več novih naslovov že preverjene serije ali pa uspešne knjižne naslove izdajajo v različnih knjižnih zbirkah. Založbe stavijo na preverjene »hišne avtorje« in imajo vse bolj omejene možnosti, da bi se posvečale vzgajanju avtorjev začetnikov.

V letu 2011 je tudi delež zlatih hrušk večji, najboljše iz pretekle sezone tako predstavljajo kar 10 % celotne produkcije (v letu 2010 le slabih 7 %). Ob zlatih hruškah velja letos posebej opozoriti na veliko število zlatih ponatisov. Znotraj

ocene 5 (119 izdaj) tako naštejemo 72 novosti in kar 47 ponatisov, kar predstavlja slabih 40 % vseh zlatih hrušk.

Med dobrimi knjigami je uredniški odbor Priročnika za leto 2012 podelil znak *zlata hruška* naslednjim knjižnim izdajam:

Zlate hruške 2012 – NOVOSTI:

- AMBJØRNSSEN, Ingvar: *Samson & Roberto. 2*
- AMMANITI, Niccolo: *Jaz in ti*
- ASHER, Jay: *Trinajst razlogov*
- BAUER, Jana: *Groznovilca v hudi hosti*
- BEDNARSKI, Piotr: *Modrikasti sneg*
- BENEDICTUS, David: *Poletje v stoletni hosti*
- BOYNE, John: *Nace gre od doma*
- BOYNE, John: *Upor na ladji Bounty*
- BURNIE, David: *Drevo*
- CALABRESI, Linda: *Človeško telo*
- DENNIS-BRYAN, Kim: *Konji*
- DONALDSON, Julia: *Hiška, majhna kot miška*
- DONALDSON, Julia: *Najprisrčnejši velikan*
- DYER, Alan: *Zvezda*
- ERŽEN, Saša: *Tista o bolhah*
- FIAMMINGO, Raphaël: *Življenje Marie Curie*
- GARDNER, Sally: *Rdeča ogrlica*
- GEDA, Fabio: *V morju so krokodili*
- GEHRMANN, Katja: *Medved in mali*
- GLEITZMAN, Morris: *Nekoč*
- GLEITZMAN, Morris: *Potem*
- GOOBIE, Beth: *Punca, ki nekaj velja*
- GRIMM, Jacob in Wilhelm: *Najlepše pravljice*
- HAMMERSCHMITT, Marcus: *Yardang*
- HARDESTY, Von: *Letenje*
- HARTNETT, Sonya: *O dečku*
- HAVUKAINEN, Aino in TOIVONEN, Sami: *Tine in Bine*
- HERGÉ: *Koks na krovu*
- HERGÉ: *Primadonini dragulji*
- HERGÉ: *Tintin v Tibetu*
- HERGÉ: *Zadeva Sončnica*

- *Hudičeva volna*
- *Indijanske pravljice in bajke*
- KREITZ, Isabel: *Pikica in Tonček*
- KUIJER, Guus: *Čez obzorje z vetrom na morje*
- LE GUIN, Ursula K.: *Tehanu*
- LEE, Suzy: *Val*
- LEVOY, Myron: *Čarovnica s Četrte ulice in druge povesti*
- MANČEK, Marjan: *Hribci kremeniti*
- MARTIN, J. P.: *Stric*
- MOERS, Walter: *Vreščji mojster*
- MOGIL, H. Michael in LEVINE, Barbara G.: *Nevarno vreme*
- MURPHY, Glenn: *Izumi*
- NESS, Patrick: *Na begu*
- PILKEY, Dav: *Prigode Uka in Glaka*
- *Pojemo, pojemo 4*
- PRAPROTNIK ZUPANČIČ, Lilijana: *Žuželčji zakaji*
- PREGL, Slavko: *Radovedne pravljice*
- PROCHÁZKOVÁ, Iva: *Goli*
- SEDGWICK, Marcus: *Poplava in pod-očnik*
- SIMINOVICH, Lorena: *Radi imamo sadje*
- SMITH, David Julian: *Če bi bil svet vasica*
- STANTON, Andy: *Gospod Gnilec in goblini*
- STANTON, Andy: *Gospod Gnilec in kristala moči*
- STANTON, Andy: *Gospod Gnilec in petični piškot*
- STANTON, Andy: *Gravžarije gospoda Gnileca*
- STEELE, Philip: *Vlaki*
- STEPANČIČ, Lucija in Damijan: *Kako so videli svet*
- SVĚRÁK, Zdeněk: *Gospod Klobasnik in gospod Špila*
- SVETINA, Peter: *Čudežni prstan*
- ŠTAMPE ŽMAVC, Bina: *Svilnate rime*
- *Tek skozi čas*
- TIMM, Uwe: *Dirkalni pujs Rudi Rilec*
- TRNOVŠEK, Tadej: *Zaklad pisarja Bernarda*
- TULLET, Hervé: *Pritisni tukaj*

- UNGENGE, Johan: *Moje vzporedno življenje*
- VEZJAK, Boris: *Sokratov pojmovnik za mlade*
- WATTERSON, Bill: *Nekaj pod posteljo se slini*
- *Za devetimi gorami*
- *Zlata ptica*
- ZUPAN, Dim: *Hektor in zrela hruška*
- ZUPAN, Vitomil: *Pravljica o črnem šejku z rdečo rožo*

Zlate hruške 2012 – ZIMZELENKE (ponatisi, nove in prenovljene izdaje):

- BOYNE, John: *Deček v črtasti pižami*
- ČERNEJ, Anica: *Hi, konjiček*
- *Čudežni vrt: zgodbe in pesmi s podobami Jelke Reichmann*
- DUŠA, Irena: *Seksikon*
- FRANK, Anne: *Dnevnik Ane Frank*
- GAIMAN, Neil: *Pokopališka knjiga*
- GOSCINNY, René: *Nikec*
- GRAFENAUER, Niko: *Pedenjped*
- GRIMM, Jacob; Grimm, Wilhelm: *Janko in Metka*
- GRIMM, Jacob; Grimm, Wilhelm: *Rdeča kapica*
- GRIMM, Jacob; Grimm, Wilhelm: *Volk in sedem kozličkov*
- KOSOVEL, Srečko: *Medvedki sladkosnedki*
- KOVAČ, Polonca: *Težave in sporočila psička Pafija*
- KOVAČIČ, Lojze: *Zgodbe iz mesta Rič-Rač in od drugod*
- KOVIČ, Kajetan: *Maček Muri*
- KOVIČ, Kajetan: *Moj prijatelj Piki Jakob*
- KOVIČ, Kajetan: *Pajacek in punčka*
- KOVIČ, Kajetan: *Zlata ladja*
- KOVIČ, Kajetan: *Zmaj Direndaj*
- LEVSTIK, Fran: *Kdo je napravil Vidku srajčico*
- LONG, John A.: *Dinozavri*
- MAKAROVIC, Svetlana: *Gal v galeriji*
- MAKAROVIC, Svetlana: *Pekarna Mišmaš*

- MAKAROVIČ, Svetlana: *Pod medvedovim dežnikom*
- MILČINSKI, Fran: *Kako so si Butalci omislili pamet*
- MLAKAR, Ida: *Kako sta Bibi in Gusti sipala srečo*
- *Mojca Pokrajculja: koroška pripovedka*
- MUCK, Desa: *Blazno resno o šoli*
- MUCK, Desa: *Blazno resno zadeti*
- MUSTER, Miki: *Miki: zbirka Miki Muster. 1, 1952–1955*
- MUSTER, Miki: *Miki: zbirka Miki Muster. 4, 1959–1961*
- MUSTER, Miki: *Miki: zbirka Miki Muster. 5, 1961–1963*
- MUSTER, Miki: *Miki: zbirka Miki Muster. 6, 1963–1965*
- PEČJAK, Vid: *Drejček in trije Marsovčki*
- PEROCI, Ela: *Muca Copatarica*
- PILKEY, Dav: *Kapitan Gatnik in napad govorečih stranišč*
- PILKEY, Dav: *Prigode kapitana Gatnika*
- *Pravljice* [izbrala in prevedla Kristina Brenkova]
- ROZMAN, Andrej: *Izbrane Rozine v akciji: pesmi za odrasle od 13. leta naprej*
- SELIŠKAR, Tone: *Bratovščina Sinjega galeba*
- SILVERSTEIN, Shel: *Drevo ima srce*
- *Tisoč in ena noč*
- TOLKIEN, J. R. R.: *Hobit ali Tja in spet nazaj*
- VALJAVEC, Matija: *Pastir*
- VANDOT, Josip: *Kekec in Pehta*
- VOGLAR, Mira: *Biba buba baja*
- *Zlata Čebelica: najlepših petdeset*

Opazimo tudi naraščanje števila knjig za otroke do 9. leta starosti ter »modne teme«, kot so leposlovje s »terapevtskim namenom«, »ekologija«, izdaje za posebne namene (npr. disleksija), didaktični in šolski projekti ...

Nekaj statističnih preglednic:

Preglednica 1: Večletna primerjava razmerij med poučnimi in leposlovnimi naslovi

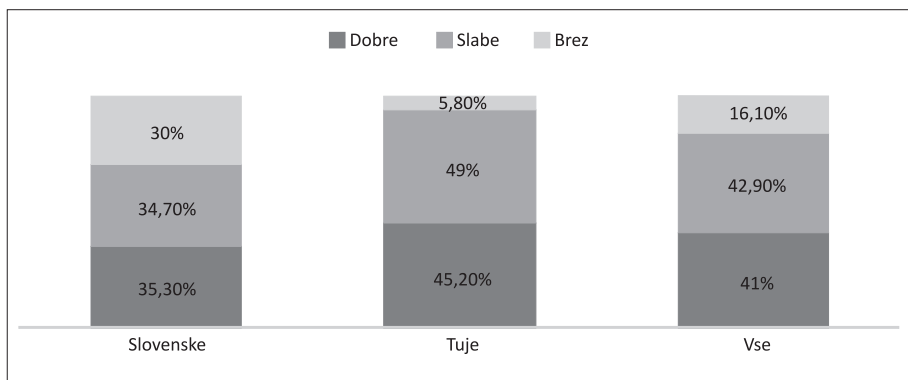
Leto	Skupaj	Poučne		Leposlovne	
	predstavljeni naslovi	število	%	število	%
2000	323	61	19 %	262	81 %
2001	334	63	19 %	271	81 %
2002	385	73	19 %	312	81 %
2003	443	59	13 %	384	87 %
2004	499	84	17 %	415	83 %
2005	626	112	18 %	514	82 %
2006	696	134	19 %	562	81 %
2007	759	145	19 %	614	81 %
2008	811	181	22 %	630	78 %
2009	1.044	217	21 %	827	79 %
2010	1.003	176	18 %	827	83 %
2011	1.181	221	19 %	960	81 %

Preglednica 2: Večletna primerjava izdaj za določeno starostno skupino in razmerij med slovenskimi in prevedenimi naslovi

Leto	Do 9. leta			Od 10. leta			Od 13. leta			Vse skupaj		
	sloven.	tuje	skupaj	sloven.	tuje	skupaj	sloven.	tuje	skupaj	sloven.	tuje	skupaj
2004	129	186	315	47	96	143	20	54	74	196	336	532
2005	145	218	363	78	86	164	43	95	138	266	399	665
2006	166	251	417	72	149	221	30	83	113	268	483	751
2007	175	336	511	85	104	189	40	68	108	300	508	808
2008	215	307	522	87	109	196	68	56	124	370	472	842
2009	297	385	682	62	144	206	77	79	156	436	608	1.044
2010	265	432	697	78	79	157	70	79	149	413	590	1.003
2011	316	429	745	83	156	239	105	92	197	504	677	1.181

Preglednica 3: Pregled produkcije 2011 po posameznih kategorijah

	Skupaj	Novo	Ponatis
Pregledane knjige	1.181	1.026	155
Leposlovje	960	839	121
Poučne	221	187	34
Slovenske	504	420	84
Tuje	677	606	71
Ocenjene knjige	991	857	134
Odlično	119	72	47
Zelo dobro	128	94	34
Dobro	237	218	19
Pomanjkljivo	241	217	24
Pogrešljivo	266	256	10
Neocenjene knjige	190	169	21
Ustvarjalnost otrok	92	91	1
Projektne, namenske	98	78	20

Slika 1: Ponazoritev razmerij med priporočenimi (z oceno 3–5), nepriporočenimi (z oceno 1–2) in neocenjenimi

Preglednica 4: Seznam založb (po abecedi), katerih izdaje so dobile znak zlata hruška

Založbe, katerih knjige so prejele znak zlata hruška	Vse	Novo	Ponatis	Slovenske
Aristej, Maribor	1	1		1
Buch, Ljubljana	4		4	4
Cankarjeva založba, Ljubljana	2	1	1	1
Celjska Mohorjeva družba, Celje	1		1	
Didakta, Radovljica	4	3	1	1
DMFA, Ljubljana	1	1		
Družba Piano, Ljubljana	2	2		
DZS, Ljubljana	1	1		
Forum, Ljubljana	1	1		1
Miš, Dob pri Domžalah	13	12	1	3
Mladika, Ljubljana	1	1		1
Mladinska knjiga, Ljubljana	67	31	36	30
Modrijan, Ljubljana	1	1		1
Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična	1	1		
Narava, Kranj	1	1		
Narodna galerija, Ljubljana	1		1	1
Sanje, Ljubljana	3	2	1	1
Sodobnost International / Vodnikova založba, Ljubljana	4	4		2
Študentska založba, Ljubljana	2	1	1	1
Učila International, Tržič	7	7		
Zala, Hlebce	1	1		

Izdelava priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig zahteva veliko branja, premisleka in uredniškega časa, zato priročnik izide skoraj leto dni kasneje. Za premostitev tega razkoraka smo v Pionirski pripravili **Knjigometer** (www.mklj.si/index.php/projekti/nacionalni-projekti/knjigometer), kjer ponujamo sprotno razvrščanje novosti na dve zelo poenostavljeni skupini (priporočamo / ne priporočamo), hkrati pa si pridržujemo pravico, da svoje odločitve do izida priročnika po potrebi popravimo.

NAGRAJENE PISAVE

Dragica Haramija: *Nagrajene pisave.*

Opisi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov. Murska Sobota: Založba Franc-Franc, 2012

Znanstvena monografija *Nagrajene pisave* je izšla kot posebna produkcija Očesa besede 2012 v okviru Maribora 2012 – Evropske prestolnice kulture. V knjigi so predstavljeni opisi sodobnih slovenskih mladinskih prozaistov, ki so bili v zadnjih dvajsetih letih nagrajeni z vsaj eno pomembno nagrado ali s priznanjem na področju mladinske književnosti na Slovenskem. Nagrade, ki so bile upoštevane kot merilo za izbor, so: Levstikova nagrada, večernica, desetnica, izvirna slovenska slikanica za nagrado Kristine Brenkove, priznanje Moja najljubša knjiga in priznanje zlata hruška.

Uvodni del monografije predstavi teoretična izhodišča proznih književnih vrst in žanrov, ki predstavljajo temelj za nadaljnjo izpeljavo tipologije s tendenco poenotenja terminologije na tem področju literarne vede. Sledi predstavitev slovenskih literarnih nagrad in priznanj za mladinsko književnost, znotraj katere

so navedeni vsi dosedanji nominiranci in nagrajenci (oz. samo nagrajenci, če v okviru nagrade ali priznanja nominacij ni). Osrednji, najboljšeje del monografije predstavi sedemindvajset avtorjev in njihovih opusov, ki so v letih 1991 do 2011 prejeli nagrade in priznanja za izvirna slovenska mladinska leposlovna prozna dela: Dušan Dim, Mate Dolenc, Nina Mav Hrovat, Igor Karlovšek, Neli Kodrič Filipič, Majda Koren, Polonca Kovač, Kajetan Kovič, Feri Lainšček, Svetlana Markarovič, Marjana Moškrič, Desa Muck, Bogdan Novak, Nejka Omahen, Mojca Osojnik, Andreja Peklar, Matjaž Pikalo, Lila Prap, Slavko Pregl, Andrej Rozman Roza, Primož Suhodolčan, Peter Svetina, Bina Štampe Žmavc, Anja Štefan, Irena Velikonja, Janja Vidmar in Dim Zupan.

Uvodna tipologija proznih književnih vrst in žanrov služi enotni obravnavi avtorjev, znotraj katere avtorica sledi razdelkom (nagrade in priznanja, bibliografski podatki, tipološka razčlemba avtorjevega proznega mladinskega opusa s predstavitvijo del ter sklep).

Izčiščeno in dosledno izpeljane predstavitev prinašajo dragocen pregled literarnega ustvarjanja posameznega avtorja. Sklepi nemalokrat vnašajo vsebine, ki sežejo preko obravnavanega opusa (npr. predstavitev pesniškega opusa avtorja, tudi njegovih nemladinskih del). S tem ne predstavljajo le zaokroženosti, temveč tudi dodano vrednost, kar je z vidika informativnosti sicer zelo dobrodošlo, a se (kljub neobhodno potrebnim zamejitvi, ki uokvirja meje vsake znanstvene monografije) prav ob tem izkazuje problematičnost kakršne koli stroge sistematike (in s tem delitve), ki razbija homogenost in organsko zlitost posameznega avtorjevega opusa.

Nekoliko več skrbnosti bi bila lahko deležena začetna predstavitev nagrad in priznanj, ki sicer med drugim ponuja hvalevredno(!) navedbo vseh dosedanjih nominirancev, a ji tu in tam ponagaja

tiskarski škrat(?) Bralcu v pomoč bi bilo tudi (morda sklepno) natančnejše ovrednotenje posameznih nagrad in priznanj; te so si v izhodišču zelo raznolike in »po teži« medsebojno neprimerljive (npr. Levstikova nagrada za življenjsko delo in priznanje Moja najljubša knjiga).

Sistematičen in natančen nabor predstavitev posameznih opusov na dobrih 300 straneh priča o bogatem avtoričinem prispevku na področju proučevanja slovenske mladinske književnosti. In prav zaradi celostnega in vsestranskega uvida v ta obsežen opus si bralec morda v prihodnje obeta tudi nekoliko bolj kritičen pogled na dela posameznih avtorjev; tisti pogled, ki bi mu pomagal odpreti najboljše med ponujenim. Vsekakor je delo temelj za podrobnejšo predstavitev najbolj kakovostnih del, ki bi v množici luči zasijala dovolj močno, da bi osvetlila brezpotja besed.

Znanstvena monografija dr. Dragice Haramija ponuja temeljna izhodišča za nadaljnje raziskovalno delo in je kot taka neobhoden priročnik za vse preučevalce mladinske književnosti. Izjemno delo, ki na svojem področju (v teoriji in njeni aplikaciji) orje ledino in ustvarja pregledno izrisano kašipot prihodnjim generacijam bralcev in raziskovalcev.

Kristina Picco

SREČANJE Z ZUNAJEVROPSKO KULTURO

Aksinja Kermauner: *In zmaj je pojedel sonce*. Oblikovanje in kolaži Ingrid Pozvek. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG): Sodobnost International (Zbirka modra pomaranča), 2011.

Prva slovenska sinologinja in profesorica kitajščine na Filozofski fakulteti v

Ljubljani Jana Rošker opozarja, da je za razumevanje medkulturnega stika z zunajevropskimi kulturami potrebna sistematična obravnava »evropskega kategorialnega aparata«, ki lahko pomeni oviro pri videnju. Je stik z zunajevropskimi kulturami za vse ljudi tako zapleten ali pa so mladi manj obremenjeni s stereotipi oz. bolj odprti za tako drugačne kulture? Mladinski roman Aksinje Kermauner *In zmaj je pojedel sonce* govori o ekskurziji dijakov in profesorjev iz dveh ljubljanskih gimnazij, ki so se leta 2009 odpravili na Kitajsko, da bi opazovali izjemen, popoln sončni mrk.

Po ogledu popolnega sočnega mrka Sunčanova mati Wen Di kot kitajska vodička pripoveduje:

Staro kitajsko verovanje pravi, da do mrka pride zato, ker hoče zmaj požreti sončevo ploščo. Kitajski izraz za mrk pomeni 'goltanje sonca'. 2134 let pred našim štetjem je kitajski cesar dal obglaviti dva astronoma, ker nista napovedala mrka, cesar pa zato ni mogel pravočasno pripraviti obredov za pomoč soncu (Kermauner 2011: 258).

Besedilo *In zmaj je pojedel sonce* je prvoosebna pripoved šestnajstletnega Sunčana, ki na ekskurziji spremlja svojega očeta, profesorja fizike Krisa Strleta. Sunčan je skoraj popolnoma slep in zato ljudi zaznava ter razločuje glede na lastnosti njihovih glasov. Glas vodičke Laure dojema kot »gladek, poskočen in začinjen z voljo do življenja in s humorjem«. Oče Kris pa jo opiše kot »zelo čedno«. Ko v Istanbulu čakajo na letalsko povezavo za Peking, Sunčan na klopci je turški mandljev lokum, k njemu pa prisede deklet, ki se predstavi kot Tiggy iz prvega c razreda. V glasovno mapo zanjo Sunčan vnese: »zares simpatični glas« in doda pripis »nenavadna in nevljudna«. Na letalu mu na poti do stranišča pomaga Tyggina sošolka Urška, ki mu pove, da je Tiggy grozna pankerca s širokezo in bulerji. Sunčan pa ji pojasni, da je slep, in razloži, kako je treba pomagati slepim:

»Prijel te bom za komolec, ti pa pojdi naprej. Tako bom pol koraka za tabo in se bom počutil varno.« Urškin glas je najmehkejši in najnežnejši glas, Sunčan ga opiše kot »svilenkast in enostavno seksi«, ona pa nežno diši po vijolicah. Med privlačnostjo in čari obeh prvih novih znank, Sunčan ves čas ekskurzije po Kitajski okleva, šele na koncu se odloči, da bo pravzaprav raje fant pokončne in pogumne Tiggy, imenovane tudi Antigona.

Uvodoma se v razdelku Ona, Sunčan takole opiše:

Pol genetskega materiala je prispevala Ona; sicer se ta kaže le v dolgih, ravnih in gostih črnih laseh, rahlo navzgor zasukanih očeh, ki pa so zamolklo zelene barve, darilo babice po očetovi strani. Precejšno višino, kar 174 centimetrov, in svetlo barvo polti sem podedoval po očetu«

Ko ob očetovem nerazumljivem govorjenju razmišlja o svoji slovenski družini, se sprašuje:

»Kaj za vraga se dogaja??? Kaj pomeni vsa ta zmedena očetova govorancija? Seveda smo srečna družina. Dobro, ni vse popolno. Moj oče je najbolj zmeden profesor na svetu. Moja mačeha je najbolj zaposlena ženska na svetu. Moja sestra je najbolj zoprna pubertetnica na svetu. Jaz sem ... jaz sem ... najbolj zbeغان mladostnik na svetu. Kdo sploh sem? Sem bel ali rumen? Sem tič ali miš? Slovenec ali Kitajec?«

Sunčanovo spraševanje pri očetu povzroči zakrknjen molk in slabo prikrit jok, oče s pojasnili odlaša vse do konca, ko je vsaj za Sunčanovo kitajsko mater že prepozno.

Razrešitev Sunčanovega prizadevanja, da bi si zgradil zapleteno dvojno identiteto, pride povsem spontano in presenetljivo, ko Klari pove, da ima tako in tako kitajsko ime: »Moje pravo ime je Sun Quan.« Ko zasliši, kaj je pravkar ponosno izrekel, je sam 'naravnost pretresen' in nadaljuje: »Končno sem odkrito priznal tisto, s čemer se oteparam že ves

čas, odkar se zavedam svojega obstoja. Sunčan Slovenec in Sun Quan Kitajec. Vse to sem jaz! Vse to sem!!!« Takoj se znebi občutka lebdenja med obema svetovoma in sprejme svojo vključenost v dve kulturi ter se lahko začne sidrati.

Čas kitajske ekskurzije in nov stik z dvema privlačnima dekletoma za Sunčana pomeni hkrati tudi prehod od doma precej zaščitniške mačeha Valerije v silovito puberteto in obdobje nepričakovanega spolnega zorenja. O tem prav tako direktno in brez zadržkov nadrobno poroča kot o vseh drugih dogajanjih. Svoje dolgo neodločeno nihanje med Tiggy in Urško podrobno opisuje skupaj z vsemi telesnimi spremembami, ki mu jih povzročata njuni vedno zaželeni bližini. S poglobljeno senzibilnostjo do drugih ves čas samokritično ocenjuje svoje nepremišljeno dejanje, da je obema dekletoma podaril enaki kitajski pahljači, kar med njima povzroči odprt spor in pretep ob skupni večerji.

Pripoved Aksinije Kermauner je vse skozi zanimiv preplet Sunčanove nadvse senzibilne prvoosebne pripovedi o vtisih in doživetjih s popotovanja po Kitajski – od Pekinga, skozi provinco Xi'an, pa v Lonyang, Denfeng, Šanghaj, Tongi in Suzhou – opisov videnj, ki mu jih posredujejo drugi dijaki, in glasov ter vonjev raznih lokacij, z avtentičnimi glasovi več dijakov, ki za bralca zaživijo s svojim posebnim mladostniškim govorom, polnim angleških besed, ter opomb spremljajočih jih profesorjev in obsežnih razlag vrste kitajskih vodičev, ki jih dopolnjuje slovenska vodička Laura. Razlage kitajskih vodičev ne nagovarjajo samo prisotnih na ekskurziji, marveč tudi bralcu zbujajo željo po srečanju s to zanimivo kulturo in državo.

Cilj ekskurzije: neposreden ogled polnega sončnega mrka je dosežen na zadnji postaji z dogovorjeno šolo v Suzhou, kjer s posebej prirejeno astronomsko opremo lahko sončni mrk vidi tudi

slepi Sunčan. V Suzhou Sunčan sreča svojo kitajsko mater, ki s spremenjeno identiteto po prijateljici Wen Di dela kot lokalna turistična vodička. Srečanje ne poteka brez zapletov, Sunčanov oče materi namreč ni pravočasno povedal, da je njen šestnajstletni sin slep. Kljub temu pa se pripoved konča optimistično, z obljubo Sunčanovih prihodnjih stikov z materjo. Sunčan končno spozna zgodbo svojih staršev ter usodo svoje svobodomiselnice matere, ki je bila zaradi sodelovanja v študentskih uporih na Trgu nebeškega miru zaprta, medtem ko se je oče s Sunčanom umaknil v Slovenijo, da ne bi z njo zaprli tudi njunega dojenčka Sunčana. V pogovoru s šolsko psihologinjo Marjano Sunčan odločno pove, da je svojo petletno slepoto pač sprejel in se naučil z njo živeti. Zato si ne želi pomilovanja. Vedno bolj pa se počuti krivega, »ker ga je ta tuja dežela, ki je pravzaprav njegova domovina, tako močno pritegnila.« Počuti se živ, nadvse živ, hkrati pa ima občutek, da je izdal svojo krušno mater Valerijo v Sloveniji. Njegova izjemna občutljivost za druge ljudi tako prinaša nova vprašanja in pri bralcu spodbuja močno empatijo.

Pretrsljiva pripoved Aksinije Kermauner tako mojstrsko združuje doživljanja slepega prvoosebnega pripovedovalca z glasovi drugih dijakov v nenavadnih okoliščinah ekskurzije na Kitajskem in s strokovno neoporečnimi poročili o zgodovini te oddaljene in malo poznane kulture, da bralec knjige ne more odložiti, dokler ne pride do zadnje strani. Zdi se, da je umetniška pripoved o neposrednih doživetjih te daljne kulture učinkovitejši medkulturni posrednik kot zapleteno preučevanje evropskega kategorialnega aparata za presejanje medkulturnih omejitev. Ne nazadnje tudi ljubezen Sunčanovih staršev brez težav presega medkulturne pregrade, medtem ko vsi mladi izletniki občutijo spontano zanimajo za Kitajsko.

Knjiga je lepo opremljena s številnimi kolaži Ingrid Pozvek, ki so variacije kitajskih zmajev, in s provokativnimi fotografijami nekaterih obiskanih lokacij.

Meta Grosman

BOOKBIRD 2011

V letu 2011 je v reviji *Bookbird*, strokovnem glasilu mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY), v vseh štirih številkah prisotno informiranje o slovenski sekciji IBBY, o slovenskih ustvarjalcih na področju mladinske književnosti in o slovenski mladinski književnosti. Vsebinska kazala vsake številke so podložena z verzi Toneta Pavčka iz pesmi *Vsi naši otroci*. Ta pesem iz zbirke: *Majhnice in majhnice. Pesmi mnogih let za mnoge bralce*, ki jo je izdala založba Miš leta 2009, je v slovenščini in v angleškem prevodu Alana McConnell-Duffa objavljena v **prvi številki** revije v rubriki **Pesem**. Pesniško zbirko je ilustriral Damijan Stepančič in njegova ilustracija je tudi na naslovnici prve številke. V tej številki je med literarnimi dopisnicami predstavljena knjiga Janje Vidmar *Pink*, ki je izšla pri založbi Didakta leta 2008.

Kar nekaj prispevkov v prvi številki govori o tem, kako so predstavljene posamezne dežele in njihova literatura v drugih deželah, kako so jih doživljali in opisovali tuji avtorji in koliko je bila njihova literatura prevajana v druge jezike. Tudi avtorji ostalih prispevkov se ukvarjajo z odnosom do drugačnosti v mladinski literaturi.

Helma van Lierop-Debrauwer v članku *South Africa in Dutch children's literature, 1899–1901; The U-Huhu stories of Nynke van Hichtum* (Južna Afrika v

holandski mladinski literaturi, 1899–1901; U - Huhu zgodbe avtorice Nynke van Hichtum) obravnava eno prvih nizozemskih serij o Južni Afriki za mladino. Ob analizi serije zgodb o zulujskem dečku pisateljice Nynke van Hichtum (pseudonim Sjoukje Bokma - de Boer), ki je živela od leta 1860 do leta 1939, opozori na to, kako in kdaj so stvari, pokrajina ali običaji namerno opisani verodostojno, odnosi med domačini in belimi pa z očmi evropskega kolonialista.

Drugačna in številna dela sodobne južnoafriške pisateljice Revive Schermbrucker predstavitava Ruth Stone in Barbara A. Lehman v prispevku *Breaking new ground with Reviva Schermbrucker* (Oranje ledine z Revivo Schermbrucker). Pisateljica se je kot petleten otrok preselila s svojimi starši iz rojstnega Izraela v Južno Afriko. Po končanem študiju umetnosti v ZDA je zaključila tudi študij vzgoje na univerzi v Cape Townu. Po krajšem obdobju poučevanja slikarstva se je aktivno vključila v organizacijo ELRU (Early Learning Resource Unit) in pripravljala ter izdelovala gradivo za otroke in za vzgojitelje: knjige, plakate, igre, slike, revije in publikacije z napotki za učitelje. Poleg vsega tega pa je pisala in ilustrirala tudi knjige za otroke in mladino, tako poučne kot leposlovne. V svojih delih namenoma močno poudarja raznolikost etničnih skupnosti, ki živijo v Južni Afriki. Mlade v knjigah seznanja z različnimi jeziki, zato je nekaj njenih knjig napisanih v več jezikih, ki jih govorijo v Južni Afriki. Piše o različnih običajih, o različni tradiciji, o različnem socialnem položaju in o močno razširjenih boleznih. Na ta način skuša spodbujati in navajati mlade k strpnosti. So pa v njenih knjigah tudi ljubezenske zgodbe in drugi otroški in mladostni doživljaji.

Leah Gerber, ki proučuje prevajanje avstralske mladinske literature, še posebej prevode v nemščino od leta 1945 do danes, se v prispevku *The proofs is in*

the puddin': The German translation of Norman Lindsay's The Magic Pudding (Dokaz je puding: Nemški prevod knjige Normana Lindsaya: *Čudežni puding*) posveti nemškemu prevodu Lindsayeve knjige, ki je izšla v Sydneyu leta 1918. V nemščino sta jo prvič prevedla Christiane in Carsten Jung šele leta 1992. Samo dve avstralski knjigi, ki sta izšli pred letom 1945, sta bili v nemščino prevedeni pred letom 1945. Pa tudi po tem letu so bili prevodi tako v nemščino kot v druge jezike redki, dokler avstralski svet za umetnost s posebnim projektom in s finančno podporo ni spodbudil prevajanja avstralske mladinske literature v druge jezike. Gerberjeva ob primerjavi originalnega teksta *The Magic Pudding* in prevoda v nemščino opozori na odgovornost prevajalcev, ki sta morala upoštevati časovno odmaknjenost od nastanka teksta, ustrezno poimenovati stvari in bitja, na primer hrano ali pa živali, ki so značilne samo za Avstralijo, razumno prilagoditi običaje, kreativno ustvarjati verze v tekstu, se znajti pri nonsensih, skratka biti prevajalca in ustvarjalca hkrati. In prevajalca sta se po njenem mnenju dobro izkazala.

Åse Marie Ommundsen, ki je proučevalka sodobne norveške mladinske literature, se v prispevku *Childhood in a multicultural society? Globalization, childhood, and cultural diversity in Norwegian children's literature* (Otroštvo v multikulturni družbi? Globalizacija, otroštvo in kulturna raznolikost v norveški mladinski literaturi) dotakne vprašanja, koliko je v sodobni norveški mladinski literaturi prisotna tematika multikulturnosti in kolikšen je vpliv globalizacije. Dejstvo, da je norveška družba v glavnem še vedno monokulturna (96 % prebivalcev je norveške narodnosti, izjema je glavno mesto Oslo s svojimi imigrantskimi četrtmi), pa tudi to, da sta bila nasilje in vojna do nedavna v norveški mladinski literaturi tabu temi,

je razlog, da šele v zadnjem času, z vplivom globalizacije, odpira te teme.

Christina M. Desai v prispevku *The world as presented to U. S. children: Building bridges or confirming expectations?* (Predstavitev sveta otrokom iz ZDA: gradi mostove, potrjuje pričakovano?) analizira knjige, ki so uvrščene v bibliografijo mednarodnih mladinskih knjig: *Growing Up Around the World: Books as Passports to Global Understanding for Children in the United States (Odraščanje po svetu: knjige kot pripomoček za razumevanje sveta za otroke v ZDA)*. Bibliografijo so izdelali na pobudo ALA (American Library Association), in sicer z namenom, da bi ameriškim otrokom približali sodobno življenje mladih v drugih državah po svetu. To sovпада tudi z multikulturnim gibanjem po šolah, v okviru katerega naj bi knjige spodbujale toleranco. V bibliografijo je vključenih okrog 150 naslovov knjig, ki sodijo v naslednje tematske skupine: poučne knjige, življenje na podeželju, vojna in politični ali etnični konflikti, prizadevanje deklet za stvari, ki so bile do sedaj le v domeni moškega spola, knjige, ki govorijo o vsakdanu današnje mladine, s problemi, ki niso značilni le za neko deželo, ampak zadevajo mlade povsod po svetu (na primer problemi v razvezani družini, selitev v drugi kraj, ali uresničevanje svojih sanj).

Naslednja dva prispevka sta posvečena šolskim knjižnicam. V prispevku *Identifying key components of successful school libraries and librarians* (Ključni elementi za uspešnost šolskih knjižnic in knjižničarjev) se Wayne Mills zavzema za razvoj novozelandskih šolskih knjižnicah v skladu s sodobnimi mednarodnimi standardi, pri čemer poudarja pomen ustrezne nabave gradiva, ureditve prostorov in še posebej delo knjižničarja, ki naj spodbuja, spremlja in usmerja mladega bralca.

Momo Yuriko v prispevku *Where kids come first: 'Gurigura' Project puts life into libraries* (Kjer so otroci prvi: projekt 'Gurigura' oživlja knjižnice) navdušeno predstavi projekt šolske knjižnice v osnovni šoli Keimei v Tokiju. Pri projektu sodelujejo učitelji, knjižničarji, učenci, starši in širša skupnost, in sicer s ciljem, da bi šolske knjižnice nudile učencem gradivo, ki je dopolnilo in nadgradnja pri učnem procesu, da se v njej predstavljajo učenci sami s svojimi likovnimi izdelki ali z gledališkimi predstavami, da učenci med seboj izmenjujejo mnenja in informacije o knjigah in ostalem gradivu s pogovori ali z na listke napisanimi mnenji in ocenami, pri čemer lahko sodelujejo tudi njihovi starši. Ti listki se zbirajo na knjižnih policah in so vsakomur na vpogled. Knjižnica je za inovativnost prejela nagrado japonske zveze šolskih knjižnic.

V rubriki Books on Books (Knjige o knjigah), ki jo pripravlja Christiane Rababe, direktorica Mednarodne mladinske knjižnice v Münchnu, sta med strokovnimi knjigami navedeni tudi knjigi, ki dajejo celovitejši pregled razvoja ilustracije v kanadskih knjigah za otroke (*Picturing Canada*) in pregled razvoja francoske mladinske literature v zadnjih tridesetih letih (*La littérature de jeunesse*).

Elizabeth Page, izvršna direktorica IBBY, poda v rubriki Focus IBBY podrobno poročilo o 32. kongresu IBBY v Santiagu de Compostela v Španiji leta 2010. Na kongresu so bile podeljene tudi IBBY nagrade. Najpomembnejši Andersenovi nagradi sta prejela David Almond iz Združenega kraljestva za svoj celoten pisateljski opus in Jutta Bauer iz Nemčije za svoj celoten ilustratorski opus. Med nominiranci za Andersenovo nagrado sta bila tudi pesnik Tone Pavček – v tej številki je objavljena njegova pesem *Vsi naši otroci* v slovenskem jeziku in v angleškem prevodu – in akademska slikarka, ilustratorica, Ančka Gošnik Godec. Članica mednarodne žirije za

Andersenovo nagrado 2010 je bila tudi dr. Darja Mazi-Leskovar iz Slovenije. Med dobitniki IBBY Honour List iz Slovenije so bili pisateljica Janja Vidmar (v reviji je objavljena fotografija, na kateri prejema častno listo), ilustrator Damijan Štepančič (njegova ilustracija je na naslovnici te številke) in prevajalec Milan Dekleva. Na kongresu je bil izvoljen za novega predsednika IBBY Ahmad Redza Ahmad Khairuddin iz Malezije.

Druga številka revije je posvečena poeziji za mlade. Tudi v tej številki je opazna slovenska prisotnost. Že prvi prispevek je iz Slovenije. Dr. Darja Mazi-Leskovar v članku *Perceptions of Africa in Slovenian poetry for children* (Afrika v slovenski poeziji za otroke) navaja in analizira pesmi, v katerih se posredno ali neposredno pojavljajo kakšna afriška dežela, afriške rastline, afriške živali. Avtorji, ki jih obravnava, so: Ervin Fritz, Niko Grafenauer, Miroslav Košuta, Kajetan Kovič, Radivoj Rehar, Dane Zajc in Oton Župančič. Pesmi *Uspavanka*, *Pismo Otona Župančiča*, *Kamela* Nika Grafenauerja, *Kratkovidna žirafa* Miroslava Košute, pesem *Hiša* in pesem *Čarovnik* Daneta Zajca so v prispevku objavljene v angleškem prevodu.

Yoo Kyung Sung in Eun Hye Son v prispevku *Rediscovering cultural diversity in Korea through song and poetry picture books* (Ponovno odkritje kulturne raznolikosti v Koreji s pomočjo pesmi in poezije v slikanicah) na izbranih primerih slikanic prikažeta sodobni trend v Južni Koreji, da se mladim čim bolj približa vedenje o lastni deželi in poveča zanimanje za njeno kulturno in jezikovno raznolikost. Ljudske pesmi, otroške pesmi, klasična in moderna poezija, podkrepljene z ilustracijami, razkrivajo bogato raznolikost življenja korejskega ljudstva.

Poetry for young people in Greece (Poezija za mlade v Grčiji) je naslov

prispevka Tasoule Tsilimeni in Petrosa Panaoua, v katerem podata pregled poezije za mlade v obdobju od 1821 do 1970 in od 1970 do danes. V prvem obdobju je na poezijo za otroke vplivala ljudska pesem, vsebinsko pa so prevladovala religiozne, narodnostne in družinske teme ter realistični in idealizirani opisi narave. V drugem obdobju začne prevladovati vpliv iz evropskih držav in kasneje tudi globalni. Sedaj je v poeziji na prvem mestu otrok, njegov vsakdan z veselimi in humornimi doživljaji, pa tudi problemi, s katerimi se srečuje, ter njegova vloga pri skrbi za okolje in prizadevanju za sožitje med ljudmi.

V prispevku *The liberating power of nonsense in Slovak children's poetry* (Sproščujoča moč nonsensa v slovaški poeziji za otroke) sta Markéta Andričíková in Timotea Vráblová prikazali preobrat na področju otroške poezije v povezavi z zgodovinskimi in političnimi spremembami, od tradicionalne poezije k igrivi, humorni in nonsens poeziji za otroke na Slovaškem. To se je zgodilo v poznih šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so pesniki L'ubomír Feldek, Miroslav Válek, Tomáš Janovic, Ján Navrátil, Jozef Pavlovič in Daniel Hevier spremenili dotedanji odnos do otroške poezije in odnos do otroškega bralca poezije. Otrok ni več le pasivni bralec, ampak upoštevan osebek, ki je pesniku tudi pomemben vir navdiha.

Čeprav je leta 1972 v Romuniji vladal komunizem, je pesniku Iordanu Chime-tu uspelo pripraviti in izdati za tisti čas popolnoma nepredstavljivo antologijo mednarodnih tekstov (poezije in proze) in ilustracij, ki obujajo 'fantazme otroštva'. O pripravah za nastanek antologije in o antologiji piše Marina Debattista v prispevku *Innocence as subversion: The power of Surrealism in The Twelve Months of Dreaming* (Nedolžnost kot prevrat: Moč nadrealizma v: *Dvanajst mesecev sanj*).

Stoletnica rojstva čilskega poeta Pabla Nerude leta 2004 je botrovala izidu nekaj knjig, posvečenih njegovemu življenju in delu, ki so namenjene mladim bralcem. Joann McFerran Mount v svojem prispevku *Neruda reborn: His life in children's literature* (Oživljen Neruda: Njegovo življenje v mladinski literaturi) predstavlja in analizira šest knjig, napisanih v španščini in v angleščini, ki so nastale z željo, da spodbudijo pri mladih, pa tudi njihovih starših, zanimanje za Nobelovega nagrajenca Pabla Nerudo.

Françoise Ballanger se v prispevku *A street that leads children to poetry* (Pot, ki vodi otroke do poezije) pogovarja s francoskim pisateljem in založnikom Alainom Serresom o njegovi založbi Rue du monde (Cesta sveta). Zanimivo je, da založba posveča veliko pozornost izdajanju poezije za otroke vseh starosti. V petnajstih letih obstoja so izdali več kot 60 naslovov poezije od okrog 240 naslovov vseh izdanih knjig. Pesmi iz vsega sveta naj bi otrokom približale drugačno kulturo in drugačen jezik ter otroke spodbujale tudi k lastni ustvarjalnosti. Izhajajo kot ena pesem v samostojni knjižni, največkrat slikaniški izdaji, ali kot pesniške zbirke, ki se navezujejo na neko temo. Tudi dvojezičnih izdaj je kar nekaj.

V prispevku *'Pollen from one place to another': The Braid in Indiana and Scotland* ('Cvetni prah iz kraja v kraj': *The Braid* v Indiani in na Škotskem) Helen Frost opiše svojo zanimivo pisateljsko izkušnjo; pripoveduje o predstavitvi svoje knjige: *The Braid* (Kita) na dveh šolah v dveh državah. Njena zgodovinska zgodba v verzih je pri mladih spodbudila razmišljanje o njihovi preteklosti in njih samih in s pomočjo digitalne povezave tudi zanimanje o preteklosti in življenju vrstnikov v državi na drugem koncu sveta.

David Colmer v prispevku *Poem Express: Swimming in the lake of the*

imagination (Pesniški ekspres: plavanje v jezeru domišljije) opiše uspešen nizozemski projekt Pesniški ekspres. Ustvarjanje plakatov s pesmijo in sliko, kjer so združene besede in slike, je postalo mednarodno tekmovanje otrok med šestim in trinajstim letom starosti. O projektu lahko preberemo tudi na <http://poem-express.com>.

V izbor tokratnih strokovnih knjig (rubrika Books on Books) je Christiane Raabe uvrstila tudi knjigo južnoslovenskih pravljic (tudi slovenske) *Märchen in den südslawischen Literaturen* iz leta 2010.

V rubriki Focus IBBY poroča Zohreh Ghaeni, predsednica mednarodne žirije za Andersenovo nagrado 2010, o delu žirije, katere članica je bila tudi dr. Darja Mazi-Leskovar. Historični pregled IBBY je v tej številki posvečen obdobju po letu 1990, v katerem se je mednarodni zvezi pridružilo lepo število novih članov, tudi Slovenija.

Pesem *Iz jutra v jutro* z zadnje strani revije je napisal japonski pesnik in nominiranec za Andersenovo nagrado Shuntaro Tanikawa. Tudi sicer je v tej številki, posvečeni poeziji za otroke, objavljenih več pesmi različnih avtorjev. Tilka Jamnik pa je prispevala literarno dopisnico o pesniški zbirki Saše Vegri *Naročje kamenčkov* (z ilustracijami Damijana Stepančiča jo je leta 2009 izdala založba Miš).

Avtorji prispevkov v **tretji številki** nam podajo informacije o manj znanih mladinskih literaturah. Robin Sheahan-Bright v obsežnem prispevku *Red, Yellow, and Black: Australian Indigenous publishing for young people* (Rdeč, rumen in črn: avstralska staroselska knjižna produkcija za mlade) opiše literaturo o avstralskih staroselcih od začetkov, ko so jo pisali priseljenci in nato staroselci sami, ter razvoj založb, ki izdajajo mladinske knjige o staroselcih

v preteklosti in danes. Na razvoj te literature so vplivali odnosi priseljencev do Aboriginov in ljudstev na Torres Strait otokih ter kasnejše družbene in politične spremembe. Danes igrajo pomembno vlogo staroselske založbe, ki si prizadevajo tudi za korekten odnos do staroselcev in za njihove pravice.

Lea Baratz in Sara Zamir predstavita v prispevku *Examining Hebrew-Amharic bilingual children's literature in Israel: Language, themes, and power* (Raziskava hebrejsko-amharske dvojezične mladinske literature v Izraelu: jezik, teme in vpliv) še vedno redke knjige za otroke, ki so pisane v dveh jezikih, in sicer v hebrejščini in v amharščini. Te dvojezične knjige pomagajo otrokom etiopskih priseljencev v Izraelu, članom beta izraelske skupnosti, kot se sami imenujejo, da se lažje vključujejo v novo okolje in se preko izbranih besedil, zapisanih vzporedno v obeh jezikih, tudi izobražujejo. Zanimive pa so tudi za mlade izraelske bralce, saj jih seznanjajo s skupnostjo, ki živi ob njih, a ima drugačne navade. Literatura, napisana v obeh jezikih, jih vse tudi moralno, čustveno in kulturno bogati.

Zgodbe in legende, ki so se pri afriških narodih s pripovedovanjem stoletja prenašale iz roda v rod, še danes niso izgubile svojega čara in pomena. A danes se to ljudsko bogastvo širi v zapisani, tiskani obliki, pa tudi pripovedovano in vizualizirano v sodobni digitalni obliki, tudi preko interneta. Dostikrat so zgodbe posredovane v dveh jezikih, največkrat v angleškem jeziku in v jeziku naroda ali skupnosti, kjer je zgodba nastala. Pozornost je posvečena tudi ilustracijam, ki črpajo umetniški izraz v afriški likovni umetnosti, od slik na skalah dalje. O predstavitvi afriške folklorne in kulture na avtentičen in inovativen način piše Vivian Yenika-Agbaw v prispevku: *Folk literature and the preservation of culture: New approaches to African story-*

telling (Ljudsko slovstvo in ohranjanje kulture: Novi pristopi k pripovedništvu v Afriki).

V prispevku *Sparkling vampires: Valorizing self – harming behavior in Stephenie Meyer's Twilight series* (Bleščéči vampirji: ovrednotenje samopoškodovalnega vedenja v seriji *Somrak* pisateljice Stephenie Meyer), Lydia Kukkola poglobljeno analizira samopoškodovalni vzorec vedenja v priljubljeni seriji in si ob še nekaterih primerih iz mladinske literature, ki opisuje vedenje zlorabljenih, psihično preobremenjenih deklet in manj fantov, ki se zatekajo k raznim oblikam lastnega prizadevanja bolečin (od rezanje po telesu do samomora), zastavlja vprašanje o primernosti oziroma potrebi tovrstnega pisanja v literaturi za mlade.

V prispevku *Pinocchio's road to adulthood from Carlo Collodi to Christos Boulotis* (Ostržkova pot odrasčanja od Carla Collodija do Christosa Boulotisa) se Elena Staniou in Tasoula Tsilimeni posvetita mladinski literaturi grškega pisatelja Christosa Boulotisa, ki v svojih knjigah uporabi Ostržka, junaka, ki so ga in ga še vedno sprejemajo za svojega otroci po vsem svetu. Pisatelj ga v novih zgodbah postavi v grško okolje, kjer sicer lesena lutka, a z veliko srčnosti in človečnosti, stopa na pot, ki vodi k odraslosti.

Po letu 1990 je Kitajska doživela poplavo prevodov slikanic iz vsega sveta. Qi Tongweija je zanimalo, kakšne so bile slikanice na Kitajskem pred tem obdobjem. Proučil je slikaniško produkcijo med leti 1950 in 1966, od leta po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske do kulturne revolucije. V tem obdobju je na Kitajskem letno izšlo presenetljivo malo slikanic. Slikanice iz tega obdobja hranijo v Mednarodni mladinski knjižnici na Univerzi v Zhejiangu in v založbi knjig za otroke in mladino v Šanghaju. Za slikanice iz tega obdobja je značilno, da so posegale po propagandni tematiki

tistega časa, po temah, ki so spodbujale k dobrim dejanjem in k prijateljskemu odnosu, ter po stvarnih, poučnih temah. Velika pozornost je bila posvečena likovnemu delu in sozvočju med tekstom in sliko, ki naj bi olajšalo in dopolnjevalo otrokovo branje slikanice skupaj s starši. Zanimivo je bilo tudi oblikovanje knjig, še posebej v obliki vetrnic, ki so omogočile, da so slike prišle do izraza. Qi Tongwei v prispevku *Picture books in China from 1950–1966: A snapshot* (Slikanice na Kitajskem od 1950–1966: na hitro), ki predstavi nekaj slikanic iz tega obdobja, meni, da bi se bilo v današnji prevladi globalizacije vredno ozreti tudi k svojim koreninam in v preteklost.

O nadvse uspešnih potujočih razstavah IBBY Dokumentacijskega centra knjig za prizadeto mladino na Japonskem piše Hisako Kakuage v prispevku *'Barrier – Free Books from Around the World' – IBBY traveling exhibitions come to Japan* ('Knjige brez meja iz vsega sveta' – IBBY potujoče razstave so prišle na Japonsko). Center, ki zbira knjige iz vsega sveta za prizadeto mladino, knjige o prizadetih mladih ljudeh in knjige za vse, ki živijo in imajo stike s prizadetimi mladimi, je za Japonsko v letih 2003–2005, 2006–2007, 2008–2009 in 2009 pripravil več izborov knjig v obliki potujočih razstav. Te so v svojem potovanju po Japonski pokazale, kako pomembne so knjige za prizadeto mladino, ki so izdelane posebej zanje (knjige za lažje branje, taktilne knjige, knjige v brajici in v znakovni pisavi). Pokazale so tudi, kako pomembno je vedeti več o ljudeh s posebnimi potrebami. Z razstavami, s predavanji strokovnjakov in s spremljalnimi prireditvami se je na Japonskem občutno povečalo zanimanje in razumevanje za mlade s posebnimi potrebami, zanimanje za tovrstno literaturo, ki je spodbudilo japonske založnike tudi k izdajanju tovrstnih knjig.

Christiane Raabe je za to številko pripravila nekaj zanimivih strokovnih knjig, ki predstavljajo avstralske ilustrirane otroške knjige, življenjsko zgodbo preminulega danskega avtorja Oleja Lunda Kirkegaarda, francoske otroške pesmi in več knjig o litvanski ilustraciji.

Osrednji prostor rubrike Focus IBBY zavzema govor pisatelja Davida Almonda ob prejetju Andersenove nagrade 2010 v Santiagu de Compostela. Elizabeth Page piše v zgodovinskem prikazu razvoja IBBY v zadnjih letih, ko so v okviru IBBY ustanovili fundacije za pomoč deželam, ki so jih prizadele naravne katastrofe.

Pesem na zadnji strani *Mož, ki piše pravljичne zgodbe*, je napisala nizozemska pisateljica Annie M. G. Schmidt.

V uvodniku **četrte številke** se urednici Catherine Kurkjian in Sylvia Vardell poslavljata od triletnega urednikovanja revije *Bookbird* z zahvalami vsem notranjim in zunanjim sodelavcem in izražata veliko zadovoljstvo, ki sta ga imeli pri delu, ki je tudi njiju osebno strokovno obogatilo. Vsebinsko je zadnja številka iz leta 2011 posvečena **zgodbam v slikah** in zato, izjemoma, opremljena z barvnimi ilustracijami. Avtorji vseh prispevkov se ukvarjajo tudi z vprašanjem poimenovanja različnih žanrov knjig z ilustracijami.

Shaun Tan, vsestranski umetnik, pisatelj, ilustrator, filmar in gledališnik, nagrajenec s številnimi mednarodnimi knjižnimi nagradami, tudi z oskarjem, in dobitnik ugledne nagrade Astrid Lindgren Memorial Award 2011, piše v prispevku *The accidental graphic novelist* (Grafični novelist po naključju) o tem, zakaj in kdaj se izraža z likovno govorico. Prepričan je, da je za avtorje, umeščene med avtorje stripov, slikanic, ilustriranih knjig ali med avtorje **grafičnih novel – romanov v slikah**, pomembno to, da uporabljajo risbo takrat, ko se

to, kar želijo izraziti, preprosto ne da ubesediti ali pa zato, da z risbo podkrepijo napisano misel. Učinek je dosežen, ko to sprejme bralec in se med avtorjem in bralcem stke skupna pot. To sozvočje med besedo in sliko ter med avtorjem in bralcem začutimo pri avtorjih, kot sta Raymond Briggs s *Snežakom*, Hergé s *Tintinom*. Za svoje delo, še posebej za knjigi *The Arrival (Prišlek)* in za: *The Lost Thing (Izgubljena stvar)* je priprave posvetil prav temu, kako naj približa zgodbo imigranta – zgodbo človeka z drugega kulturnega okolja, ki zapusti svoj dom in se poda v neznano, in pa razdvojenost otroka glede pripadnosti zaradi narodnostno mešanih staršev – bralcu brez tovrstnih izkušenj. Zagotovo je k moči izraza pri tem odločilno doprinesla slika.

V članku *The artist as narrator: Shaun Tan's wondrous worlds* (Umetnik pripovedovalec: Shaun Tanovi čudoviti svetovi) Linnét Hunter podrobno analizira knjige, ki jih je ilustriral Shaun Tan, in knjige, ki so v celoti, torej tekst in ilustracija, njegovo avtorsko delo. Umetnik, ki je vstopil v literarni svet leta 1996, je takoj vzbudil pozornost, še posebej s svojo zgodbo brez besed *The Arrival*. Velja za fenomen, za pripovedovalca zgodb novega veka. Hunterjeva zanj uporablja oznako pripovedni umetnik.

Tudi prispevek Liene Devos *Not all that's modern is post: Shaun Tan's grand narrative* (Vse, kar je moderno, ni post: Shaun Tanovo sijajno pripovedništvo) je posvečen umetniku Shaun Tanu. V njegovem delu je sicer opaziti vplive modernizma, postmodernizma in simbolizma, toda bistveno za Tana je po avtoričinem prepričanju to, da slike in risbe pri njem niso le ilustracije, ampak so neke vrste vizualna poezija.

Sahar Tarhandeh prikaže v svojem prispevku *Striving to survive: Comic strip in Iran* (Težnja po preživetju: šaljivi strip v Iranu) razvoj stripa v Iranu. Prvi

del svojega prispevka posveti kratkemu opisu bogate tradicije knjižne ilustracije v Iranu in izpostavi nekatere rokopise in perzijske miniature pa tudi tradicionalno slikarsko šolo Ghahveh – Khaneh (čajnica/kavarna), ki se je močno navezovala na perzijsko literaturo in pripovedništvo. V drugem delu se posveti obdobju od leta 1950 in po njem, ko se pojavijo prvi stripi v periodiki za otroke in kmalu postanejo izredno priljubljeni. Sprva so to izključno prevodi zahodnih, predvsem ameriških in evropskih stripov, med katerimi po priljubljenosti vodijo *Tintin*, *Tarzan*, *Tom in Jerry*, *Asterix*. Po nekaj letih pa začno ustvarjati tudi domači avtorji (Yahya Dolatshali, Jafar Tejaratchi, Sirous Rad in drugi), ki so črpali snov v iranskih ljudskih pripovedih in v domačem okolju. V tretjem delu, ki časovno sledi obdobju po islamski revoluciji leta 1979, se uraden odnos do stripa spremeni, z ideološkega in s pedagoškega vidika ga označijo za neprimerne. Toda nekaj avtorjev, med njimi Saeed Razzaghi, je vztrajalo in še naprej ustvarjalo stripe. Strip je preživel in v zadnjem času je vse več novih avtorjev (pomembnejši med njimi je Parviz Eghbali), ki ustvarjajo kvalitetne stripe. Pot je odprta tudi za romane v slikah.

Dipavali Debroy v prispevku *The graphic novel in India: East transforms West* (Roman v slikah v Indiji: vzhod spreminja zahod) opiše bogato tradicijo ilustracije v Indiji in pojav stripa ter **romana v slikah**, kot pravi, variante stripa. Tudi v Indiji so se leta 1950 začeli pojavljati stripi, v začetku reprodukcije in prevodi iz Evrope, ZDA in Japonske. Ko se je ob koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja pri nekem preverjanju izkazalo, da večina mladih, predvsem v urbanih središčih, ne pozna indijske mitologije, je to spodbudilo odgovorne k izdaji domače serije stripov *Amar Chitra Katha (Nesmrtne ilustrirane pripovedke)*. Knjigam z mitološko vsebino so se

z leti pridružile basni, ljudske pripovedi, humor in modrost, sanskrska literatura, življenjepisi zgodovinskih oseb in narodnih voditeljev; po številu več kot 400 tematik. Prevedene v več kot 20 regionalnih jezikov so prodrle v vse indijske pokrajine in v zadnjem času domujejo tudi v medmrežju. Cilj nekaterih stripov sta bila tudi vzgoja in izobraževanje mladih. Velik uspeh je doživela serija detektivskih zgodb v slikah *Satyajita Raya*, ki je prevedena v angleščino prodrila v svetovni bralni prostor. Sodobni animirani filmi, stripi in romani v slikah so nadvse priljubljeni tudi v Indiji. Ne posnemajo le zahodnih vzorov, ampak ustvarjajo originalna dela, ki so priljubljena doma in drugod po svetu. Sodobni mediji so omogočili, da so dobili stripi mednarodno občinstvo. Vpliv med zahodom in vzhodom je postal vzajemen tako med avtorji kot tudi med bralci. Sodobna digitalna tehnologija in iPad, ki sta izjemno primerna medija za stripe, pa zagotavljata stripu dobro prihodnost.

Yeo - Joo Lim v svojem prispevku *Educational graphic novels: Korean children's favorite now* (Izobraževalni romani v slikah: sedaj favoriti korejskih otrok) prikaže razvoj in vlogo **romanov v slikah** v J Koreji, kjer poimenujejo stripe in romane v slikah z eno besedo, in sicer *manhwa*, ki se navezuje na japonsko poimenovanje *manga*. Manhwa obsega 23 tematskih skupin, od znanstvene fantastike, fantastike, šole, zgodovinskih iger, športa, do izobraževanja. Prav **izobraževalni romani v slikah**, ki so se pojavili po letu 1970, razmah in kvaliteto pa so doživeli po letu 1990, so namenjeni predvsem osnovnošolski mladini, pri kateri so tudi izredno priljubljeni, še posebej zgodovinski in znanstveni. Nekateri so bili izvoženi tudi v druge države, v Francijo, na Tajvan, Kitajsko, Japonsko in v Rusijo. Nekateri so bili prirejani v video igre, v musikle in drugo, kar je še doprineslo k njihovi popularnosti. Ko-

rejske **izobraževalne romane v slikah** odlikuje to, da so tako izobraževalni kot tudi zabavni.

Članek Janet Evans *Raymond Briggs Controversially blurring boundaries* (Raymond Briggs: Sporno brisanje meja) je posvečen enemu najvidnejših svetovnih slikaniških avtorjev, Angležu Raymondu Briggsu, ki ustvarja od začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja. Avtorico zanima, komu so njegova dela namenjena in kaj sporočajo, pri čemer navaja tudi Briggsova stališča o njegovem vizualnem pripovedništvu. Evansova skuša razčistiti pojme: strip, **roman v slikah**, slikanica in ilustrirana knjiga. Ugotavlja, kaj imajo skupnega in v čem se razlikujejo. Poleg svojega stališča navaja še stališča uglednih strokovnjakov, kot so Will Eisner, Scot McCloud, Maria Nikolajeva in tudi Raymonda Briggsa. Na primerih pokaže, da Raymond Briggs v svojih delih zmeraj prestopa meje, njegovi vizualni teksti so slikanice, stripi in romani v slikah. Zaradi svoje umetniške vrednosti in sporočilnosti, ki vzbujata estetske užitke in osveščata, so namenjeni bralcem vseh starosti.

Umetnik, tudi iz Anglije, ki prestopa meje med različnimi žanri in je svojski ustvarjalec izjemnih vizualnih zgodb, je tudi Dave McKean. Njegovo delo predstavljata in analizirata Petros Panaou in Frixos Michaelides v prispevku *Dave McKean's art: Transcending limitations of the graphic novel genre* (Umetnost Dave McKaena: Presežene meje žanra roman v slikah).

John Foster v prispevku *Picture books as graphic novels and vice versa: The Australian experience* (Slikanice kot romani v slikah in obratno: avstralska izkušnja) prikaže na primerih knjig, ki so bile nagrajene z nagrado knjiga leta (v kategoriji slikanic in v kategoriji knjig za najmlajše), ki jo podeljuje Children's Book Council of Australia, da vsebujejo elemente, ki jih lahko opredelijo v

kategorijo **roman v slikah**. Med izbranimi knjigami je tudi Shaun Tanova *The Arrival*. Pri opredeljevanju in poimenovanju ilustriranih zgodb ima pomisleke, še posebej, ko gre za knjige, namenjene najmlajšim bralcem. Predlaga razmislek o tērminu 'graphic picture book'.

Colleen AF Venable, likovna urednica pri založbi First Second Books iz New Yorka, v prispevku *Robot Dreams and the language of sound effects* (Robotove sanje in zvočni efekti) opiše svojo izkušnjo pri pripravi knjige *Robot Dreams* za nemško in francosko izdajo. Čudovita zgodba o prijateljstvu med psom in robotom avtorice Sare Varon je sicer brez teksta, z besedami so napisani le zvočnimi efekti, ki so odzivi literarnih junakov na neko stanje. Izkazalo se je, da so zvoki za sicer isto stvar v različnih državah izraženi različno. Tako je na primer presenečenje zapisano z besedo »Gasp« (sopihanje) za angleško izdajo, z besedo »Schluck« (požirek) za nemško, in enostavni OOOH za francosko. To spoznanje se ji zdi izredno zanimivo in zabavno, zato navede kar precej tovrstnih primerov iz zgodb.

Christiane Raabe je za rubriko Books on Books pripravila ocene nekaterih strokovnih knjig, med njimi tudi priročnika za raziskovanje otroške in mladostniške literature *Handbook of research on children's and young adult literature* (New York (et al): Routledge, 2011).

Elizabeth Page objavlja v rubriki Focus IBBY govor Jutte Bauer ob prejetju Andersenove nagrade za ilustracijo 2010, vtise Wally De Donckerja iz svečane podelitve nagrade ALMA avtorju Shaun Tanu v Stockholmu in urugvajski projekt za promocijo branja med najmlajšimi bralci in njihovimi družinami.

Z objavo pesmi na zadnji strani *Imagination – An Infringement of Health and Safety Regulation (Domišljija – prestop zdravih in varnostnih pravil)* je tokrat počaščen Andrew Fusek Peters iz Velike Britanije.

Tanja Pogačar

QUENTIN BLAKE* IN VESELJE NAD ŽIVLJENJEM

(London, The Foundling Museum: 12. januar – 15. april 2012)

»Ne čakam na navdih. Nisem niti prepričan, da vem, kaj navdih sploh je, zagotovo pa vem, da bo, če se od nekom pojavi, moje začeto delo pogoj za njegov prihod,« je v enem od intervjujev dejal britanski ilustrator Quentin Blake. In Quentin Blake je slaven. Pravzaprav zelo slaven. O njem se govori kot o najboljši priljubljenem ilustratorju v Veliki

---

* Quentin Blake se je rodil v Londonu leta 1932, v Cambridgu je študiral angleščino, na Chelsea Art School pa obiskoval tečaje risanja. Več kot dvajset let je poučeval na Royal College of Art, kjer je bil med leti 1978 in 1986 predstojnik oddelka za ilustracijo. Prve ilustracije je objavil v reviji *Punch*, ko je bil star 16 let, v svet knjižne ilustracije pa je stopil leta 1960 s knjigo Johna Yeomana *Požirek vode*. Kljub sodelovanju z mnogimi avtorji, kot so Russell Hoban, Joan Aiken, Michael Rosen, John Yeoman, je najbolj znan po ilustracijah knjig Roalda Dahla. Od 1990 dalje Blake sodeluje tudi kot kustos v Nacionalni galeriji in Britanski knjižnici v Londonu ter Musée du Petit Palais v Parizu. Za svoja dela je prejel številne nagrade, med njimi Whitbread Award, Kate Greenaway Medal in mednarodno nagrado Bologna Ragazzi Prize. Leta 2002 je za svoje ilustracije prejel prestižno nagrado Hansa Christiana Andersena, dve leti kasneje pa ga je francoska vlada nagradila z redom Chevalier des Arts et des Lettres. O njegovem delu in življenju si je več moč prebrati na povezavi <http://www.quentinblake.com/en/>.

Britaniji. Blake je sinonim za literarne like znamenitega Roalda Dahla (npr. Čarli iz tovarne čokolade, Matilda, Čudoviti lisjak in Gravža). Njegova zadnja dela pa se vrtijo okrog otrok in odraslih, ki se znajdejo v drugačnem okolju – v bolnišnici. Londonska razstava *Quentin Blake – As large as life* je z več kot 60 razstavljenimi deli predstavila Blakeov radostni pogled na trenutke, ko se svet zdi tuj planet.

Razstava je bila na ogled v spodnjih prostorih muzeja Foundling v centru Londona, v prijetni četrti Bloomsbury, kjer je leta 1739 Thomas Crone ustanovil čisto posebno bolnišnico. Crone je namreč ostro obsojal problematiko sirotišnic, ki pogosto niso imele dovolj prostora za vse otroke, ali pa so zaradi slabih razmer otroci iz njih pobegnili; zadrževali so se na ulicah in preživljali, kakor so vedeli in znali. Crone je ustanovil bolnico za najdenčke, kamor so matere brez posledic lahko pripeljale svoje otroke, za katere niso več zmogle skrbeti; ko pa so si uredile življenje, so se po otroke lahko vrnile. Ta njegova bolnišnica za najdenčke je s pomočjo podpornikov in daril zaživela 25. marca 1741. Med donatorji sta bila tudi slikarja William Hogarth in Georg Friederich Händel, njuna dela pa sestavljajo originalno zbirko umetniških del, ki so danes na ogled v The Foundling Museum. Muzej je zrasel v isti stavbi (po zaprtju najdišnice), danes pa redno gosti razstave in kulturne dogodke, povezane

s tematiko otrok in bolnišnic. Blakeova razstava ilustracij je predstavila njegova dela, ki jih je ustvaril za štiri bolnišnice v Angliji in Franciji.

Izbiri tovrstnega projekta Blake komentira: »Zdi se, da že sama prisotnost slik v bolnišnici zmanjša občutek tujega okolja. Trudil sem se vključiti precej detajlov, nekaj zanimivih aktivnosti, dramatične občutke v odnosih, tako da lahko gledalec – predvsem tisti, ki je ujet v čakalnici – začuti željo po raziskovanju in razmišljanju o zgodbah, ki se dogajajo pred njegovimi očmi.«

Na ogled so bile ilustracije iz štirih ciklov. *Naši prijatelji v cirkusu* (2009) je zabavna skupina ilustracij o starosti in težavah, ki jih liki starostnikov premagujejo s cirkuškimi točkami in aktivnostmi. Blake slika žonglerje, vrvohodce, požiralce ognja in klovne, ki slavijo življenje in življenjske izkušnje.

Cikel slik *Običajno življenje* (2010) je nastal za bolnišnico Vincent Square, kjer se zdravijo otroci in odrasli s prehranskimi motnjami, kot sta bulimija in anoreksija. Avtor s tiho poetičnostjo in veseljem do vsakdanjega življenja nariše običajne dnevne rutine, trenutke, ki se nam zdijo samoumevni, a nekaterim predstavljajo velik napor in ovire. Sprehajanje psa, piknik v parku, tek po dežju in ples z ljubo osebo – vsem je skupno to, da se dotikajo tudi prehrane in posredno vsakodnevnega boja tistih, ki trpijo zaradi prehranskih motenj. Preprostost slik in njihova humorna narava sta najbolj očarljivi lastnosti tega cikla.

Planet Zog (2007) je serija slik, ki so bile prav tako namenjene stenam javnih prostorov, in sicer v bolnišnici Alexandra Avenue Health and Social Care Centre. Slike so polne tujih, vesoljskih bitij, ki otrokom pomagajo v menjava vlog med zdravnikom in pacienti. Planet Zog je čudaško okolje, polno drobnih detajlov, ki včasih utrudijo oko, a tudi

učinkovito približajo občutke odtujenosti in zmedenosti otroka v bolniškem kompleksu.

Največji in morda najbolj poetičen pa je cikel del, namenjenih Centru Hospitalier Universitaire v Angersiju v Franciji. Blake je serijo ilustracij naslovil *Matere in dojenčki pod vodo* (2011), saj dela krajše celotni porodniški kompleks. 50 skic velikega formata je moč najti v babiški sobi, porodnih sobah, sobi za očete itd. Blake je, čeprav sam nima otrok, uspel ujeti magični trenutek rojstva, čustva in senzibilnost tega čisto posebnega trenutka.

Ko sem zapuščala Foundling Museum, sem se počutila veselo, kar me je

navdalo z začudenjem in nelagodjem. Razmišljala sem, zakaj so me slike, ki se dotikajo zdravstvenih težav otrok in njim tako neljubega bolniškega okolja, spravile v dobro voljo. Odgovor je seveda jasan: »kriv« je samo Quentin Blake oz. njegova umetnost, ta skupek kreativne energije in inovacije navdiha, ki s humorjem in toplino pripoveduje, kako lahko umetnost pomaga ljudem v stiski. Blake je v intervjujih sicer poudarjal, da z nobeno sliko ni želel biti terapevtski, ampak je želel samo prikazati ljudi, ki so se znašli v neprijetni situaciji in se z njo na svoj način spopadajo.

Tanja Tolar

VSEBINA

RAZPRAVE – ČLANKI

- Tomaž Zupančič: *Kakovostna književna ilustracija za otroke* 5
- Alenka Čuš: *Bralne navade Slovencev v Argentini* 17

OKO BESEDE 2012

- Slovenska mladinska književnost, elektronski mediji
in sodobne IK-tehnologije** 23
- Simpozijška izhodišča* 24
- Meta Grosman: *Izzivi novih tehnologij* 29
- Gaja Kos: *Prodor sodobnih spletnih komunikacijskih oblik
v mladinsko književnost* 34
- Tilka Jamnik: *Mladi in mediji v sodobni mladinski književnosti* 39
- Cvetka Bevc: *Znakovni sistem mobilnikov in facebooka ter
vprašanje identitete v mladinskem romanu Desetka* 44
- Majda Koren: *Svetovni splet, Župca in branje leposlovja* 46
- Igor Černe: *Vpliv modernih medijev na delovanje knjižnice* 48
- Roman Vodeb: *Psihoanaliza, branje in (tiskana) knjiga* 51
- Feri Lainšček: *Po Gutenbergovi eri* 58
- Slavko Pregl: *Kaj pa, če ... (Nekaj kratkih replik)* 58

IBBY NOVICE

- Tilka Jamnik: *Nagrada in priznanji Slovenske sekcije IBBY 2012* 61

ODMEVI NA DOGODKE

- Polonca Kovač: *200 let Grimmovih pravljic* 64

Maša Oliver: <i>Razstava Grimmove pravljice v slovenskih prevodih v NUK</i>	67
Zdenka Gajser, Igor Černe, Lea Hedl: <i>Pravljično leto v Mariborski knjižnici</i>	70
William G. Brozo: <i>Kako premagati primanjkljaje v bralnih dosežkih fantov: privlačna besedila, privlačne oblike dela</i>	74

JUBILEJI

Dragica Turjak: <i>80 let Darje Kramberger</i>	79
Marta Novak: <i>Bibliografija Darje Kramberger za obdobje 1967–2012</i>	81

OCENE – POROČILA

<i>Algoritem arene. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012</i>	90
Kristina Picco: <i>Nagrajene pisave</i>	97
Meta Grosman: <i>Srečanje z zunajevropsko kulturo</i>	98
Tanja Pogačar: <i>Bookbird 2011</i>	100
Tanja Tolar: <i>Quentin Blake in veselje nad življenjem</i>	109

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

- Tomaž Zupančič: *Quality literary illustration for children* 5
Alenka Čuš: *Reading habits of Slovenes in Argentina* 17

OKO BESEDE 2012

- Slovene children's literature, electronic media and contemporary IL technologies** 23
- The symposium starting points* 24
- Meta Grosman: *Challenges of new technologies* 29
- Gaja Kos: *Breakthrough of contemporary communication forms into children's literature* 34
- Tilka Jamnik: *The young and media in contemporary children's literature* 39
- Cvetka Bevc: *Sign system of mobile phones and facebook, and the question of identity in children's novel Desetka* 44
- Majda Koren: *World Wide Web, Soup and the reading of fiction* 46
- Igor Černe: *The influence of modern media upon libraries* 48
- Roman Vodeb: *Psychoanalysis, reading and (printed) book* 51
- Feri Lainšček: *After the era of Gutenberg* 58
- Slavko Pregl: *What if ... (a couple of short replies)* 58

IBBY NEWS

- Tilka Jamnik: *2012 Award and recognitions of the Slovene IBBY Section* 61

RESPONSES TO EVENTS

- Polonca Kovač: *200 years of the Grimms' fairy-tales* 64

Maša Oliver: <i>The exhibition of the Grimms' fairy-tales in Slovene translations in the Slovene National and University Library</i>	67
Zdenka Gajser, Igor Černe, Lea Hedl: <i>Fairy-tale year in the Maribor Library</i>	70
William G. Brozo: <i>How to overcome deficiencies in reading achievements of boys: attractive texts, attractive forms of work</i>	74

JUBILEES

Dragica Turjak: <i>80 years of Darja Kramberger</i>	79
Marta Novak: <i>Bibliography of Darja Kramberger for the period 1967–2012</i>	81

REPORTS – REVIEWS

<i>The algorithym of arena. A textbook for reading quality children's books</i>	90
Kristina Picco: <i>Awarded scripts</i>	97
Meta Grosman: <i>The encounter with extra-European culture</i>	98
Tanja Pogačar: <i>Bookbird 2011</i>	100
Tanja Tolar: <i>Quentin Blake – As large as life</i>	109

OTROK IN KNJIGA

85

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revija je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

OTROK IN KNJIGA	MARIBOR 2012	LETNIK 39	ŠT. 85	STR. 1-116
-----------------	--------------	-----------	--------	------------